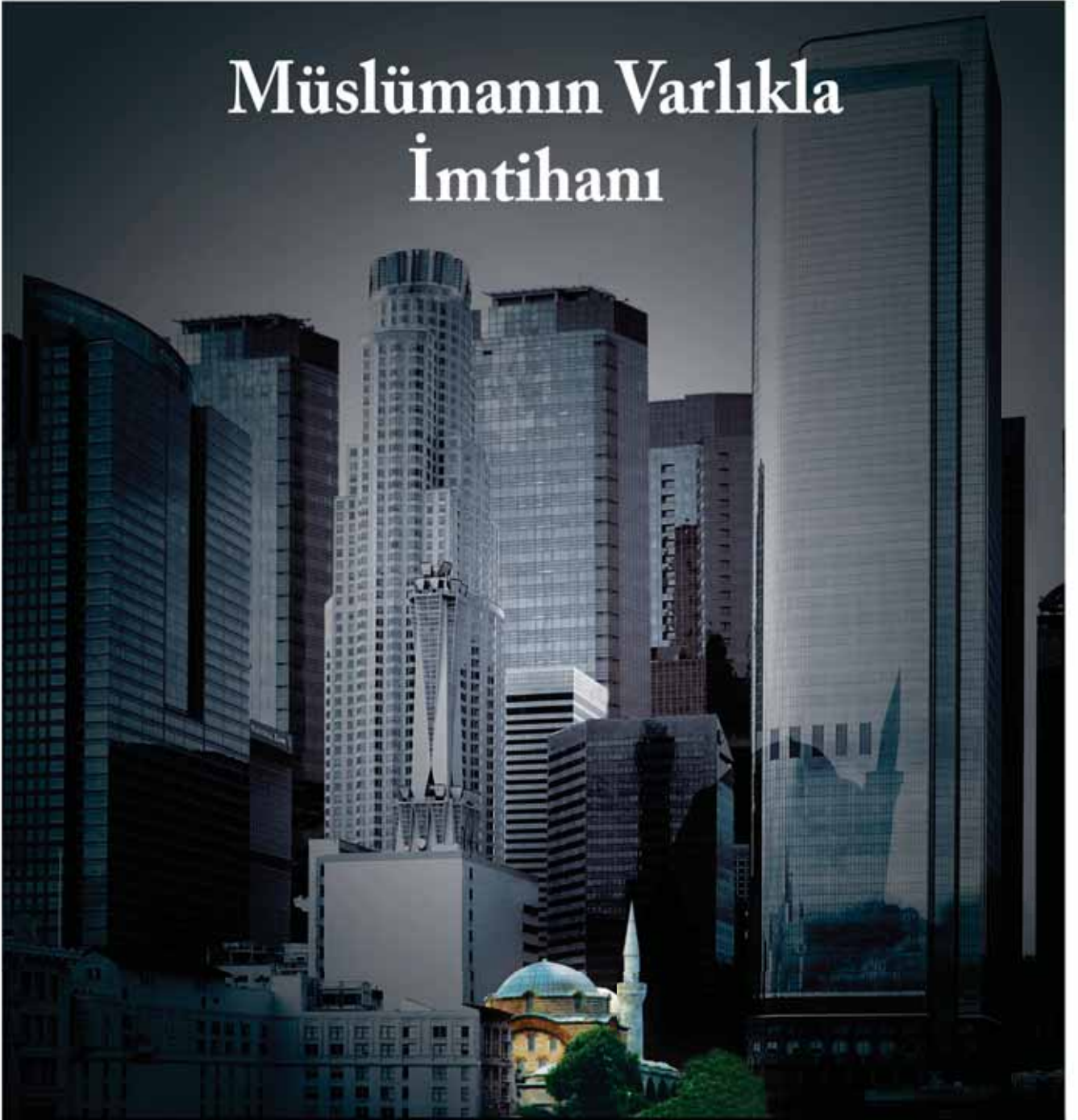

diyânet

AYLIK DERGİ • KASIM 2014 • SAYI 287

Müslümanın Varlıkla İmtihanı

İslami Bakışla Varlık ve
Servet Algımız

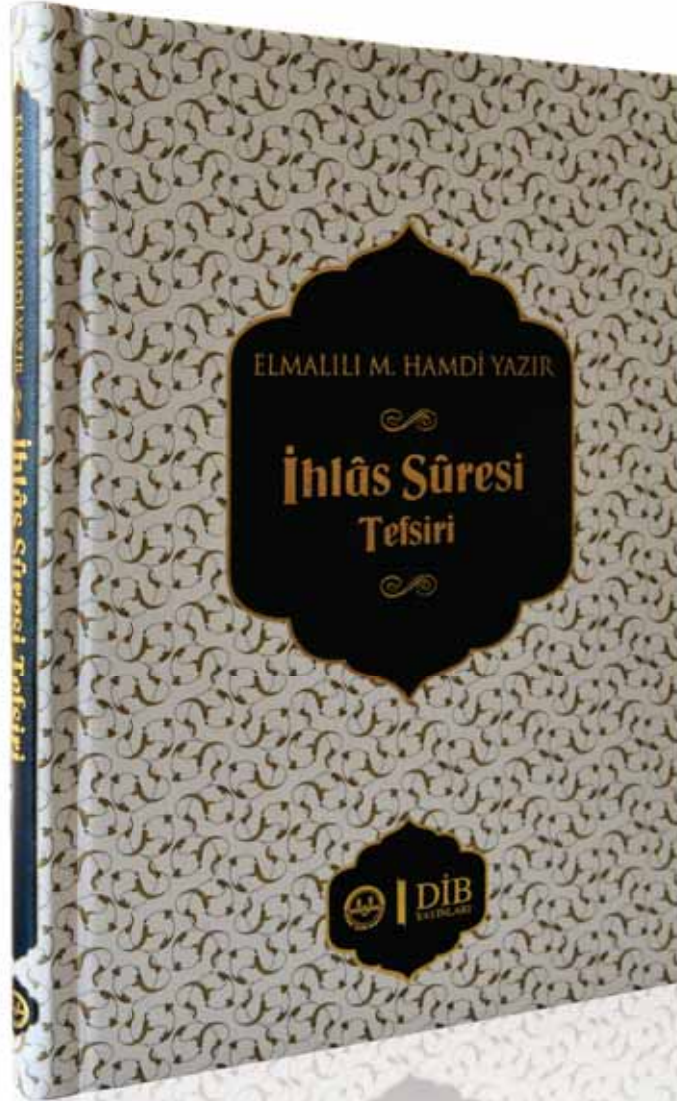
Dindarlaşıyoruz Derken
Uzlaşmaz Çelişkilerimiz

“Bitkisel Tedavi” Üzerine Prof. Dr.
İbrahim Adnan Saraçoğlu ile Söyleşi

Yeni Yayınlarımız

Elmalılı M. Hamdi Yazır

İhlâs Sûresi Tefsiri

www.diyamet.gov.tr

Dünya tutkusu yaratılıştan bu yana insanın en büyük imtihanlarından biri olmuş, mal, mülk ve servet kişiyi sonu gelmeyen arzu ve ihtiraslara sevk etmiştir. Bugün de popüler kültür, muhtelif vesilelerle tüketimi sürekli teşvik etmekte, reklamlar, özendirici giyim kuşam ve tercihler, âdeta insanı esir almaktadır. Dünyanın değişik bölgelerinde insanlar açlık, kıtlık, yoksulluk ve yoksunlukla mücadele ederken ve bütün imkânsızlıklara rağmen hayata tutunmaya çalışırken, paylaşmamak, hatta ihtiyaç sahiplerinin farkına bile varamamak modern insanın varlıkla imtihanıdır.

İnsan tabiatı gereği malı sever, dünyaya meyleder. Rabbimiz insanın bu zafiyetine işaret etmek üzere malın bir imtihan vesilesi olduğunu beyan eder. (*Âl-i İmran*, 3/14.) Sevgili peygamberimiz de “Şüphesiz her ümmetin bir fitnesi (imtihan vesilesi) vardır. Benim ümmetimin fitnesi de maldır.” (*Tirmizi*, *Zühd*, 26.) buyurur. İslam dininde kişinin ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılamak, insan onur ve haysiyetine yaraşır bir hayat sürebilmek için çalışmak, kazanmak her zaman makbul görülmüştür. Hatta güçlü müminin zayıf müminden Allah’a daha yakın ve sevimli olduğu ifade edilmiştir. Kur’an ve sünnette dünya hayatının geçiciliğine ve değersizliğine dikkat çekilirken mal, mülk ve zenginliğin bizatihi kötü ve istenmez olmadığı, ancak bunların insanı Allah’tan uzaklaştırmaması ve hayatın gayesini unutturmaması gerektiğine işaret edilmiştir.

Müslüman, kazanırken de harcarken de belli ilke ve esasları gözetir. İslam, insanın Rabbiyle ve insanlarla olan ilişkilerini düzenlediği gibi varlık ve servetle olan ilişkisini ve takınması gereken tavrı da belirlemiştir. Bu yüzden Müslüman serveti bir güç ve böbürlenme aracı olarak değil, Müslümanca yaşamak, ihtiyaç sahiplerini

koruyup kollamak, fakirin elinden tutmak, düşeni kaldırmak ve Allah yolunda sarf etmek için bir vesile görür. İsrafa kaçmaz, verirken de tasarrufta bulunurken de dengeyi görüp gözetir. Bilir ki en kazançlı ticaret Allah yolunda sarf etmekten geçer.

İnsanın varlıkla ilişkisini ortaya koymak üzere bu ayki gündem konumuzu “Müslümanın Varlıkla İmtihanı” olarak belirledik.

Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz, “Müslümanın Varlıkla İmtihanı” adlı makalesi ile günümüz insanının varlıkla olan ilişkisini ele aldı. Doç. Dr. Halil Altuntaş, “İslami Bakışla Varlık ve Servet Algımız”ın nasıl olması gerektiğini bizimle paylaştı ve sahip olduğumuz zenginliklerin, mal ve kazancın Allah’ın bizlere ihsan ettiği bir emanet olduğunu ve bu konudaki sorumluluklarımızı hatırlattı. Ayşe Şener, “Varlıkla İmtihan Olunanlar” başlığıyla, imtihan yurdunda olan insanın çıkmazlarına dikkat çekti. Ayşe Böhürler, “Dindarlaşıyoruz Derken Uzlaşmaz Çelişkilerimiz” üzerine, günümüz Müslüman toplumunun yaşantısından dikkat çekici örneklemelere yer verdi. Yrd. Doç. Dr. Yasin Pişgin, “Ne Varlığa Sevinirim, Ne Yokluğa Yerinirim” makalesi ile gönül dünyamıza seslendi. Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara, “Tarihî Hariciliğin Günümüze Yansımaları” çalışmasıyla, İslami referanslarla şiddet eğilimi gösteren bazı oluşumlara dikkatimizi çekti. Ayrıca Dergimizin bu sayısında Dr. Faruk Görgülü ile İbrahim Arpacı’nın Prof. Dr. İbrahim Adnan Saraçoğlu ile “Bitkisel Tedavi” üzerine yaptığı söyleşiye yer verdik.

Her sayıda farklı gündem konularıyla açık zihinlere ve dingin ruhlara bir hatırlatma, sorunlarımızı birlikte yeniden düşünme ve çözümler üretme çabası içerisinde olan Diyanet Aylık Derginin bir sonraki sayısında buluşmak dileğiyle.

Dr. Yüksel Salman

GÜNDEM

Müslümanın Varlıkla İmtihani

Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz

6

TEFEKKÜR

Tarihî Hariciliğin Günümüze Yansımaları

Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara

30

9	İslami Bakışla Varlık ve Servet Algımız
Doç. Dr. Halil Altıntaş	24	Prof. Dr. İbrahim Adnan Saraçoğlu ile Söyleşi
Dr. Faruk Görgülü
İbrahim Arpacı	38	Kulluğun Esası Şükür
Fatime Kartı
12	Varlıkla İmtihan Olunanlar
Ayşe Şener	27	Sultana Sultan Olmak
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şamil Baş	40	Hicret: Öze Dönüş
Dr. Ülfet Görgülü
16	Dindarlaşıyoruz Derken Uzlaşmaz Çelişkilerimiz
Ayşe Böhürler	34	Din Adamlarının Ağır İmtihani
Prof. Dr. İbrahim H. Karslı	42	Tarihe ve Günümüze Bakan Yönleriyle Hz. Hüseyin ve Kerbela Olayı
Prof. Dr. İlyas Üzüm
20	Ne Varlığa Sevinirim Ne Yokluğa Yerinirim
Yrd. Doç. Dr. Yasin Pişgin	36	Müslümanca Yaşamının Sırrı İman ve İstikamet
Elif Erdem	45	İnsan ve Hakları
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Çapku

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Dr. Lamia LEVENT
İbrahim ARPACI
diyanetdergisi@diyanet.gov.tr

Tashih
Mesut ÖZÜNLÜ

Teknik Servis
Latif KÖSE

Görsel Sorumlu
Burhan ÇİMEN

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar

Bulvarı No: 147/A 06800
Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 295 7306 • Faks: 0312 284 7288

Abone İşleri
Tel 0312 295 7196-94
Faks: 0312 285 1854
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurt içi yıllık: 60,00 TL
Yurt dışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron

METAFOR

Ve Kaleme Yemin Olsun

Edip Beki

56

HAYATA DAİR

Bağımlılık Psikolojisi

Rukiye Karaköse

58

48 | **Sanal Ortam ve Mahremiyet**
Dr. Bahattin Akbaş

51 | **Sabır Yelkenleri**
Cahit Zarıfoğlu

52 | **Gönül Bağı**
Ahmet Koçaslan

54 | **Dünyayı Gerçek Yurt**
Edinenlerin, Ahirette Fakirlik
Çöker Üzerlerine
İbrahim Arpacı

62 | **İlim ve Din Hizmetine**
Adanmış Bir Ömür
Ahmet Hamdi Akseki
Prof. Dr. Ali Erbaş

66 | **Hz. Peygamber(s.a.s.) ve**
Ticari Hayat
Prof. Dr. Adnan Demircan

70 | **Yüceler Yücesi:**
el-Aziz
Fatma Bayram

72 | **Şükür-Şâkir**
Doç. Dr. İsmail Karagöz

74 | **Hastalarımıza Moral**
Destek Projesi
Halime Karabulut

77 | **Diyanet'e Soralım**
Din İşleri Yüksek Kurulundan

79 | **Kitaplık**
Ayşenur Mutlu

İsviçre: 45 Frank
Abone kaydı için, ücretin Döner
Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün
T.C. Ziraat Bankası
Ankara Kamu Girişimci Şubesi

IBAN: TR 08 000 1 00 25 330 599 4308 5019
no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun
fotokopisi ile abonenin hangi sayıdan baş-
layacağını bildirir bir dilekçe, mektup, yazı,
faks veya e-mailin
Diyanet İşleri Başkanlığı Döner
Sermaye İşletmesi Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar
Bulvarı no: 147/A 06800 Çankaya/ANKARA
adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın
Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)

Temsilcilikler

Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri

Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri
www.diyamet.gov.tr
diniyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve
çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel
sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım: Dorukkaya Matbaacılık

Yay. Rekl. Ve Madencilik Enerji Ve
İnşaat A.Ş.
Macun mah. 3. Cad. no: 2
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312 397 1197 • Faks: 0312 397 1198

Baskı: Korza Yayıncılık
Basım Sanayi Tic. A.Ş. ANKARA
Tel: 0312 342 22 08 • Faks: 0312 341 28 60
www.korzabasim.com.tr

Basım yeri: Ankara/Basım Tarihi:
07/11/2014
ISSN – 1300-8471

Varlık İmtihanı

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyaret İşleri Başkanı

İnsanoğlu için “var olma” şerefini, “varlığını devam ettirme” gayretinden ayrı düşünmek zordur. Hayat, her kulun karşısına farklı sorularla çıkan bir imtihandır ve insan her türlü güçlüğü rağmen ayakta kalmak için varlığa muhtaçtır. Yokluk, yoksunluk ve yoksulluğun, hayata tutunduğu bağı örseleyen birer keskin bıçak olduğunu bilir. Bu yüzden varlığa değer verir, varlık için emek sarf eder, bazen varlıkla övünür, bazen de varlıkla öykünür. İşte bu noktada insanın neyi “varlık” olarak adlandırdığı önem kazanır. Varlık nedir? Miraslar, gayrimenkuller, yüksek gelirler, üst düzey harcamalar ve göz alıcı makamlar varlığı temsilde yeterli midir? Ya da yokluk nedir? Yalınayak, karnı aç bir insanın kıtlığa ya da kısıtlılığa örnek gösterilen resmi, yokluğu tasvire kâfi midir? Yoksa varlığın ve yokluğun, maddiyatı aşan bir anlam zenginliği mi vardır?

İnsanın varlıkla ilişkisini maddeci bir bakışla ele almanın acı sonuçlarına hep birlikte katlandığımız bir dünyada yaşıyoruz. Varlığı maddiyata indirgemek, düşünce dünyamızda çarpık bir yapılanmaya, gönül dünyamızda üzücü bir tahribata yol açmaktadır. Varlıklı olmayı paralı olmakla özdeşleştiren bir bakış, bir yandan maddiyata olan hırsı körüklemekte, bir yandan da Allah'ın sunduğu diğer bütün nimetleri görmezden gelmeye ve nankörlüğe sürüklemektedir. İmanın en kıymetli varlığımız olduğunu, aklın ve bilginin ne büyük zenginlik olduğunu fark etmemek, varlık içinde yokluk çekmekten başka nedir? Hangi servet, sıhhat gibi bir varlığı, gönül gibi bir nimeti satın alabilir? Hangi para birimi anne babanın ya da evladın değerini ölçebilir? Şu hâlde, Peygamber Efendimiz'in ifadesiyle, “Zenginlik mal çokluğu değil, gönül tokludur.” (Buhari, Rikâk, 15.)

İnsan, hayatın kanunu gereği beslenmeden tedaviye, eğitimden imara kadar her alanda maddiyata ihtiyaç duyar. Aslında ilk insandan itibaren dünya hayatının dengelerini tartan terazide, bir kefedede kazanç diğer kefedede harcama vardır. Her insan bilir ki, mal canın yongasıdır. “De ki: ‘Allah’ın, kulları için yarattığı ziyneti ve temiz rızık kim haram kılmış?’ De ki: ‘Bunlar, dünya hayatında müminler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara özgüdür.’” (Araf, 7/32.) ayetinde de belirtildiği üzere, helal rızık temini insan yaşamının bir parçasıdır. “Allah’ın sana verdiğinden (O’nun yolunda harcıyarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma!” (Kasas, 28/77.) şeklindeki Kur’ani ilkeyi sıklıkla hatırlar, birbirimize de hatırlatırız. Hadis birikimimizden ilham alarak deriz ki, mümin zayıf olmamalıdır, şükrünü eda ettiği sürece mal varlığından korkmamalıdır. Allah, verdiği nimeti kulunun üstünde görmeyi sever. Peygamberimiz de “Salih kişi için salih (hayırlı) mal ne güzeldir!” buyurmamış mıdır? (Buhari, el-Edebül-müfred, 112.)

Elbette bütün bunlar doğrudur. Ama ihtiyaç ve zaruret gibi sınırlar dikkate alınmadığında varlığın insanı azdırabileceği, taşkın duygu ve davranışlara sürükleyebileceği unutulmamalıdır. Kur’an-ı Kerim, maddi zenginliklerin insanı cezbeden bir yönü olduğunu belirtir. Dolayısıyla ihtiyaçlarını karşılamak adına para kazanmak zorunda olan insan, bir yandan da içinde kazanca, mal ve servete karşı sevgi tohumları barındırır. Fıtrata gömülü bu tohumlar, çalışıp kazanma ve daha iyi şartlarda yaşama arzusunu büyüten, üretimi hızlandıran birer enerji kaynağı gibidir. Büyüdükçe kazanır, kazandıkça sevinir, sevindikçe kazanmak ister insan. Efendimiz (s.a.s.) bu durumu şöyle dile getirir: “Âdemoğlu büyürken beraberinde şu iki şey

de büyür: Mal sevgisi ve uzun ömür isteği.” (Buhari, *Rikâk*, 5.) Ve buyurur ki, “Âdemoğlunun bir vadi dolusu malı olsa bir vadi dolusu malı daha olmasını arzu eder. Âdemoğlunun gözünü ancak toprak doldurur.” (Buhari, *Rikâk*, 10.)

Zenginledikçe güçlenen mal sevgisi “mal hırsına” dönüşürken, insan, fitratındaki enerjinin yakıcı, kavurucu, mahvedici bir boyuta ulaştığını fark edemeyebilir. Varlığı sadece maddiyatla ölçer hâle geldiğinde, maneviyata karşı körleşir ve dünyevileşir. Varlığını yitirdiği an ise, her şeyini kaybetmiş gibi çöker, varlıkla imtihanını kaybeder. Hâlbuki varlığı bir bütün olarak düşünmeli, sahip olduğu maddi-manevi her türlü varlığın kıymetini bilmeli, her adımda kazancı ile harcaması arasındaki dengeyi gözden geçirmelidir. Rabbi onu deneyip de kendisine ikramda bulunduğunda, ona bol nimet verdiğinde, “Rabbim bana ikram etti” diyen ama onu deneyip rızkını daraltınca, “Rabbim beni aşağıladı” diyerek sırtını dönenlerden olmamalıdır. (Fecr, 89/15-16.)

Peygamber Efendimiz’in dünya ve dünyaya dair maddi kazanımlar konusunda daima itidali tavsiye ettiğini biliyoruz. Dünya telaşıyla koştururken ahireti unutmamak, ahiret için yatırım yaparken de dünya sorumluluklarını ihmal etmemek onun sünnetidir. Rasul-i Ekrem bir taraftan, “Ey Hakîm! Bu dünya malı göz alıcı ve tatlıdır. Kim bu mala engin bir gönülle ve göz dikmeksizin sahip olursa kendisi için malı bereketlenir. Ama kim de hırs ve tamahla dolu bir kalple bu malı arzularsa tıpkı doymak bilmeyen obur bir kimse gibi onun için malın bereketi kaçar.” sözleriyle, varlığın maddi boyutuna aldanmaması konusunda Hakim b. Hızam’ı uyarır. (Buhari, *Zekât*, 50.) Bir taraftan da sadaka olarak dağıtıp mal varlığını bütünüyle hayattından çıkarmaya niyetlenen Kâ’b b. Malik’e, “Malının bir kısmı sende dursun. Bu senin için daha hayırlıdır.” buyurur. (Buhari, *Eyman*, 24.) Şu hâlde, varlıkta denge, iki hayat arasındaki dengenin sırrıdır.

Bu dengeyi sarsacak ifrat ve tefrit uçlarının birinde maddeye adanmış, dünyaya aldanmış bir yaşam, diğerinde ise ruhbanlık anlayışıyla dünyadan bütünüyle el etek çekmiş bir yaşam bulunur ki, dinimiz her ikisini de hoş görmemiştir. Maddi ve manevi varlık dünyamıza dair denge arzusu, Efendimizin en sık ettiği duada şöyle dile gelir: “Allah’ım, bize dünyada iyilik ver, ahi-

rette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru!” (Müslim, *Zikir*, 26.)

Mal ve mülk dünya hayatının en ciddi imtihanlarından. Muhammed ümmeti olarak bu imtihanın bizler için çok daha çetin geçeceğini bizzat Rasul-i Ekrem’den işitiriz: “Her ümmetin bir fitnesi (imtihan vesilesi) vardır, benim ümmetimin fitnesi ise maldır.” (Tirmizi, *Zühd*, 26.) Bundan, çok değil 50-60 sene öncesiyle kıyasladığımızda ülkemizin ne kadar geliştiğini ve maddi imkânlarımızın ne kadar arttığını görmek mümkündür. Hayat standardımızın yükselmesi, varlıklı Müslümanların mal ile imtihanına işaret etmektedir. “Göklerin, yerin ve içindekilerin hükümlerini Allah’a aittir.” (Maide, 5/17.) hükmünü unutan nice Müslüman, malın kendisine “emanet” olduğuna dair bir bilinci günlük yaşamın detaylarına taşıyamamaktadır. Lüks, israf, gösteriş, şaşaa, debdebe, ihtiras, kibir gibi malın taşıdığı bir dizi bulaşıcı hastalık ruhlarımıza sirayet etmiş durumdadır. Maddi anlamda ilerlerken ahlaki anlamda gerileyen insan örnekleri gün geçtikçe artmakta, varlığı sadece para pul ile ölçen materyalist bir zihniyet Müslüman dünyasını da kuşatmaktadır.

Hâlbuki bir adım sonrasını düşünmemiz gerekmez mi? Depolar dolusu malın bir gecede yok olması tek bir kibrit ateşine bağlı değil mi? Her an yitirebileceğimiz bir emanete güvenerek manevi varlığımızı bu kadar ihmal etmenin; zekâtтан, sadakadan, tevazudan, sadelikten bu kadar ödün vermenin bir bedeli yok mu? Ya Kur’an’da anlatılan bahçe sahiplerine benzerse hâlimiz? Onlar ürünlerini toplamak için erkenden yola çıktıklarında “Sakin, bugün orada hiçbir yoksul yanınıza sokulmasın.” diye fısıldaşarak yürüyorlardı. Ama bu hırsın bedeli, bir gün önce hayran kaldıkları olgun ekinlerini harabe hâlinde bulmalarıydı. (Kalem, 68/17-32.) Bugünün inananları olarak elimizdeki varlığın muhtaç kardeşlerimizle, yetimlerle, dullarla, multecilerle paylaşılması gereken bir emanet olduğunu geç olmadan fark edelim. Varlığımızı maddiyatla ölçmeye- lim, bu dünya ile sınırlamayalım. İmtihanın dengede gizli olduğunu hatırlayalım. Manevi zenginliklerimize, değer ve erdemlerimize sahip çıkalım ki, Rabbimizin tanımladığı takva sahibi insanlardan olalım: “Onlar, ne ticaret ne de alışverişin kendilerini Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekât vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.” (Nur, 24/37.)

Müslümanın Varlıkla İmtihanı

İnsanın, varlık ve dünya ile ilişkisi var olduğundan beri en büyük problemlerinden biridir. Bu yüzden de din ve inanç sistemlerinin en temel hedeflerinden biri, insanın dünyaya karşı tavırını düzenlemek olmuştur. İnsanoğlu yapısı gereği dünyaya tutkun, dünya nimetlerine meftundur. Bu tutku frenlenmezse, insan dünyayı yutacakmışçasına bir hırs ve tul-i emelden kolay kolay kurtulamaz. Kur'an'daki: "Kendilerini fitneye düşürüp denemek için insanlardan bir gurubuna verdiğimiz dünya hayatına ait ziynet ve debdebelere sakın gözünü dikme! Rabbinin rızıkı hem daha hayırlı, hem daha süreklidir." (*Taha, 20/131.*) ayet-i kerimesi ve benzerlerinde dünyaya aldanmamak öğütlenmektedir. Diğer bazı ayetlerde ise tek çıkış yolunun çalışmak olduğu (*Necm, 53/39.*) ifade buyrulurken denge tavsiye edilmektedir. Müslümanın varlıkla imtihanın-

daki başarı ihtiyaçları sınırlayarak bir denge içinde yaşamak şeklinde ifade edilebilir.

Müslümanın varlıkla imtihanını sosyal adalet açısından ele alacak olursak, bütün dinlerin, siyasi ve ekonomik sistemlerin gerçekleştirmeye çalıştığı en önemli hususlardan biri olan sosyal adalet, kanun ve hukuk sistemiyle korunan bir nizam olmaktan çok, insani olgunluk ve doyumluğa erişmiş fertlerle sağlanan bir husustur. Müslümanın varlıkla imtihanı, nimeti başkalarıyla paylaşmak, kardeşinin ve ötekinin farkında olmaktır. Çalışmayı bırakıp üretimden kaçmak değil, çalışıp şahsi ve nefsi tüketimi aza indirmek ve böylece ihtiyaç içindeki kardeşini kendine tercih etmek; yani isar sahibi olmaktır. İsar anlayışının var olduğu bir toplumda sosyal adalet, tam bir sevgi ortamında gerçekleşir.

Ekonomi, sınırlı kaynaklardan sınırsız ihtiyaçları karşılama ilmi olarak tanımlanır. Bugünün modern ekonomi anlayışına göre ihtiyaçlar sınırsız, kaynaklar sınırlıdır. Sınırlı kaynaklardan sınırsız ihtiyaçları karşılamanın zorluğu meydandadır. Çünkü insanın arzu, istek ve ihtiyaçları bitmek tükenmek bilmez. Bunların hepsinin karşılanması ise bir ömre sığmaz. Hâl böyle olunca insan bütün ömrünü ihtiyaçlarını temine harcar, ulvi duygulara, ibadet ve sanat gibi manevi ihtiyaçlara zaman ayıramaz. Bundan dolayı İslam irfan geleneğinde “bir lokma, bir hırka” anlayışı ile ihtiyaçları zaruret ölçüsüne indirerek varlığa esir olmamak öğütlenmiştir. Çünkü bu gelenekte asolan her şeyin Allah’a ait olduğunu bilip O’na bağlanmaktadır.

Bir lokma bir hırka anlayışı, ihtiyaçları sınırlandırıp insanı ihtiyaç ve istekler peşinde koşturmamaya yöneliktir. Nitekim Peygamberimiz Efendimiz (s.a.s.) de insanın havaic-i asliyesi diyebileceğimiz zaruri ihtiyaçlarını şu üç şeyle sınırlandırmıştır:

1- Belini doğrultacak birkaç lokma, 2- Vücudunu soğuk ve sıcaktan koruyacak giyecek hırka, 3- Başını sokacak bir ev. (bkz. *Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 81.*)

İslam irfan geleneğindeki bir lokma bir hırka anlayışı, aslında bu hadisin özeti gibidir. Sanıldığı ya da iddia edildiği gibi insanları tembelliğe ve üretkenlikten uzaklaşmaya sevk etmez. Aksine ilim, irfan ve ibadet peşinde koşmaya yönlendirir. Sahip olmadığı ve fakat sevgisiyle yanıp tutuştuğu bir dünya malının insanın ruh hayatını nasıl kararttığını tahmin etmek zor değildir.

İnsanın ihtiyaçlarını sınırlandırmasının asıl etkili ve geçerli olduğu yer, tüketim alanlarıdır. Özellikle günümüzde çok çeşitli reklam vasıtaları aracılığıyla “israf ve tüketim ekonomisi” alabildiğine körüklenmektedir. Her şey tüketim esasına dayandırılmakta israf hızla artmış bulunmaktadır. İhtiyacın kontrol altına alınarak reklam ve teşvik unsurlarının azaltılması ise israf ekonomisinin yerini, ihtiyaç ve verim-

lilik ekonomisinin almasını sağlayacak, insanlar teknolojinin ürettiği imkânları bilinçsizce harcamaktan kurtulacak, zengin fakiri ezmeyecek; fakir, içinde fakirliğin buruk acısını ömür boyu taşımak ve zengine haset nazarıyla bakmak sancısından kurtulacaktır.

Günümüz insanı manevi ve ulvi değerlerini kaybettiği için daima isteklerinin ve tüketimin peşinde koşuyor, insanlığa yaraşır, sanat, edebiyat, ibadet ve hizmet gibi duygulardan çok uzak bulunuyor. İhtiyaçlarını sınırlandıramadığı için “aradığını bilmeyen bulduğunun farkında olmazmış” çıkmazını yaşıyor.

Müslümanın varlıkla imtihanında ihtiyaçları sınırlandırmanın ölçüsü kanaat ve rızadır. Kanaat algısı ifrat ve tefritten uzak korunabildiği sürece, belli kıymetler ve insani duygu ve değerler baki kalır. Aslına bakılırsa bütün İslam büyükleri, dünyayı ve dünya malını değil, kalbi dolduran ve başka sevgilere yer bırakmayan “dünya sevgisini” yermişlerdir. Nitekim Mevlana'nın şu sözü bu konudaki ölçüyü ne güzel belirtir:

Dünya nedir? Dünya Allah'tan gafil olmandır.
Dünya ne kumaş, ne altın, ne evlat, ne kadındır.
(*Mesnevi, I, b. 984.*)

İmandan takva ve ihsana doğru yükselen İslami anlayışta, dünya ile sınırlı bir hayattan sonsuzluk âlemine doğru kanat açmak ve tende mahpus olan canın kurtulması düşüncesiyle ahiret tarafına doğru yol almak öğütlenmektedir. Dünya hayatı genişliğine, cazibesine ve çekiciliğine rağmen insan ruhu için sıkıcıdır.

Bu dünya yine Mevlana'nın ifadesiyle çok ısınmış, kızmış bir hamama benzer. Nasıl insan hamamda nefes alamaz, bunalır ve ruhu daralırsa dünya da aynen öyledir. Bakıldığı zaman hamam, eniyle boyuyla geniş bir mekândır. Fakat sıcaklığı yüzünden insanı bualtır ve daraltır. İnsan hamamdan dışarı çıkmadıkça ferahlayamaz. İnsan dünyanın daraltan ve bualtan özelliğini, ancak vermek, paylaşmak ve ruhunu ondan azat etmek suretiyle hissetmez olur.
(*Mesnevi, III, b. 3544 vd.*)

İnsanın varlıkla imtihanı bir tevekkül işidir. Tevekkül ise bir kalp eylemidir. Allah'a güvendir. Allah'tan

gelene rızadır. İhtiyaçların sınırlandırılması, kişinin nefesine karşı tavrı ve nefis eğitimidir. Nefis eğitiminin temel şartı vermektir. Bu anlayış:

Ne varlığa sevinirem / Ne yokluğa yerinirem
Aşkın ile avunurem / Bana Seni gerek Seni

gönül enginliğini sağlar. Varlığa değil, varlığın sahibine güvenmeyi, yani tevekkülü ve yokluk sebebiyle hayıflanmadan sabretmeyi öğütler. Çünkü insanın ruhi dengesini bozan şeylerin başında dünyevi kaygılar ve stres gelir. Stresi hazırlayan sebeplerin başında hırs ve tul-i emel vardır. Emel ile elem arasında bir anlam yakınlığı söz konusudur. Ardı arkası ke-silmeyen emel ve istekler, elem kaynağıdır. Olayları ve insanları olması gerektiği gibi değil, olduğu gibi kabul etmek ruhi doyunluğun temel motiflerindedir. İtminan, sükûnet ve sekinet ruh sağlığının en yüksek göstergeleridir. İman ve teslimiyet bunun temel şartıdır.

Müslümanın varlıkla imtihanının bir de iptila ve imtihan boyutu vardır. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır: “Sizi korkudan, açlıktan, mallar, canlar ve ürünlerin eksikliğinden bazı sıkıntılarla imtihan edeceğiz.” (*Bakara, 2/155.*) Varlık ile darlığın, yokluk ile bolluğun Allah'tan bir imtihan olduğu ve insanın sabır sayesinde darlığı; şükür sayesinde de bolluğu aşabileceği anlaşılmaktadır. Yoklukta elindekilerle yetinip sabretmek, varlıkta imkânları paylaşmak suretiyle varlığa şükür gerçekleşmiş olur. Sabır da, şükür de dışa yansıyan boyutu olmakla birlikte birer kalp eylemidir. Yokluğa sabır da, varlığa şükür de evvel emirde kalp ile olur. Ancak varlığa sabır, yokluğa sabırdan daha zordur.

Varlığa ve yokluğa sabrın tek yolu “Cefası çok, vefası yok” bu dünyayı ve imkânlarını arızı görmek; asıl dönüş yeri olan ahiret yurduna hazırlanmayı iman muktezası bilmektir. Müslüman, varlıkla imtihanını başarmak için varlıktan ve dünyadan geçmeli ve ahireti seçmelidir. Değilse bugün olduğu gibi “sekülerizm” denilen dünyevileşmenin kucağına düşer.

İslami Bakışla Varlık ve Servet Algımız

Sahip olma içgüdüğü insanın varlığını ve neslini sürdürme yolunda sergilediği en temel yöneliştir. Yeryüzünde bize sunulan imkânların sınırlılığı oranında mülk edinme mücadelesi ve rekabet de yoğunluk kazanıyor. Sadece beşerî istek ve iştihaların güdümünde yürütülmesi hâlinde bu mücadelenin, ilk örneğini Kabil olgusunda gördüğümüz kıskançlık, zulüm ve şiddete dayalı bir tabiata bürüneceği açıktır.

Bu iştihalardan tümü ile soyutlanmaması hâlinde insanın yaşaması mümkün olmayacağına göre, bir orta yol olarak, kâinata hâkim olan nizam ilkesini beşerî hayata da uygulamak tek seçenek olarak kalmaktadır. İşte vahyin, zulmün karşısına adaleti, şiddetin karşısına barışı, aşırının karşısına vassatı, hırsın karşısına kanaati... koyup her bir ikilemin ortalamasını "itidal" genellemesi ile öne çıkarması buraya dayanıyor. Hayatın her alanında devrede tutulması gereken bu itidal çağrısı, mülk edinme arzusu söz konusu olunca daha geniş ve derin bir önem kazanıyor. Çünkü hayatın her alanı bir şekilde sahip olma eğilimi ile bağlantılıdır. Bu da fitri bir durumdur.

Fıtrat dini olan İslam meşru olan her türlü kazanç yolunu teşvik eder. “Eşyada asıl olan helal oluşturu” hükmü genel geçer bir ilke olarak uygulanır. Mülkiyet ve tasarruf hakkı her türlü saldırıdan korunmuştur. Bununla birlikte dünyanın imarı yolunda faal, çevre ile barışık, üretim ve mal edinmede dengeli bir toplum öngörür. Buna bağlı olarak, imkânların sınırlı olduğu durumlarda sergilenecek tutum kanaattir. Kanaat, fizyolojik nitelikli olan ihtiyaçlar ile psikolojik nitelikli olan arzu ve iştihaların birbirinden ayrıştırıldığı, ihtiyaçların karşılanabildiği yerde arzu ve isteklerin sınırlandırılması hâlidir.

İslami bakış açısıyla, mal sahibi olan kişi gerçekte o malın sahibi değil, emanetçisidir. Malın gerçek sahibi Allah'tır. (*Nur, 24/33.*) O sebeple emanetçi, elindeki emanet üzerinde onu verenin isteği yönünde tasarruf etmek durumundadır. Böyle davranmadığı hâllerde emanetçi kendini mülkiyet vehmine kaptırmış olur. Hâlbuki mülk sahibi, “Onların mallarında; isteyenler ve (isteyemeyip) mahrum kalanlar için belli bir hak vardır.” (*Zariyat, 51/19; Meâric, 70/24-25.*) diyor. Bu hakların, zekât ve sadaka adı ile ayrılıp sahiplerine verilmesi gerekli. Şartlarını taşıdığı hâlde bu haklardan temizlenmeyen maddi birikim, meşruiyet kazanmamış servet anlamında özel bir kullanımla “kenz” adı ile yaftalanmaktadır. Bu özelliği ile kenz, dünyevi iktidar ve hâkimiyet hırsını tatmin etme aracıdır. Malın kenz olmaktan çıkması ancak zekâtının ödenmesi ve hâkimiyet aracı olarak görülmemesi ile mümkün olmaktadır. (*bak. Buhari, Zekât, 4.*) Hakkı ödenen mal, vahyin kontrolünde tutulmuş olacağından, elinde bulundurana da fiilen aynı etki alanında tutar ve insanın güç ve iktidar ihtirasını törpüler. Onu, kendi iştihalarının mahkûmu olmaktan kurtarır. “Onları arındırmak ve temize çıkarmak için mallarından sadaka al” (*Tevbe, 9/103.*) ayeti, mali ibadetlerin sadece malı temizlemekle kalmayıp insanın ruh dünyasında da aynı etkiyi gösterdiğine işaret etmektedir.

Bir bilgi anlamında değil ama kişisel duygu ve algı olarak söyleyelim ki maddi birikimleri ifade için kullanılan “varlık” kelimesi, “kenz”/“servet” yanında daha sıcak ve insani bir anlam etkisine sahip. Hakkını vermeyip yığıldığınız mal “kenz” olurken meşru yoldan kazanılmış hakkı ödenerek durulanmış mal “varlık” oluyor. Bir malın İslam nazarında mal ola-

bilmesi için onun “mütekavim” yani dinin bizatihi değer atfettiği bir şey olması, alkollü içki, domuz ve ölü hayvan eti yahut çalıntı mal gibi elde edilmesi yasaklanmış bir şey olmaması gerekir. Demek ki malın mal oluşu, onun maddi yönünden önce dinin o şey hakkında getirdiği değer yargısı ile ilgilidir. Bunun temelinde de, boşuna yaratılmamış olan insanın (*Müminün, 23/115.*) başıboş bırakılmadığı, eşyaya atfedilecek değer konusunda bile ilahî ilkelerin muhatabı olduğu gerçeğinin yer aldığını söyleyebiliriz.

Mal sahibi olan insanın, bu yapıcı anlamı ile “varlık” algısının devam ettiğini gösteren önemli bir husus da harcama disiplini. Kazanırken gözetilen meşruluk ilkesinin harcarken de gözetilmesi gerekir. Bu da savurganlık ve cimrilik etme aşırılıklarından kaçınılması gereğine işaret ediyor.

Sahip oldukları konusunda insana yöneltilen en belirgin uyarı dünya ve dünyalıkların geçiciliği uyarısıdır. Bu uyarı, sahip olunan maddi değerlere “araz” (*Nisa, 4/94.*) ve “metâ” (*Nisa, 4/77.*) gibi geçicilik ifade eden kelimelerle atıf yapmak şeklinde veya “Yeryüzünde bulunan her canlı/her şey yok olacaktır” (*Rahman, 55/26.*) şeklinde açık ifadelerle yapılır. Gerçekte bu uyarılar insanın, tüm geçiciliğine rağmen dünyalıklar karşısında takındığı “kalıcı tavrı”nı besleyen gâflet hâline de işaret eder.

Malın “kenz”e dönüştürülmesinin ne gibi sonuçlar doğurabileceği Karun kıssasında çarpıcı bir örnek olarak sunulur. (*Kasas, 28/76-83.*) Kıssanın “kenz”lere sahip azgın kahramanı olan Kârûn, kudretine aldandığı Allah'ı unutan insan tipini temsil ediyor. Maddi gücünün “kenz”e dönüşmesinden sakınan “varlık”lı insan ise ona bu imkânı sağlayan Allah'ı hiç unutmaz. Hiçbir kazanç getirici faaliyet onu Allah'ı hatırlamaktan, bedenî, kalbî ve mali görevlerinden alıkoymaz. (*Nur, 24/37.*) Mutlak malik ile emanetçi arasına giren dünya ve maddi değerler onun dünyasından kovulmuştur.

İnsan değerini bizatihi insan oluşundan alır. Maddi imkânlar ve zenginlik diğer bütün nimetler gibi sadece, hayat mektebinin imtihan konularıdır. (*Teğâbün, 64/15.*) “Kişinin kendi değerini bir eşyaya, sahip olduğu maddi varlıklara bağlayarak tarif etmesi en büyük yoksulluktur” Ruhi bir yoksulluktur, bir zaafıtır bu. Kur'an'ın Mekkeli müşriklerin yaklaşımı üze-

rinden reddettiği “tekâsür”/zenginlikle ve çoklukla övünme hastalığı bu ruh zaafının tipik bir örneğini oluşturur. Tam da burada Hz. Peygamber’in psikoterapi niteliğindeki şu uyarısını hatırlatmak gerekiyor: “Zenginlik çok mal ile olmaz. Gerçek zenginlik gönül zenginliğidir.” (*Ebü Dâvûd, Zühd, 9.*) Gönül zenginleri yiyip tükettikleri, giyip eskittikleri yahut sadaka olarak verdiklerinden başkasına sahip olmadıklarını (*Müslim, Mukaddime, 53.*) bilen insanlardır.

Maddi değerler sadece insanın varlığını sürdürebilmesi, yine maddi olan ihtiyaçlarını gidermesi için vardır. (*Nisa 4/5.*) Bu sebeple ihtiyaçların tatmin edilememesi mutsuzluk sebebidir. Fakat ihtiyaçtan fazla olan her şeyi de “ruhsal bünye” reddeder. Onun için “rahatlık eşittir mutluluk” formülü gerçeği ifade etmiyor. Tam aksine gereğinden fazla olunca “rahatlık insana batar.” Özellikle iç savunma mekanizmamız hasar görür. Ruhumuzu baskılayan harici etkenler karşısında kendimizi çaresiz hissederiz. Maddi olan hiçbir şeyin bizi rahatlatmadığı “çekilmez” bir hayata çatarız. Böyle olunca da Kanuni Sultan Süleyman’ın “Bütün dünya benim olsa gamım geçmez nedendir bu” şeklindeki sorusu cevap arar durur.

Sahip olduklarımıza, vereni (Allah’ı) hatırd tutarak baktığımızda “mal” (çoluk çocuk, makam, kudret ve diğer bütün değerlerimiz) “nimet”e dönüşür. Bu nok-

tada şükür ve nankörlük yönelişleri ön plana çıkar. Nimetlerden yararlanma sürecinde onları verenin akılda tutulması insanı nimetleri inkâr konumuna düşmekten korur.

Kur’an ve sünnetin, dünyalıklar karşısında taknaçağımız temel tutum için ruhumuza üflediği mesaj, “var”ın varlığı ile yokluğunun gerçekte bir olduğu, yokluğa mahkûm olan yerine mutlak var olana bel bağlamak gerektiğidir. Bu mesaj ışığında insana düşen şey, Yunus’un dediği gibi “Ne varlığa sevinirim, Ne yokluğa yerinirim” diyebilecek ufku yakalamaya çalışmak olmalıdır. Beşerî yapımızın bu noktaya ulaştırılabilmesi yolunda önümüz aydınlatılıyor. Önemli olan o yola koyulup başarma azmini göstermek. Bu azmin sergilenemediği durumlarda insana, kontrolsüz iştihalarının etkisiyle, hep isteyen ve asla tatmin olmayan eğilimleri hâkim olur. Sahip olduklarını hep yok sayar; gözü sahip olmadıklarında kalır. Bu ruh hâlindeki insanın en ciddi problemi yetecek kadarına sahip olduğunu görememektir. Nebevi uyarı yapılacak işi gösteriyor: “Sizden aşağıdakilere bakın, üstünüzde olanlara bakmayın. Böyle yapmak Allah’ın verdiği nimetleri küçük görememeniz için uygun olan tutumdur.” (*Ebu Davud, Zühd, 9.*)

Pek çoğumuz zengin olanın mutlu olacağını düşünürüz. Doğru, ama gönül zengini olmak şartıyla.

Varlıkla İmtihan Olunanlar

“Karun’u, Firavun’u ve Haman’ı da (helak ettik). And olsun ki, Musa onlara apaçık deliller getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Hâlbuki (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi.” (Ankebut, 29/39.)

Varlıklı olmayı servet bakımından Karun, güç ve iktidar bakımından Firavun ve bilgi gücü bakımından da Haman temsil eder. Aynı zamanda varlıklarına rağmen dara düşmeyi, dibe vurmaya ve kaybedişi de yine onlar temsil eder.

Bu üç meşhur ismin varsılıklarının/kazanımlarının en tepesinden kendilerini uçuruma bırakma, ahla-

ken tuz buz olma öyküleri tarih boyunca isimleri değişse de pek çok insan hayatında defalarca tekrarlanır durur. Ayrıca bu yakışıksız tekerrürü izlemek için sadece tarihteki bu üç isme değil, sadece onlar kadar zirveyi/zırveyi bulmuş olanlarda da değil, varlıkları farklı oranlarda da olsa yakınımızdan uzağımıza pek çok başka isimde görebiliriz. En

başta kendimizde... Karşımıza çıkan aynada gördüğümüz insanda...

Bir örneğin içine girelim. Mesela servet gücünün güçsüz bıraktığı Karun temsiline...

Karun'u herkes tanır. Karunculuk oynayanlar da oynamayanlar da. Dünyaya yenilmiş başkahraman... Varını, varlıklarını, kazanımlarını kendinden bilmiş ve ölümsüz sanmış ve nihayet beklenmedik bir sonla yerin dibini boylamış, ölmeden mezara girmiş biri. Akıbetinin öyle olacağını ne kendisi, ne başkaları ummamış olmalı. Bu satırları yazarken kendi Karunluğumu düşünüyorum. Siz de kendi sahip olduklarımızla nasıl şımarıverdiğimizizi ve ilke-

lerimizden nasıl uzaklaştığımızı düşünün. Her seviyede Karunluk sergileyebiliyor insan. Bir hâli bir hâline uymayabiliyor. Sınav hâli...

Karun'lar aslında zirveye çökerken en dibe oynamış, sıfır tüketmiş biri olmak bakımından ilginç bir öyküye sahiptir. Benzer bir hayat yaşayabilme ihtimali olan herkesin iyi okuması gereken olumsuz bir modeldirler. Ayrıca az önce de ruhumuzu çimdirdiğim gibi; insanın Karun'un hayatından kendine dair okumalar yapması için illa onun kadar varlıklı olması gerekmiyor. Her insan, yeter ki bunu tercih etsin, kendi Karunluğunun miktarınca, kendi oranında, kendi çapında bu oyunu yaşar zaten. İnsan çok basit şeylerden bile şımarabilen bir benliğe sahiptir. Sözelimi marka bir ayakkabı giydiğinde bile kendini bir şey sanabilme, çamurlu bir sokakta yürüyorsa da yürüyüşünün değişme potansiyelinde olması, buna bir örnektir.

Oysa kendimize sormamız gereken başlıca sorular şu değil midir: Sen kimisin? Kime aitsin? Seni sen mi yarattın? Hayatını nerden, kimden aldın? Satın mı aldın? Kaça, kaç günlüğüne aldın? Borçla mı aldın, peşin mi? Hakiki ve nihai sahibi sen misin? Varlık toprağın, bedeninin ve o zapt edilmez uzayın olan ruhun tam olarak senin mi? Onu kimse sen istemedikçe senden alamaz mı? Geçici olarak mı buradasın, kalıcı olarak mı? Kendini terk etmen istendiğinde can kapılarını kapatıp karşı çıkabilecek misin? Ölüme yenilmemeyi başarabilecek misin? Tüm bu soruların cevaplarına hükmü geçmeyen kendisini övmesi, büyükenip kibre düşmesi ne kadar ne kadar da bedbahtça değil midir? Eğer sayılan bu özellikler sende ise kalk ve gururlan. Övün. Herkese övgülere ne kadar layık olduğunı ilan et. Hakkındır.

Hayır mı? Varlık kaynağının başlangıcı ve bitimini kendi bilinmez derinliğinde yutabilecek büyüklükte, varlıkların tümünü kendi varlığına çekip bilinmezliğe bürünebilecek düzeyde özgür ve biricik değil misin? Başka bir kaynağa mı bağlısın. Hatta bağımlı...

Sen bile emanet misin sana? Şu beden tabutunun içinde bir canı hem de onurla taşımakla sorumlu... Üstün bir güce ait. Ona dönecek olan. Ona dönük, sorumlu ve bir gün sorgulanacak şekilde yaşaması lazım olansın!

O hâlde övünüp durman çok anlamsızca... Kendini ve başkalarını süfli şeylerle oyalamayı ve oyalanmayı bırak. Ki, herkes sen gibi... Kimse senden daha iyi veya daha kötü durumda değil. Bu anlamda en basit veya en karmaşık, bir tek kendisi var olan ve hiçbir şeyi olmayanla, pek çok varlığı olan insanla temelde aynısınız. Herkes varı, varlığı kadar sorumlu. Yokluğu kadar da sorumsuz...

Karun'lar aslında zirveye çökerken en dibe oynamış, sıfırı tüketmiş biri olmak bakımından ilginç bir öyküye sahiptir. Benzer bir hayat yaşayabilme ihtimali olan herkesin iyi okuması gereken olumsuz bir modeldirler.

Hâlbuki bu varlığı sonsuza taşımanın tek bir yolu var. Doğru kullanım dünyada sana yarar. Doğru paylaşımsa ahiretteki varlıklarını şimdiden edinme ve yönetebilmedir. Paylaşımlarımız; uhrevi yatırımlarımızdır. İkinci ömründe varlıklı olmak paylaşmaktan geçiyor. İleride kullanacağın varlıkları şimdilik başkalarının, yoksulların, ihtiyaçlıların paylaşımına açıyor-sun. Sonra bu paylaşımlarının üretkenliği, elde edilen kalıcı kârlılık sana dönüyor. Böylece ileriye, çok ileriye bile yatırım yapabiliyorsun. Basiret; iki gözden görebilmektir geleceği. Gececek olan gelecek ölüme kadar olandır. Bu gerekli. Geçmeyecek olan gelecek ise ölüm

sonrasındır. Yani ölüm seni fanilik bağından çözüverdiğinde, o özgürlükte, o ikinci ömürde, o sil baştan hayattaki varlıklarını böyle kazanabilirsin. Kural bu. Kaynağını unutmayacaksın. Kaynadığın göğşe sırtını dönmeyeceksin. Yüzünü döneceksin. Net! Oyunsuzluktur oyunun kuralı.

“Karun kadar malın olsa...” türküsü anlamınca pek çok dile değmiştir. Hayata da. Varlık; üryan bir var ediliş, başlangıç ile yok ediliş, sonlandırılış arasında fani, geçici olarak verilir. Geçici olarak kullanıma sunulan... Hakiki sahibi tarafından geçici sahiplenir, bir armağan.

Bedeli insanlık olan bir ön ödül gibidir mesele hayatın varlığı. Bazen el yakan, bazen gönül yakan varlıklarımız da var... Düşü, düşünceyi yakan ve entelektüel aydınlıklar saçanları da var. Maddi olanı da manevi olanı da... Onur insanın en önemli varlığı iken, servet, statü, fiziksel özellikler, bir ev, bir araba, bir ayakkabı, bir ayakkabı bağcığı da varlıktır. Peygamber (s.a.s.), “İki siyahtan da sorulacaksınız.” derken, hurma, su veya daha basit bir varlığı kastetmiştir. Sorulma hatırlatmasında, sorumlu olma ve doğru kullanma bilinci işlenir insana. Neyin varsa varlığıdır. Neyin yoksa yokluğun. Varlık sorudur. Yokluk sorulmadığıdır. Varlık sorumluluğunun ta kendisidir. Yokluk ise sorumlu olmadığın, ödev konun, hayat konun olmayan, kendisinden özgür olduğudur. Varlık seni uyutmaz. Bilinç uyanıklığında olmak zorundasındır. Tetiktesindir. Sende olmayan, sana verilmeyen şey anlamında olan yokluğun ise, endişesiz, temiz uykularındır. Diken altında gül üstünde keyfin, rahatındır. Arama o hâlde gerekmediği kadar varlığı, zenginliği, nimeti, ödülü... Varlıklı olmanın soruyu, sorumluluğu çoğaltma, işi zorlaştırma, başarıyı riske etme anlamına da geldiği malum. Fakat bu asla başkalarına muhtaç olacak düzeyde yoksulluk övgüsü veya insana yakışmayan bir dilenme pozisyonunda olma, isteyiciliğe güzelleme, çalışmama, üretmeme değildir asla. Gereğinden fazlasının aslında düpedüz dert oluşuyla alakalı

İnsan çok basit şeylerden bile şımarabilen bir benliğe sahiptir. Sözgelimi marka bir ayakkabı giydiğinde bile kendini bir şey sanabilme, çamurlu bir sokakta yürüyorsa da yürüyüşünün değişiverme potansiyelinde olması, buna bir örnektir.

bir bakıştır. Dert istiyorsa insan kendisi bilecektir. Nihayet sadece malın mülkün değil her şeyin fazlasının dert başlığı altına girdiği de hepimizin malumudur.

Karun'un, sarayıyla birlikte yerin dibine göçmesi ilginç bir tersine dönme, insanlığının tepetaklak oluşu anlamına geliyor. Karun'un yerin dibine geçmesi varlığına aldanıp insanlıkta dibi bulması veya insan olma sorumluluk bilincini kaybedip, varlığa rağmen sorumluluğunu reddetmesi, onurunu varlık tahtının, zenginliğinin en tepesinden uçuruma bırakivermesi, kendini bilmezliği, ne oldum delisi olması...

Doğrudan verilen, emeksiz elde edilen varlıklar var. Kendiliğinden armağan edilmişliği, kazanırken herhangi bir çaba sarf edilmemiş olması, sorumluluğunun daha çok olduğunu düşünüyor. Kesin paylaşma emri diyebileceğimiz zekâtın bile belli bir mal varlığının o kişinin hayatında sağlam bir zemine oturması ve istikrarından sonra emredildiği düşünüldüğünde, miras gibi herhangi bir çaba sarf edilmeksizin sonraki nesle kalan varlıkların sorumlulukta daha bir aciliyet arz ettiği düşünülebilir. Emek sarf edilmeden elde edilenin paylaşımında daha sorumlu ve daha erken davranılması düşüncesi daha vicdani duruyor.

Kazanımlara bakıldığında ise haklı kazanma, varlık sorumluluğunun daha elde etmeden ev-

velki ilk sorumluluğudur. Ardında haklı tasarruf, kullanımdaki doğruluk ve dürüstlük gelir.

Ve sırada hakla paylaşma vardır. Paylaşmada kendin ve varlığı verenin, asıl sahibinin payı söz konusudur. Allah ve sen arasında paylaşılır varlık. Farklı bir kıyasla da olsa verenle işleten arasındaki anlaşma gibidir. Sahibi ile nasıl anlaştıysan ki İslam'ın kazanma, tasarruf ve paylaşmaya dair koyduğu kurallar bu soyut ortaklığın kurallarıdır, ona göre davranmak durumundasın. Fakat sen anlaşmayı bozarsan, haksız elde eder, orantısız, ihtiyaç fazlası üretir ve tüketimle haksız tasarruf eder ve paylaşmaz kendine saklarsan, Karun gibi her şeyden önce onurunu kaybetmiş olmakla yerin dibine batarsın. Bu hakikatte yerin dibine batmışlığına rağmen belki kısa bir süre -ki ömür sana uzun gelse de aslında kısa bir süredir- belki daha kısa bir süreliğine saraylarda, protokollerde yüce erk olarak, rezidanslarda, plazalarda, büyük servetlerin yönetimlerinde veya "tartışmasız" bilimsel disiplin etiketleriyle, entelektüel birikiminin erişilmezliği gibi "çok üst düzey" konumlarda kalabilirsin. Ancak çok geçmeden zaman ve fanilik hakikati seni de mezarına, -Anadolu deyişiyle- gara yerin dibine geçirecektir. Bıktırıcı tekrarlar olarak algılanan bu öğüt arabeski herkesle beraber senin de biz-zat tekrarın olacağından canın sıkılmamalı. Yaşayacaksın illa... Yaşamda, kaçışın mümkün olmadığı bir konuyu duymaktan kaçınmanın saçmalığı da var.

Kafamızı sakinleştirelim. Öğütlerimizi sadeleştirelim. Mal tek varlık değildir. Hatta en adi varlıklardan biridir. Somut ve maddi varlıklardan başlamak üzere varlık skalası taa ilhama, anlama, hikmete kadar çıkar. Hikmet bir insana layık görülüp de verilen en güzel varlıktır. Onur da öyle...

Fakat işte her varlığın bizim için ölümlerden bir ölüm değil, insanlığımızı öldürme değil, dirlik olabilmesi hepimizin var olma ve varlıklı olma bilincinden geçiyor.

Dindarlaşıyoruz Derken Uzlaşmaz Çelişkilerimiz

Bir zamanlar Bizim nesil için başını örtmek zor bir karardı. Böyle bir kararın; o zamanki toplumun ön kabullerine zıt bir kuralı yerine getirmek dışında zorlukları vardı.

Nasıl örtecektik başımızı? Ne giyecektik, nereden bulacaktık tesettüre uygun kıyafetleri? Hem dinî kurallara hem de zevkinize uygun kıyafet bulmak zordu. Örtünme kararı ile birlikte derme çatma bir giyim hâline alışmanız gerekiyordu. Belki de bu nedenlerle o yıllarda örtünme tarzı fazlasıyla kişiseldi. Tasarlanmış ve üretilmiş tesettür kıyafetleri henüz ortalarında yoktu.

Diğer taraftan da o yıllarda zaten; modernizme, kapitalizme, Batı hayat tarzının bizi kuşatmasına karşı olmak, dindar kimliğimizin özünü oluşturuyordu.

Modaya ve de külliye tüketim toplumuna, konfor sahibi olma çabasına karşıydık. Robadan bol elbiselerle, büyük başörtüler kullanmak muteber bir şeydi. Estetik beğenilerimizi rafa kaldırarak ya da en asgaride tutarak örtündüğümüz yıllardı. Sadece örtünme biçimlerimiz değil hayatlarımız da böyleydi. Evlere halı-koltuk-yatak odaları falan alınmazdı. Hz. Fatıma'nın çeyizi, Hz. Ayşe'nin hayatı gibi konular gündemimizi daha çok meşgul ederdi.

Çok şıksınız!

Bu ifade o yıllarda iltifat değil, hakaret içeren bir kavramdı. Yeterince dindar olmamayı çağırıyordu. Şık olmak ne demekti? Modernizm, kapitalizm, moda endüstrisi... Analizler bu sözün arkasından bir araba laf olarak önümüze düşerdi. "Anti şık" olmayı dindarlığımızın bir parçası olarak görüyorduk. Başımızı örtmek ile birlikte gelen bagaj: Sade bir hayat+az eşya+konfor talep etmemek+bol yardımlaşma+idealizmdi. O yıllarda müte deyin kesim dinî kimliğini korumanın yanı sıra, tedirginlik ve kompleks taşımayan özgüvenli bir dinî kimlik oluşturmanın mücadelesinin içindeydi.

Hayat tarzı

Statü kaygısı da arzusu da o yıllarda henüz güçlenmemişti. Toplum bizi onaylasın diye bir dert yoktu. Cahiliye toplumundan bu beklenmezdi. "Hayat tarzı" kavramı gündemimize girmemişti. Zira bu "tarz" meselesi kapitalizmin tuzağı değil miydi? "Style" kavramını külliye reddediyorduk. Yeni evlenen arkadaşlarımızın eşyasız, düşüncesiz, giysisiz, takısız (yokluktan değil, ilkesel olarak) gelin gidişlerine isyan eden annelere "Allah böyle sadelik emrediyor, biz de ona uygun yaşayacağız" derdik.

Yaşantımız; dinî kuralların yanı sıra içinde modernizm ve kapitalizm eleştirisini barındıran bir felsefeyi taşıyordu. Tarihi, siyaseti, kuramları içeren kitapları okuyup tartışmalar yapma önceliğimizin de bu süreçlerde payı büyük.

Bunları; geçmişe bir övgü olarak yazmıyorum. Değişimin boyutlarını idrak etmek için geçmişe bir projeksiyon tutmanın önemine inanıyorum. Nereden nereye derken ölçütüm para ve konfor ya da giyinmek ve kuşanmaktan ziyade eşyaya bakış.

Şimdiki zamanlar

Aradan çok zaman geçti. Bir asır değil elbette. Ancak dünyanın belki de en hızla değişen zaman diliminde müte deyin kesim de değişti. Örtünenler çoğaldı, "style" örtünmeyle ilgili temel kavramlarımızdan biri hâline geldi. Artık hepimizin bir 'hayat tarzı' var. Evimizden bahçemize, giysilerimizden ibadet mekânlarımıza, dinî kurallara uygun yaşayalım derken bir anda kendimizi tasarımcıların, üreticilerin, modanın kısaca "style" üreten her şeyin ve en özetiyle kapitalizmin dişlilerinin içinde buluverdik. "Ah çok şıksınız" sözü artık bir iltifat.

Çünkü artık şıklık aynı zamanda bir statü sembolü!

Artık 'din anlayışımız' modernizm eleştirisi ya da kapitalizme karşı geliştirilen argümanlardan şekillenmiyor. Kendimizi kapitalist dünyanın bir parçası hissederken bir suç işliyoruz duygusu kaplamıyor artık benliğimizi. Zengin sahibiler imdadımıza yetişiyor. Küreselden bireysele, sistem eleştirisine kapattık

zihinlerimizi. Neyin doğru olduğu konusunda kafalarımız karışık.

Yaşam tarzımıza sızan Hristiyan sembolleri

Doğru ve yanlış tek bir açıdan bakarak tanımlayamayız. En doğruyu ararken kişilere değil ilkelere bakmak gerekiyor. Bu nedenle bugün mütedeyyin kesimde görülen değişikliğin sebepleri konuşulurken, ekonomik imkânlardaki artışın ötesinde analizler yapılması gerekiyor.

Belki de geçmişteki anlayışımız /dünyadan vazgeçerek dindarlaşma modeli / doğru değildi. Ya da İslam'a tamamen siyasal bir proje olarak bakmak.

Belki de bunların arasında bir orta yol bulmamız gerekiyor. Diğer taraftan ise dindarlığın ameli kısmına odaklanarak, felsefesine bigane kalmanın sonuçlarına da bakmak gerekiyor. Diğer taraftan dindar yaşantımıza miksleddiğimiz âdetlerin kültürel dinî kodlarını da bilmek gerekiyor ki ortaya çıkan absürd hâlleri farkedelim.

Kapitalizmin; üretim-tüketim kısır döngüsünün içine insanı hapseden felsefesini bilmezsek, neye niçin karşı olmamız gerektiğinin farkında olamayız. Bize sunulan içeriklerin bizi dönüştüreceği biçimleri göremeyiz.

Mesele tüketmenin ötesinde bu dünyanın temsil ettiği ve ruhumuza sızan semboller. Burada sınırı nerede ve hangi ilke ile koyacağız. Hristiyan dünyasına ait sembollerle ve kültürle şekillenmiş tüketim nesnelere bir Müslüman olarak hayatımıza sokarken çelişkilere hiç kafa yormayacak mıyız?

Absürd “party”

Katar'da bulunduğum zamanlardan birisinde Sevgililer Günü'ne denk gelmiştim. Yerlere kadar siyahlar giymiş, peçeli kadınların eşleriyle mumlar, güller dolu masalarda Arapça çalan St. Valentine müzikleri eşliğinde kutlama yapması bir Müslümanın absürd anları olarak zihnimde yer etmişti.

Geçenlerde örtülü bir genç hanımın, İslami kesimde baby shower partileri yaptığını, bunun için

bir site açtığını söylemesi de bana aynı çağrışımı yaptı.

“Müşterin var mı bari” diye sorduğumda iyi para kazandığını söyledi. “Nasıl yani, bebek mevlidi mi” derken, “Öyle bir şey işte” diyerek konsept tasarımlarını anlatmaya girişti: Baby shower, doğumdan bir iki ay önce konseptli parti olarak hazırlanıyormuş. Bizim evlerde güzel bir gelenek olarak yaşattığımız bebek mevlitleri ise artık düğün salonlarında, büyük organizasyonlarla âdeta annenin ikinci bir düğünü gibi gerçekleşiyormuş. Bir ‘party’ havasında yani.

Üzerinde Kâbe ya da cami resimli doğum günü pastaları, sosyetik umre turları, lüks ve israf içinde dinî şova dönüşen İslami hayatlara artan ekonomik refah değil, sığlaşan din algısı üzerinden bakmak gerekiyor.

Ya da her geçen gün sayıları artan instagram hesaplarında başörtülü kıyafetlerle kombin denemeleri yapıp bunu takipçileri ile paylaşan genç hanımlar.

Hafızlık bitirirken ‘party’ yapmak mesela! Üzerinde Kur'an-ı Kerim'in ilk iki sayfasının olduğu pastaları yapan pastaneler bu yeni ‘concept’i üretime sokmuşlar bile. Hayır davetleri de artık bir ‘party’ havasında geçiyor. Bu davetler vesilesiyle giysiler ya da kırmızı tabanlı ayakkabılar, hayır gündeminde daha fazla konuşuluyor. Tesettür defileleri ise hayır davetlerini daha bir cazip kılıyormuş!!!

Tabii ki tüm ‘party’lerin mutlaka fotoğraflanması ve paylaşımı gerekiyor. İşte bakın biz buradaydık “Elhamdülillah hayır da yaptık!”

Rabbim sana şükürler olsun” hashtag’iyle paylaşılan umre ziyaretleri ise ayrı bir konu.

‘Good Bye Boys’ yazılı maskelerin takıldığı bekarlığa veda partileri yapmanın yanı sıra, parti kızlarının başörtülerini takıp çektiirdikleri fotoğrafları ile de paylaşmaları üzerine söylenecek söz kalmıyor.

Moda haftalarındaki defilelerde başörtülü sayısının çokluğu bir vaka iken bir de bununla övü-

nülmesi ortaya çıkan 'absürd' hâlleri çok iyi ortaya koyuyor. Diğerlerini böyle mekânlarda başörtülü görmeye alıştıranın gururu ve sevinci ise ayrı bir 'çelişki meselesi. "Bar"da bir başörtülü görmenin

O yıllarda mütedeyyin kesim dinî kimliğini korumanın yanı sıra, tedirginlik ve kompleks taşımayan özgüvenli bir dinî kimlik oluşturmanın mücadelesinin içindeydi.

yadırganacak bir tarafı olmamalı mı? Olmamalı mı?

Gösteri toplumuna odaklı çağa mütedeyyin kesimlerin ve gençlerin elbette bigane kalması mümkün değil. Ancak dindarlık da hayata bakış ve yaşayış konusunda iki-üç ritüel dışında bir fark ortaya koyabilmek iddiası taşınmalı.

Mesele giyim kuşam mı?

Bugünlerde mütedeyyin çevrelerden hangi genç kızla konuşsam "moda tasarımcısı" olmak istediğini söylüyor. Takip ettikleri ünlüler modacılar, rol modeller, oyuncular. Sohbetinde kıtlık çekilmiyor. Bilgi birikimi süper. Süper de biz Müslüman kimliği ile bunun neresindeyiz? Bu soruyu her sorduğumda yüzüme uzaylı gibi bakanları görüp kendimi tarihin sayfalarına gömmek istiyorum. Başörtüsüyle stil ikonlu olmak isteyen 'başörtülüler' uzaydan gelmedi.

Bu nedenle öz eleştiriye kendimizden başlamalıyız belki de. 'Dini anlatmaya nereden başlamalı' sorusunu sormamız gerekiyor.

Kendi kafamıza göre sevdiğimiz kıssalardan bir kuple ile dinî eğitim olmayacağını ne zaman görürüz?

"Felsefesi olmayanın dinî yaşantısı da olamaz" gerçeği ile ne zaman yüzleşiriz bilmiyorum.

Yeniden dindar bir kimlik inşası için üstbaş meselesini bırakıp ruhları onarmaya, hayata anlam katmaya ihtiyacımız var. Dışımızı imar ettik ama içimiz bomboş. Bugün örtünen bir kız çok güzel kıyafetler bulabiliyor. Hem tesettürlü hem şık. Bu da dinî o kadar cazip hâle getiriyor ki. Ama başımızı örttüğümüzde sihirli bir değnek dokunmuyor. Burada Fatma Karabıyık Barbarasoğlu'nun "Şov ve Mahrem" kitabını tavsiye ederim. Sanırım ilk baskısının üzerinden bir 10 yıl geçti ancak hâlâ güncel ve bugüne dair önemli şeyler söylüyor.

21. yüzyılın dindarlık modeli ne olmalı?

Diğer taraftan İslam dünyasında; kadınların, eğitim, çalışma hayatı ve toplumsal rollerinin artması ile birlikte dinî kurallara uygun giyim kuşam tarzları oluşturma süreçlerini de bir realite ve ihtiyaç olarak önemli buluyorum. Yaptığımız işler giysilerimizi de hayatımızı da şekillendiriyor. Bundan kaçmak da mümkün değil. Gençlerin giyinmeye ilişkin arayışları, kendilerine stil oluşturma çabaları da elbette takdire şayan. Endonezya'da yaşayan bir Müslüman hanım elbette 21. yy insanı olarak kendine göre bir tarz oluşturacak, Türkiye'de yaşayan da. Burada kurallar koymak "O yanlış bu doğru" klişeleri oluşturmak ve bundan sonuç almayı beklemek de mümkün değil. Dindar olmanın tek bir kalıbı yok. Dışardan müdahale ile içeride değişim yapmak mümkün değil.

Elbette gençler kendilerine bizden farklı bir yaşam kurgulayacaklar. Ancak Müslümanım diyorlarsa İslam'ın felsefesini benimsemeleri gerekiyor. Bunu yapan ve burada mevzu bahis etmediğimiz çok genç olduğunu da biliyorum. Bunları da ayrıca görmek gerekiyor. Ataların dinini taklidi yasaklayan İslam'ın müntesiplerinin de bu tuzağa düşmemesi gerekiyor.

Semboller ile 'yaşam tarzı', 'style', 'dizayn', 'tasarım' gibi kavramlarla hayatımıza sızan kültürü tanımak farkındalık oluşturmak gerekiyor. Burada bir farkındalık geliştirmeden yanlış ve doğruyu anlatmak mümkün olmaz. Kimin nasıl örtündüğü ya da örtünmediği üzerine kafa yormadan önce belki de yapmamız gereken bu! İlkeleri ve fikri öne almaz, eylemlere odaklanırsak içeriği boş dindarlık şovları etrafımızı kuşatacak...

Yrd. Doç. Dr. Yasin Pişgin
Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ne Varlığa Sevinirim Ne Yokluğa Yerinirim

Dünya bir “dâr-ı imtihan”dır. Yaşam ise imtihan gereği; nimet ve musibetler bakımından her an değişime gebedir. Yüce Allah bu gerçeği; “And olsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksiltmeyle deneriz. Sabredenleri müjdele.” (*Bakara, 2/155.*) ayetiyle ifade etmiş, Peygamberimiz ise bu konuda şöyle buyurmuştur: “Müminin (dünya hayatındaki) durumu rüzgârın (bir o yana, bir bu yana) eğdiği bir başağın durumu gibidir. (İşte böyle) musibetler de mümine isabet edip durur.” (*Müslim, Sıfatü'l-Münafikin, 58.*)

İnsanın içinde, önü alınmaz nefsani arzular vardır. Mal ve dünya konusundaki istekleri de bunların başında gelmektedir. Öyle ki, yaşlılığında bile onun mal hırsı ve dünya tutkusu genç kalmaya devam eder (*Tirmizi, Hadis No: 2339.*); bir vadi dolusu altını olsa ikincisinin peşine düşer. (*Buhari, Rikâk 10.*) Hâlbuki mal ve dünya bir imtihan aracıdır. Bundan dolayı Yüce Allah; müminlere, ahireti dünyaya üstün tutmalarını ve ahiret için salih ameller işleyerek önden sevap göndermelerini emretmiş (*Haşr, 59/18.*) ve ahiret hayatının daha kalıcı ve daha hayırlı olduğunu belirtmiştir. Rasul-i Ekrem ise bir insanın ölümlüyle beraber malının mirasçılara kalacağını, malından giyip eskittiğinin, yiyip tükettiğinin ve Allah yolunda infak ettiğinin kendisinin olduğunu, bunlardan da yalnızca Allah yolunda

bağışladıklarının ahiret âleminde ona faydasının olacağını bildirmiştir. (*Müslim, Zühd 4; Buhari, Rikâk 12.*)

Bu emir ve tavsiyeler bir “terk-i dünya” çağrısı değildir. Aksine Kur’an ve sünnette, dünyadan el etek çekmek suretiyle münzevi bir hayat sürmeye olumlu bir gözle bakılmaz. Çünkü İslam’da ruhbanlık yoktur. (*Acluni, Keşfü’l-Hafa, II, 377.*) Bahsi geçen emir ve yasakların amacı, insanın sonsuz arzularının karşısında uhrevi kaygıyı ön plana çıkartarak onun mal ve dünya ile olan ilişkisini, olması gereken zemine çekmek ve böylece insanın, yaratılışının anlam ve amacını gerçekleştirmesini sağlamaktır. Çünkü orantısız bir mal sevgisi ve dünya tutkusu ağaca dadanmış bir kurt gibi, müminin kalbi erdemlerini ve uhrevi yönelişini içten içe yer bitirir. (*Heysemi, Mecma’, 10, 250.*) Mevlana’nın ifadesiyle; kalp bir gemi, dünya ise bir deniz gibidir. Su, dışında olduğunda gemiyi yüzdürür, içinde olduğunda ise batırır. (*Şerb-i Mesnevi, I, 557.*) Batma tehlikesi sebebiyle geminin sudan ayrılması da çözüm değildir. Gemi sudan uzaklaştığında karaya oturur. Bu da onun için başka bir felakettir. Çünkü bu durumda o, ancak su sayesinde gidebileceği yolun sonundaki menzil-i maksuda eremez. Yani gemi suyun içinde olmalıdır, su geminin içinde değil. Bu bağlamda Peygamberimiz bir hadisinde zühdü; insanın, helal olan şeyi kendine haram kılması, malı ziyan etmesi ve dünyadan el etek çekmesi olarak değil; Allah katında olana, kendi elindekinden daha fazla güvenmesi şeklinde tarif etmiştir. (*İbn Mace, Zühd 37.*) O hâlde dinî mefkûrede asıl yerilen şey; mal ve dünyanın, insanın yaratılışının anlam ve amacına hizmet etmeyen süflü birtakım emeller uğrunda kullanılması ve bir araç olmaktan çıkartılarak bir yaşam ülküsüne dönüşmesidir. Hz. Peygamber’in “melundur” dediği dünya da budur. (*Tirmizi, Hadis No: 2322.*) Böyle bir dünyalıktan elde edilen mal ve servet; izzet ve nimet değil, bilakis afet ve musibettir. Bu açıdan bakıldığında tasavvufun serlevha cümlelerinden biri olan “Seni Mevla’ndan alı koyan

Zenginlik ve fakirlik malın miktarıyla değil, kalbin dünyaya ve ahirete atfettiği değerle ilgili kavramlardır. Allah'a hakiki anlamda dayanıp güvenen bir kalbin fakirlikten korkması ve zenginlik sebebiyle şımarması söz konusu olmaz.

her şey dünyadır.” sözü de bu hakikati ifade etmektedir. Yoksa mümin ve muttaki bir kul için mal ve dünya; kulluk uğrunda harcanarak ahirete önden gönderilen bir azık ve saadet-i dareyne bir vesiledir. “Salih mal, salih bir kimseye ne kadar da yakışır.” hadisi de helal yoldan kazanılan ve Allah yolunda harcanan malın dinen hiçbir mahzurunun olmadığını ifade etmektedir. (*İbn Hanbel, Müsned, 29, 299.*)

Gücü ve hedefleri bakımından insanın içindeki arzuların, sonsuzluğu hedeflediğini söyleyebiliriz. Bu durum biraz da onun, “fani olan bu âlem”e değil, “baki olan öteki âlem”e ait olmasından kaynaklanmaktadır. Aslında insanın, dünyevi hedeflerin peşine tarifi imkânsız bir hırs ile düşmesi bile bir bakıma onun kalıcı mutluluk ve huzur arayışlarının bir sonucudur. O hâlde insanın, fitratında var olan sonsuzluk talebini; sonlu ve sınırlı olan dünyada gerçekleştirme hevesinin ıslah edilmesi zorunludur. Onun varlıkta “şükür”, yoklukta “sabır” erdemlerini kazanması ve müreffeh günlerde kulluğunun gereklerini yerine getirirken, darlık zamanında asi duruma düşmemesi için; her durumda sabit ve istikrarlı bir itaat bilincine ve kalbî sebata kavuşması gerekmektedir. Diyebiliriz ki, vahyin insan üzerinde gerçekleştirilmeyi istediği şahsiyet inşasının nihai hedefi de budur. Bundan dolayı Allah Kur’an’da; ni-

met zamanı “Rabbim bana ikram etti.” musibet zamanı ise; “Rabbim beni aşağıladı.” demeye dayalı çifte standartlı bir kulluk anlayışını yermektedir. (*Fecr, 89/15-16.*)

Kur’an’da “itminan” olarak isimlendirilen huzur ve sükûnet hâli kalpte oluşmadan insanın aradığı gerçek mutluluğu mal mülk ile elde etmesi imkânsızdır. Bu, Yunus Emre’nin;

“Kem durur yoksulluktan nicelerin varlığı
Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı”

şeklinde ifade ettiği hakikatin ta kendisidir. Bu huzura ulaşmanın yolu ise “Biliniz ki, kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulur.” (*Ra’d, 13/28.*) ayetinde “zikrullah” olarak ifade edilmiştir. Zikir; iman ile başlayan, dil ile Allah’ı anmakla devam eden, namaz, oruç ve hac gibi ibadetleri de içine alarak genişleyen, kısacası; bize Allah’ı hatırlatan ya da bizim kendisiyle Allah’ı hatırladığımız her şey, bu hedefe yönelik ruhi ve bedenî her eylemdir. Kur’an’da çoğu zaman kullukla eş anlamlı olarak kullanılan zikir, kalpteki sonsuzluk eğilimini gerçek muhatabına yani Allah’a odaklar ve O’nun rızasını kazanma ülküsünü kalpte egemen kılar. Böylece insan bu şuuru elde ettiğinde yaşamın nimet ve musibet bakımından değişken şartlarına göre itaat ve isyan bakımından farklı tavırlar sergileyen yüzergezer bir kul olmaktan kurtulur. Bunun sonucunda ise sevgi, saygı, özveri, kanaat, şükür, tevekkül, sabır, paylaşma, yardımlaşma, fedakârlık ve feragat gibi yüksek ahlaki değerleri bir yaşam düsturu hâline getirir ve şu mısraların sırrına mazhar olur:

“Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni”

İnsan Allah’ın zikrinden yüz çevirdiğinde ise; “Her kim de benim zikrimden (Kur’an’dan) yüz çevirirse, mutlaka ona dar bir geçim vardır.” (*Taba, 20/124.*) ayetiyle ifade edilen ruhi bir kaosla yüz yüze gelir. Bütün organlara hükmeden ve içinde taşıdığı ruha göre onları

“Bize Allah yeter, O ne güzel vekildir.”

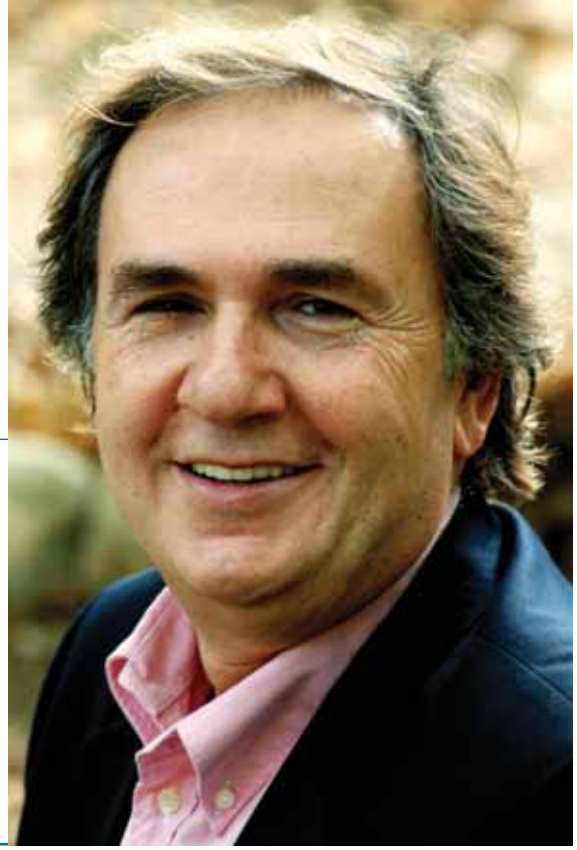
hayra ya da şerre sevk etme kabiliyetine sahip olan kalbi imar etmeden, insanın mal ve dünya ile olan ilişkisini sağlıklı bir zemine oturtması imkânsızdır. Çünkü zenginlik ve fakirlik malın miktarıyla değil, kalbin dünyaya ve ahirete atfettiği değerle ilgili kavramlardır. Allah’a hakiki anlamda dayanıp güvenen bir kalbin fakirlikten korkması ve zenginlik sebebiyle şımarması söz konusu olmaz. Rasul-i Ekrem’in; “Zenginlik kalpte olur, fakirlik de kalpte olur. Kalbinde zengin olan kimseyi dünyadaki mal zengin etmez.” hadisi de bu gerçeği dillendirmektedir. (*Heysemi, Mecma’, 10, 237.*)

Ulvi boyutu sıfırlanmış materyalist yaşam fel-sefelerinin çepeçevre kuşattığı 21. yüzyıl insanı, aşkın referanslarını ve uhrevi kaygılarını kaybetmiş; gerçek mutluluğa haz eksenli bir yaşamla ulaşmaya çalışmış; fakat başarılı olmamıştır. İnsanoğlu tarihin hiçbir döneminde görülmemiş maddi imkânları elde etmesine rağmen, mutluluğu ve gerçek huzuru bulamamıştır. Her gün yaşanan aile dramları, ihanetler, cinayetler, intiharlar, tecavüzler, madde

bağımlılıkları, stres, tatminsizlik, savurganlık ve aç gözlülük gibi pek çok ruhi ve içtimai felaket; rıza, kanaat, tevekkül, sabır, samimiyet, yardımlaşma, paylaşma ve diğer kâmlık gibi sayısız kalbî erdemi yok etmiş ve beşeriyet gemisini batma noktasına getirmiştir. İnsan hakiki bir iman ve güçlü bir uhrevi yönelişin en büyük armağanı olan “Bize Allah yeter” (hasbünallah) şiarını kaybetmiş ve “Dünyayı versen bize yetmez” derekesine düşmüştür. Artık insan için mal ve dünya; içtikçe susatan, susattıkça da içiren bir tuzlu deniz, ölümcül bir zehirdir. “Tabibü’l-kulüb” olan Allah Rasulü bir hadisinde bu hastalığın teşhis ve tedavisini ne güzel ifade etmiştir: “Kimin kaygısı ahiret olursa Allah onun kalbine zenginliği koyar ve dünya (onun peşinden burnunu sürte sürte) gelir. Kimin de tasası dünya olursa, Allah onun işlerini darmadağın eder ve fakirlik korkusunu onun iki kaşının arasına yazar. Dünya da kendisine ancak takdir edildiği kadar gelir.” (*İbn Hanbel, Müsned, 35, 467.*)

Dr. Faruk Görgülü
İbrahim Arpacı

“Bitkisel Tedavi” Üzerine Prof. Dr. İbrahim Adnan Saraçoğlu ile Söyleşi

Öncelikle röportaj teklifimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Bitki Kimyası üzerine uzmanlaşmış bir bilim insanısınız. Bir ifadenizde Kur’an-ı Kerim’in muhakkak baştan sona kadar okunması gerektiğini söylüyor, sağlıklı yaşamla ilgili verdiğiniz örneklerde de bazı ayetleri referans gösteriyorsunuz. Bitkilerin insan sağlığına etkisi konusunda referans gösterdiğiniz Kur’an, size nasıl bir ilham veriyor?

Yüce Kitap, açıkça “Biz, hiçbir şeyi süs olsun diye yaratmadık. Belli bir ölçüyle ve hikmetle yarattık.” diyor. Demek ki, her şey bir sebep üzerine yaratılmış. Sebep, kelimesini burada “formül” anlamında düşünürsek; nimetler bir formüle göre yaratılmıştır, sonucunu çıkarırız. Bir araştırmacı olarak bu formülleri kimya, fizik, biyoloji bilimini esas alarak açıklamaya ve yorumlamaya çalışıyorum. Zaten, Lokman sure-sinde Yüce Allah, “Size şifalı bitkiler verdik.” diyor.

Allah’ın yarattığı nimetin, hikmetini araştırıyorum. Bir bitkinin ne işe yaradığını incelemeyen önce,

hastalığın kimyasını anlamak gerekiyor. Hastalığın kimyası ortaya konduktan sonra, acaba hangi bitkide, bu hastalığın kimyasını düzeltecek (şifa olacak) karşı etkin maddeler (tedavi edici, destekleyici, koruyucu) bulunmaktadır?

İşte, bu noktada kimya bilimi devreye girmektedir. Hangi bitki acaba? Bu sorunun cevabını bulmak tecrübeye, gözleme ve araştırmaya bağlıdır. Ne kadar tecrübeli, ne kadar iyi bir gözlemci ve ne kadar iyi bir araştırmacı olursanız olunuz; unutmamamız gereken en önemli nokta, her buluşun ortaya çıkış zamanı vardır, o vakit gelmeden o buluşu yapamazsınız. Yıllarca uğraşır didinirsiniz, bir arpa boyu yol alamazsınız. Kısaca, yaratılmış nimetlerin içeriğindeki hikmetin açığa çıkış zamanı vardır.

Bilindiği gibi Arşimet, suyun kaldırma kuvvetini buldu. Bulduğu anda da “buldum, buldum!” diyerek hamamdan fırladı. Şimdi sormak gerekir, daha önceleri hamamlarda suyun üstünde yüzen taşı kimse görmüyor muydu? Tabii ki, gö-

rüyordu! Ancak, bu buluş Arşimed'e nasip oldu. Demek ki, zamanı gelmişti.

İşte yüce Allah: "Biz katımızdaki ilmi sırası geldikçe indiririz. (enzelnâ, açığa çıkmasına müsaade ederiz)" buyurmaktadır.

Elimizin üstünde bir el, gözümüzün üstünde bir göz, olduğunu unutmamız gerekir. Zamanı gelince, eğer nasibinizde yazılmış ise, aklınıza geliverir. Akla getiren ve gösteren; Yüce Allah'a hamd ü senalar olsun.

"Bilgi saklanmaz mutlaka paylaşılması gerekir." şeklinde bir ifadeniz var. Bu ve buna benzer bilimsel öneri ve kürleriniz, uluslararası camiada saygıyla karşılanıyor ve kabul ediliyor.

Tabii ki bilgi saklanmaz. Sakladığım bilginin hesabını, nasıl verebilirim!... "Ya kulum, Ben, sana bu ilmi verdim, sen açıklamadın sakladın." Ben bu sorumluluğu asla yüklenemem. Bana yurt dışından teklifler geliyor, "gelin beraber çalışalım, her türlü imkânı sunacağız" diyorlar. "Bu işten çok para kazanırsınız." diyorlar.

Bu tür teklifle gelenler, beni biraz tanımış olsalar, böyle yaklaşamayacaklarını bilirlerdi. Nefsim, benim hizmetkârımdır. (uşağımdır) Çalışmalarında hiç maddi tarafını düşünmedim. Yaratan da O, yarattığının içerisine hikmeti yerleştiren de O. Bana düşen görev, hikmeti açığa çıkarmak. Hikmeti gördüğüm an, en mutlu insan ben olurum. Kalkıp şükür namazı kılıyorum.

Malumunuz yaptığınız bu iş koluna "Alternatif Tıp" deniliyor. Sizce tıbbi anlamda bu tedavi yolundan ne kadar istifade ediyoruz? Ayrıca bugüne kadar bu çalışmalarla ilgili, izleyicileriniz ve okuyucularınız tarafından size ne tür dönüşler oldu?

Doğal tedavi yöntemlerinin en az 5.000 yıllık bir geçmişi var. Osmanlı'nın 750 yıllık otacı kültürü var. Modern tıbbın ise, geçmiş tarihi 100 yıllıktır. Nasıl olurda 5.000 yıllık deneyimi ve tecrübesi olan bilim dalını yok sayabilirsiniz.

Şüphesiz ki, modern tıbbın sonuçları bu konuda fazlasıyla ışık tutmaktadır. Ancak, modern tıbbın henüz çözemediği, kireçlenme, fibrokist, seberoik dermatit, huzursuz bacak sendromu gibi daha birçok rahatsızlığa yüz yıllardır kullanılan doğal bitkiler ile çözüm sunmaktayız. Geri dönüşlerin nasıl olduğunu soruyorsunuz, bu sorunuzun cevabını İnternet sitemiz www.profsaracoglu.com "misafir defterinden" okuyabilirsiniz.

Doğal tedavi yöntemlerinin en az 5.000 yıllık bir geçmişi var. Osmanlı'nın 750 yıllık otacı kültürü var. Modern tıbbın ise, geçmiş tarihi 100 yıllıktır. Nasıl olurda 5.000 yıllık deneyimi ve tecrübesi olan bilim dalını yok sayabilirsiniz.

Bitki çeşitliliği olarak zengin bir ülkeyiz. Sizce Türkiye de ki biyoteknoloji ve mikrobiyoloji alanında araştırma yapan kimyagerlerimiz bu zengin bitki çeşidini yeterince kullanabiliyor mu; eskiye nazaran bitki tedavisinde nasıl bir durumdayız?

Ne acıdır ki, ülkemizde bu konuda yetişmiş teknik eleman yok. Anadolu topraklarının bitki örtüsü (biyolojik çeşitliliği) sadece ve sadece Anadolu'ya özgüdür. Anadolu'da yetişen hangi bitki olursa olsun her yönüyle farklıdır. Bu farklılıkları hem genotip hem de fenotip anlamındadır. Yani genleri farklı; İşte bu farklılık bu bitkilerimizi ayrıcalıklı kılmaktadır. Kürlерimizi TV'lerden, kitaplarımızdan, dergilerden okuyup uygulayan yüz binlerce insan geri dönüş yaparak nasıl şifa bulduklarını anlatıyorlar dua ediyorlar. Tıp doktorları bu konuya hâlâ daha kapalıdır. Çer-çöp deyip kestirip atıyorlar. Ön yargıyla hareket eden o kadar çok insan var ki... Bir bilim

insanın ön yargıyla hareket etmesini anlamak mümkün değil. Çok şükür, son birkaç yıldır da tıp doktorları arayıp bilgi alıyor ve hastalarına uyguluyorlar. İleriye dönük bu konuda başarılı olabileceğimize inanıyorum.

Her şeyde olduğu gibi gıdada da hızlı bir tüketim kültürüne sahibiz. Bunun neticelerinden biri, genleri ile oynanmış meyve ve sebzeler. Bu meyve ve sebzelerin tüketimi sizce, hormonal anlamda gelecek nesilleri ne tür tehlikelerle karşı karşıya bırakacaktır?

Hastalıklar ne kadar çok arttı farkında mısınız? MS, Tip-1 Diyabet, otizim, otoimmün hastalıklar, beyin hastalıkları, obezite ve kanser. Bunu sadece beslenme kültürünün ve tohumların de-

ğişmesine bağlamamak gerekir. Sebze ve meyvelerde kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz kullanımı da önemli rol oynamaktadır. Özellikle kanser genç yaşta görülmeye başladı. Hâlbuki kanser ileri yaşlarda görülen bir hastalıktı.

Kısa bir süre önce TRT Diyanet TV’de “Ruh ve Beden Sağlığı” adlı bir program yapmaya başladınız. Başkanlık olarak programınızla ilgili çok güzel dönüşler oluyor. Şunu sormak isteriz: İzleyiciler, “Ruh ve Beden Sağlığı” programının ilerleyen bölümlerinde neler göreceksiniz, neleri öğreneceksiniz?

Bu programda hedefimiz öncelikle bitkiler konusunda toplumun bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılmasıdır. Ancak, beden sağlığı kadar ruh sağlığının da önemi aynı derecede önemlidir. Bu anlamda mana ile beslenmeyi de ön plana çıkartıyoruz. Bu konuda en önemli ve birincil kaynak Yüce Kitabımız Kur’an-ı Kerim’dir. Hem madde hem de mana âlemini anlatmakta ve açıklamakta tükenmesi mümkün olmayan bir hazinedir Yüce Kitap. Özellikle, programa başlarken ilk 15-20 dakika Yüce Kitap’tan ayetleri esas alarak açıklamaya çalışıyorum. Zaten bu konuda Furkan suresinin 33’üncü ayeti, akıl sahipleri için bir delildir. Bilim ile Kur’an-ı Kerim tamamen örtüşür. Örtüşmelerin olmadığı durumlarda var tabii ki, bu da Yüce Kitap’tan değil, bilimperestlerin bilimi (kimya, fizik, biyoloji, tıp) yanlış yönde kullanmalarından kaynaklanmaktadır. İşte, insanın yanlış yöne saptığını, hem Yüce Kitap ile hem de bilim ile örtüştürerek ortaya koymaya çalışıyoruz.

TRT Diyanet TV’de programınızı izleyen ve kitaplarınızı okuyan okurlarınıza buradan iletmek istediğiniz bir mesaj var mıdır?

Tüm değerli seyircilerimize ve okuyucularımıza, Allah’tan, önce akıl ve sonra da beden sağlığının daim olmasını diliyorum. Kur’an-ı Kerim ölümler için değil, diriler için Yüce Allah’ın biz kullarını muhatap aldığı ve her devirde geçerli olan yol gösterici yegâne kitaptır. Bu nedenle izleyicilerimize Yüce Kitabımızı düzenli olarak okumalarını öneririm.

Sultana Sultan Olmak

Yunus Emre'nin insan-Allah ilişkisi bağlamında söylediği tevhit türündeki bu gazel, tasavvufi bağlamda tahlil edilmesi ve yorumlanması gereken manzumelerden biridir. Gazelin tümünde görülecektir ki Yunus kendi aşkını pek çok isimle mukayese edecek ve kendini övüyor gözükecektir. Oysa mukayeseden önde çıkan Yunus'un bizzat kendisi olduğu düşünülebileceği gibi bir varlık olarak kul olma vasfına eren insan da olabilecektir. Bu manzumenin farklı ve eksik nüshaları vardır. Tahlile konu edilen beyitler Mustafa Tatçı'nın hazırladığı Yunus Emre Divanı'ndaki Mef'ülü Mef'ülün Mef'ülü Mef'ülün kalıbıyla yazılan 260 numaralı gazele göredir.

Ol dürr-i yetimem ki görmedi beni 'ummân
Bir katreyem illâ ki 'ummâna benem 'ummân

Dürr: Sadef ismindeki bir deniz canlısının karnında oluşan inci. Gözyaşı. Yetim: Seçilmiş, nadir, tek, yegâne; babası ya da hem babası hem annesi ölmüş olan çocuk. Umman: Büyük deniz, okyanus. Katre: Damla.

“Ben Allah'ın yarattıkları arasında öyle seçkin bir inciymi ki, benim gibi bir inciyi hiçbir okyanus henüz görmemiştir. Bir küçük damlayım fakat büyük denizlerden daha büyük bir denizim.”

Sadef, nisan ayında sahile çıkar ve midye gibi kapakçığını açar. Bu esnada karnına düşen nisan yağmurunu yutup denize döner. Yağmur tanesi hayvana ıstırap verdikçe hayvanın salgıladığı sıvı katılarak ve tekrar tekrar katmanlaşarak inciyi oluşturur. Yağmur damlasının sayısına göre incilerin büyüklüğü değişir. En

*Ol dürr-i yetimem ki görmedi beni 'ummân
Bir katreyem illâ ki 'ummâna benem 'ummân*

*Gel mevc-i 'acâib gör deryâ-yı nihân gözle
Zi-bahr-i nihâyetsüz katrede olur pinhân*

*Dem urmazıdı Mansûr tevhid-i En'el-Hakdan
İşk dârına dost zülfi asmışdı beni 'uryân*

*Bu âlem-i kesretde sen Yûsufu ben Ya'kûb
Ol âlem-i vahdetde ne Yûsufu ne Kenân*

*Bunda dimeden Mecnûn Leylâ adımı Mevzûn
Ne Leylâ idüm anda ne Mecnûn-ı ser-gerdân*

*Yi-nûn-sin ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
İşk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan*

*Bu cismüm belâsıdur adum Yunus olduğu
Zâtum sorar olursan sultâna benem sultân*

Yunus Emre (d.1240-ö.1320)

kıymetli inci tek incidir ki sadece bir yağmur damlası ile oluşur. Bu değerli inciye dürr-i yetim veya “şahlara layık” manasına dürr-i şahvar denir.

Hız. Peygamber daha doğmadan babadan yetim kaldığı için edebiyatımızda ona seçilmiş inci anlamında dürr-i yetim sıfatı verilmiştir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber’den daha değerli bir beşer yoktur. İncinin sadefin karnına düşüşü gibi insan da ana rahmine düşer. İnsanlık denizinde her insan bir katre kadardır. Damlalardan oluşan bu büyük denizin en değerli varlığı ise eşref-i mahluk olan seçilmiş bir inci hükmündeki insandır. Dünyanın bütün denizlerinin en küçük hâli bir katre dir. O hâlde katre olmadan denizler olmaz. Katre-umman ilişkisi beyitte bizi insan-mevcudat, Hz. Peygamber-ümme t, Allah-kullar, vahdet-kesret gibi anlamlara da götürecektir.

Gel mevc-i ‘acâib gör deryâ-yı nihân gözle
Zî-bahr-i nihâyetsüz katrede olur pinhân

Mevc: Dalga. Acayıb: Şaşkınlık verici, tuhaf. Derya: Deniz, varlık, kâmil insan. Nihan: Gizli. Zî: Sahip manasına ön ek. Bahr: Deniz. Pinhan: Saklı

“Gel, bu acayıp dalgayı gör, bu gizli denizi gözetle; bir damlaya, uçsuz bucaksız denizin sahibi nasıl sığarmış, onu gör.”

Katre, tasavvufi inanişta insan ve onun kalbidir. O, tabiatı ve bedeniyle zavallı ve çaresizdir ancak, gönü ve idrakiyle âlemin şuurudur. Yaradan, onda tecelli eder. İnsanın büyüklüğü, Allah’ı idrak edebilmesinden dolayıdır. Beyitteki mevc-i acayıp ifadesi hayret verici yüksekliklere ulaşan büyük dalgalardır. Dalga denizdendir. Onun içinde saklı durur. Dalgalar sahile vurup tekrar denize karışır ve onun içinde yok olur. Tekrarlanan bu döngü insanın seyr ü sülukuna ve bu yolda çektiği çileye benzer. Bir katreye nazaran uçsuz bucaksız denizlerin sahibi olan Allah, katre ile temsil edilen insanda saklıdır. Mevc-i acayıpten kasıt kul olabilme idrakindeki insan; derya-yı nihandan kasıt ise Hak Teala’dır. Bu aynı zamanda mürit ile mürşid-i kâmil arasındaki ilişkiye benzer. Yunus Emre’nin daveti tasavvufi bağlamdır. Tecelli insanın kalbinde olur. İnsan bir damla; Allah ise bir deryadır.

Dem urmazdı Mansûr tevhid-i Ene’l-Hak’dan
İşk dârına dost zülfi asmışdı beni ‘uryân

Dem urmazdı: Söylemezdi, söz etmezdi. Dâr: Ev, mekân; ağaç direk, darağacı; sevgilinin saçları; savaş. Zülûf: Şakaklardan yüze düşen saç lülesi. Üryan: Çıplak.

“Eğer Hallac-ı Mansur, dostun zülfiyle darağacına asılmış olan beni görseydi “Ene’l-Hak” (Ben Hakk’ım) davasında bulunmazdı.”

Dalga denizdendir. Onun içinde saklı durur. Dalgalar sahile vurup tekrar denize karışır ve onun içinde yok olur. Tekrarlanan bu döngü insanın seyr ü sülukuna ve bu yolda çektiği çileye benzer.

Mansur, Hallac-ı Mansur adıyla şöhret bulmuş olan büyük bir sufidir. Onun bir cezbe anında söylediği “Ene’l-Hak” (Ben Hakk’ım) sözü küfür sayıldığı için asılarak öldürülmüştür. Yunus, bu sözün “Hak bende tecelli etti, seven ile sevilen bir oldu” manasına geldiğini düşünüyor. Ancak, Yunus bu beyitte kendisindeki ilahî aşkı Mansur ile mukayese etmektedir. Mansur, Yunus’un içine düştüğü aşk hâlini görmüş olsaydı “Ene’l-Hak” demekten imtina ederdi. Beyitteki dâr kelimesi hem darağacı anlamına hem de sevgilinin saçları anlamına gelebilir. Zülûf kelimesi de hem gerçek anlamına hem de darağacında boyna geçirilen ilmeğe benzetilerek kullanılmıştır. Buradaki dost kelimesinden kasıt ise Hak Teala’dır. Üryan kelimesinden kasıt ise masivadan kurtulmak, yüklerden arınmaktır. Bu bağlamda mısra bizi “fenafillah” kavramına götürmektedir.

Bu ‘âlem-i kesretde sen Yûsuf u ben Ya’kûb
Ol ‘âlem-i vahdetde ne Yûsuf u ne Ken’ân

Âlem: Kâinat, dünya, insanlar, çevre. Kesret: Çokluk, bolluk, çeşitlilik. Vahdet: Birlik, teklik, bütünlük. Kenan: Hz. Yakup’un memleketi. Suriye, Filistin, Mısır, Lübnan’ın bir bölümünü içine alan antik Filistin toprakları.

“Bu kesret âleminde sen Yusuf’un ben Yakup’um. Ama vahdet âleminde ne Yusuf vardır ne de Kenan illeri...”

Yusuf, Yakup peygamberin oğludur. Kardeşleri, Yusuf’un güzelliğini ve babasının sevgisini kıskandıkları için onu bir kuyuya atmışlar; yoldan geçen bir kervan Yusuf’u kurtarmış; Mısır’a götürüp köle diye satmıştır. Oğlunun hasretine dayanamayan Yakup, kör olmuştur. Kur’an-ı Kerim’de “ahsenü’l-kısas-kıssaların en güzeli” adıyla geçen bu hadiseye telmihtir. Edebiyatımızda Yakup hasreti ve hüznü sembolize eder. Bu çokluk dünyasında Yunus, Allah’a kavuşma adına duyduğu özlemi, Yakup’un oğlu Yusuf’a duyduğu hasrete benzetmektedir. Şüphesiz bu hasret, bu acı, bu özleyiş vahdet âleminde, ahirette olmayacaktır. Orada ne Yusuf ayrı ne Kenan illeri ayrı olacaktır. Bu maddi dünyadaki hasret ve ıstıraplar öteki âlemde âşkın maşukuna kavuşmasıyla son bulacaktır. Yunus bu beyitte Yusuf ile Yakup kıssasına telmihte bulunarak insan-Allah ilişkisindeki vuslat arzusuna değinmektedir.

Bunda dimeden Mecnûn Leylâ adını Mevzûn
Ne Leylâ idüm anda ne Mecnûn-ı ser-gerdân

Mevzun: Vezinli, ölçülü, tertipli, düzgün. Ser-gerdan: Baş dönmüş olan, sersem.

“Mecnun, Leyla’nın adını daha doğru düzgün söylemeden önce de ben âşık idim. O dem ne Leyla vardı ne de başı aşk ile dönmüş Mecnun. Hâlbuki ben hem Leyla hem de onun hayranı Mecnun idim.”

Beyitte meşhur Leyla vü Mecnun hikâyesine telmihtir yapılmaktadır. Yunus, pek çok şair gibi kendisini Mecnun’dan daha çok aşka istidatlı görmektedir. Leyla maşuku Mecnun ise âşığı temsil eder. Bu aynı zamanda kulun Rabbisine olan aşkını da ortaya koyar. Hem Leyla hem Mecnun olmak ise âşık ile maşukun bir olması demektir ki bu da vuslat ve “fenafillah” manasına gelir. Mecnun, Leyla’ya o kadar âşıktır ki aşk sarhoşluğundan onun adını bile düzgün söyleyememiştir. Hatta Mecnun Leyla’nın adını daha doğru dürüst söyleyemediği zamanda bile Yunus’un Hakk’a olan aşkı ortadaydı. Hâliyle Yunus Emre kendisinin aşkını Mecnun’un aşkından daha yüce görür. Mecnun’un aşkı dünyevidir. Oysa dünyaya gelmeden önce Allah’a olan hayranlığı bağlamında hem Leyla hem de Mecnun konumunda yani hem seven hem sevilen konumunda olduğunu belirterek ilahî aşkını

dünyevi aşk ile mukayese edip âşık ile maşukun bir olduğunu ve aşkının yüceliğini belirtmektedir.

Yi-nûn-sîn ulaşmadın cân kuyuya düşmedin
‘İşk dadıla mest geldük hem mest giderüz bundan

Dâd: Adalet; feryat, sızlanma; verme, kısmet, ihsan.
Mest: Zevkten kendinden geçmiş.

“Yunus, ismi daha ortaya çıkmadan, vücut bulmadan ve dünyaya gelmeden önce de aşk sarhoşu idi. Bundan dolayı aşkın zevkiyle sarhoş gelip sarhoş gider.”

Yunus, isminin kök harfleri olan Ya Nun ve Sin harfleri daha birbirine birleşip Yunus kelimesini oluşturmadan önce, âlem-i ervahta ve ruhun can ile buluşması olan dünya kuyusuna düşmeden önce de Yunus Hakk’ın âşığı idi. Candan kasıt insan ve Hz. Âdem’dir. Kuyu ise hem dünya anlamına gelebilir hem de beden anlamında kullanılabilir. Bu beyit manzumenin farklı nüshalarında “Kâf Nun’a ulaşmadan” şeklindedir. Kâf ve nun harfleri yan yana yazılınca “kün” şeklinde okunur ve Arapça “OI” anlamına gelir. Allah’ın “kün” emri ile kâinat yaratılmıştır. Mısraın her iki şeklinde de Kur’an-ı Kerim’de anlatılan bu yaratılış hâdisesine telmihtir. Yunus, ezel meclisinden beri Allah aşkı ile sarhoş olduğunu anlatmaktadır. Aşkın sarhoşluğu Yunus’u çepeçevre kuşatmıştır. Önceki beyitlerdeki vahdet metaforu bu beyitte de devam etmektedir.

Bu cismüm belâsıdur adum Yûnus olduğu
Zâtum sorar olursan sultâna benem sultân

Cisim: Nesne; beden. Bela: Felaket, sıkıntılı iş, hak edilmiş ceza. Zat: Kişi, öz, nefis, asıl varlık.

“Adımın Yunus olması, canın bedene hapsedilmesinden dolayıdır. Adım da benim gibi gelip geçicidir. Ama işin aslını sorarsan sultanlar sultanıyım.”

İnsanın dünyadaki varlığı beden iledir. Bedenlerimiz cisimlerimizdir. Ruhun bedende konaklayışı insanın kulluğunu hatırlatır. Yunus’un “Et ü deri büründüm geldüm size göründüm” mısraı bu beyitte de karşımıza çıkmaktadır. Yunus Emre gibi son derece mütevazı bir insanın kendisine sultanlar sultanı demesinin sebebi de bundan dolayıdır. Bu, ilahî aşktır. Allah, insanın gönlünde tecelli ederse, sevenle sevilen aynı olur, bir olur. Hem seven hem de sevilen işte o dem sultandır.

Tefekkür

Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara
İstanbul Şehir Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi

Tarihî Hariciliğin Günümüze Yansımaları

Klasik kelim ve İslam mezhepleri tarihi kaynaklarımız Haricilik mezhebini bidatçı fırkalar arasında saymışlardır. Hariciliğin en bariz özelliği Müslümanları tekfir etmesiydi. Tabii ki tekfirle kalmıyorlar, kâfir gördükleri kişilerin kanlarını helal sayıyorlar, bir ibadet şevkiyle onların canlarına kastediyorlar, mallarını yağmalıyorlar, kadınlarını, kızlarını kaçırap kendilerine köle yapıyorlardı. Nitekim halife Hz. Ali'yi de tekfir ettiler ve bilindiği gibi namaz kaldığı sırada üzerine saldırarak şehit ettiler. Üstelik tüm bu yaptıklarının Allah yolunda cihat ve emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker (iyiliği emretme, kötülüğü engelleme) olduğunu söylemekteydiler.

Kaynaklarımız Harici toplulukların genellikle dinî bilgileri yetersiz insanlardan oluştuğunu bildirmektedir. Maceraperestler ile toplumdan dışlanmış eski suçlular ve psikotik tipler Harici gruplar içinde kendilerine rahatça yer bulurlardı. İslam'la yeni tanışan yahut günah dolu bir hayattan sonra tövbekâr olup dine yönelen insanlar da aynı şekilde bu heyecanlı toplulukların kolayca bir parçası olurlardı. Geçmişlerindeki suç ve günahları tazmin etmek isteyen insanlar için bu gruplar görünüşte böyle bir fırsatı sunmaktaydı. Maceraperestler ve toplum dışı tipler için ise Haricilerin safında bir çatışmadan diğerine koşmak, esir almak, infaz etmek, ganimet edinmek gerçekten heyecan vericiydi.

Hariciler gayrimüslimlerle hiç çatışmadılar. Savaşıkları düşmanları hep Müslümanlar oldu. Şekil ve şemaille-

riyle, ibadetleriyle, dillerinden hiç düşürmedikleri ayet ve hadisleriyle bir Müslümana belki sevimli gelebilecek bu gruplar, hakiki çehrelerini münakaşalarda, çatışmalarda ve savaşlarda gösterirler, bir rahmet dini olan İslam'ın mensuplarında olması gereken merhametin zerresini muhataplarına göstermezlerdi. Küçük şeyleri büyütürler, onlar gibi düşünmeyen ve onlarla beraber hareket etmeyenleri kötülerler, söverler ve daha ileri giderek onları tekfir ederlerdi. Onlarla konuşmak ve anlaşmak zordu. Dik kafalı ve dediğim dedik tavırları vardı. Güzel sözden, mantıkî izahlardan ve nasihatten pek anlamazlardı.

Peygamberimizin sahabilerinden Abdullah b. Habbab b. Eret'i sırf bazı konularda kendileri gibi düşünmediği için hamile eşiyile beraber öldürmüşlerdi. Âlim sahabi Abdullah b. Abbas'ı yanlarına göndererek epey bir Hariciyi akliselikle davranmaya ikna eden Hz. Ali,

hadiseden sonra bu aşırı toplulukla savaşma kararı aldı. Kamu güvenliği tehdit altındaydı. Anarşinin önüne geçmeliydi. Nehrevan ve Nuhayle'deki savaşlarda bu tedhişçi gruplara çok ağır darbeler indirdi.

Bu ilk Haricilerden günümüze bir kalıntı kalmadı. Fakat bir bünye olarak yok olan bu mezhebin ruhu yaşamaya devam etti. İslam tarihinde değişik isimlerle ve farklı oluşumlar içerisinde bir zihniyet olarak zaman zaman hortladı. Son bir yıldır Ortadoğu merkezli olarak dünyanın gündemine oturan IŞİD, İslam âlemini bir kez daha Haricilik'le yüzleştirdi. IŞİD, İslam tarihinin karanlık sayfalarında yerini alan Hariciliğin ismini üzerine almıyor. Bilakis Sünni ve Selefî olduğunu ileri sürüyor. Fakat görünen o ki IŞİD, geleneksel Selefiliği yansıtmaktan çok klasik ehl-i hadis-Selefiyye çizgisinin 18 ve 19. yüzyıllarda tecrübe ettiği Vehhabi uçlanmaya daha yakın duruyor.

Vehhabilik Muhammed b. Abdülvehhab (ö.1792) ile birlikte Suudi devletinin himayesinde siyasallaşan Selefilik'in zaten var olan inhisarcılık ve dışlamacılığı aşırı bir yorumla tekfirciliğe evrilmiş onlar ve başta sufi ve Şii Müslümanları tekfir ederek cihat adı altında hedef almışlardı. Osmanlı devleti kendi topraklarında ortaya çıkan ve kısa sürede bir tedhiş hareketine dönüşen Vehhabiliği kontrol altına almada bir hayli zorlanmıştı.

İŞİD de tarihte Hariciler ve Vehhabilerin yaptıklarını takip ediyor ve faaliyetlerinde bütünüyle dini bir dil kullanıyor olsa da tarihteki ve günümüzdeki

Son bir yıldır Ortadoğu merkezli olarak dünyanın gündemine oturan İŞİD, İslam âlemini bir kez daha Haricilik'le yüzleştirdi. İŞİD, İslam tarihinin karanlık sayfalarında yerini alan Hariciliğin ismini üzerine almıyor. Bilakis Sünni ve Selefî olduğunu ileri sürüyor.

bu ve benzeri yapılanmaları İslamiyet'ten neşet eden oluşumlar olarak değerlendirmek fahiş bir hata olur. Uzun ismiyle Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütlenmesinin işgal döneminin bir ürünü olduğunu bu bağlamda vurgulamalıyız.

Suriye'de olup bitenleri de Irak'taki gelişmelerle birlikte değerlendirmek gerekir. Mevcut baskıcı rejimin ülkede sebep olduğu büyük yıkım herkesin malumdur. Yine en büyük mağdur kesimin ülkenin yüzde 85'ini oluşturan Sünniler olması ve bu devlet zulmüne dünyanın sessiz kalması, tıpkı Irak'ta olduğu gibi muhalefetin Sünnilik ekseninde kendisini tanımlamasının tabii nedenidir. Söz konusu muhalif bünyede en aşırı ucu temsil eden İŞİD, hem Irak'ta hem de Suriye'de muhalefetin diğer parçalarını yok ederek tek güç olmak istemiş, kendisini Sünni olarak sunmasına rağmen sürekli Sünni teşkilatların üzerine gitmiş, kendisiyle beraber hareket etmeyenleri tek-

fir ederek savaş açmış, onlara büyük mağduriyetler yaşatmıştır. İŞİD'in Harici özelliği işte bu noktada belirginleşir. Devamlı Müslümanlarla çatışmak, vahşi savaş yöntemlerine başvurmak ve büyük bir korku imparatorluğu kurmak, tarihî Hariciliğin bilindik karakteridir.

Bu siyasal kaos konjonktüründe İŞİD büyüyüp gelişmek için elverişli şartları yeterince bulmuştur. "Denize düşen yılana sarılır" misali İŞİD'den medet uman Sünni mağdurlar topluluğunu değerlendirmemiz dışında tutamayız. Vatandaş olduğu devletin mevcut sosyal, siyasi, ekonomik imkânlarından pay alamayan ve ailesini dahi koruyamadığı bir emniyetsizlik hâli içinde yaşamak zorunda kalan geniş kesimler, mezhepsel bir söylemle onlar namına mücadele ettiğini söyleyen bu oluşum ile ister istemez beraber hareket etme ihtiyacı hissetmiştir. Bu menfaat birlikteliğinin tahammül sınırlarını şimdiden tahmin etmek elbette ki güçtür. İttifakların ne kadar süreceğini kestirmek şimdilik mümkün değildir. Harici nitelikli düşünce ve pratiklerin Irak ve Suriye halklarının geleneksel İslami dokusuna uyum göstermediği bilinmektedir.

Yabancı ülkelerden İŞİD'e gönüllü katılımlar, üzerinde durulması gereken diğer bir konudur. Özellikle Avrupa ve ABD'den gençlerin yoğun katılımı dikkate değerdir. Müslüman göçmenlerin üçüncü ve dördüncü kuşağından gelen bu ilgi ve sempatiyi, buldukları toplumda horlanan, iş ve eğitim imkânlarından mahrum kalan ve ciddi bir kimlik krizi yaşayan bir kesimin tehlikeli arayışları olarak anlayabiliriz. Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Çeçenistan gibi ülkelerden katılımları da, uzun bir fetret döneminden sonra tekrar dinleriyle buluşan Müslüman toplulukların İslam olarak önlerinde ne buldularsa ona sarılmalarının sorunlu bir neticesi olarak görebiliriz. Yanlış ve yetersiz kaynaklardan öğrenilen din, derin intikam duyguları eşliğinde kimlik bunalımı ile etkilere girdiğinde çok tehlikeli kulvarlara insanların taşındığı ortamları hazırlayabilmektedir. Görgü şahitleri Batı ülkelerinden gelen İŞİD mensuplarının yerli örgütçülere nazaran çok daha barbarca tutum ve hareketler sergilediklerini ifade etmektedirler. Bu tanıklık bahsettiğimiz patolojik durumla yakından

ilgilidir. Heyecan, slogan, sevgisizlik ve ölçüsüz isyan bu patolojinin en belirgin semptomlarıdır.

Gençlerin cami ortamlarından ve mahalli dinî cemaatlerden uzak kaldıkları bu modern zamanlarda, cami ve cemaat merkezli geleneksel buluşma, dayanışma ve faaliyet biçimleri, yerini bir nevi “internet cemaatçiliği”ne bırakmış durumdadır. Yalnızlıklarını internet üzerinden gideren genç kuşaklar “sanal bir ümmet” içerisinde rastgele kimlik bulmaya çalışmaktadırlar. Kontrolde uzak bu alan IŞİD gibi interneti çok etkin kullanan ve bu yolla reklamını çok iyi yapan oluşumlar için sempatican devşirmenin eşi bulunmaz sahalarıdır.

İslamiyet’in savaş hukuku ve mücadele ahlakı bellidir ve IŞİD bunlara riayet etmemektedir. Hilafeti ihya, dar’ül-İslam’ı tesis ettiğini söylemesi, bilgisinden çok heyecanı ile hareket eden bazı marjinal kesimler için kuşkusuz bir çekim gücü oluşturmaktadır. Fakat asıl görülmesi gereken, IŞİD’in yapıp ettiklerinin özellikle Müslümanların azınlık olarak veya baskı altında oldukları ülkelerde onlara dönük sert güvenlik politikalarının bir dayanağı olarak kullanılmasıdır. IŞİD’in yine sistematik olarak yürütülen islamofobinin yararlı bir aracı olarak sürekli gündemde tutulduğu da gözlerden kaçmamaktadır.

Son yüzyılımı bin bir türlü fitne ve sıkıntılar içinde geçiren İslam âleminin gerçekten başka bir fitneyle daha yüz yüze kaldığı aşikârdır. Durum tahminlerin ötesinde ciddi gözükmektedir. Müslüman toplumların üzerine düşen ödev öncelikle söz konusu yeni gelişmelerin vahametini hakkıyla idrak etmeleridir. Bu idrak olmaksızın alınacak tedbirler palyatif olmaktan

öteye gidemeyecektir. İslamiyet’in aşırılıklardan uzak orta yolcu karakteri üzerine güçlü vurguların yapıldığı bir çağrı yüksek tonda yeniden seslendirilmelidir.

Aklın (basiret ve ferasetin) ve ahlakın eşlik etmediği fıkıh çıkarımlarının şeriatın gayelerine matuf olmadığı bilinmelidir. Harici nitelikli oluşumların bu türden fıkıh üretimiyle ortaya koydukları hüküm ve fetvaların, hangi ayete, hadise veya başka bir delile dayanırsa dayansın sığ ve temelsiz olduğu ortadadır. Bu üretim tam anlamıyla Kur’an ve sünnetin istismarıdır.

Bir devlet, cemaat veya teşkilatın kendi başına halifelik ilanının diğer Müslümanları bağlayıcı bir hüküm pek tabii ki bulunmamaktadır. Ümmetin seçkin âlimlerinin ve İslam birliği için gayret gösteren Müslüman yöneticilerin hiç birisi tarafından tasdik edilmeyen hilafet adı altındaki uygulamaların, öncelikle Hz. Rasulüllah’a vekâlet makamı olan hilafet kurumunun hatırasına yapılmış en büyük kötülük ve saygısızlık olduğunu burada belirtmeliyiz.

IŞİD benzeri oluşumların kendilerini nispet ettikleri ehlisünnet ve’l-cemaatin, ümmetin büyük ekseriyetinin ortak tasavvurunu ifade eden şemsiye bir kavram olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle Sünniliği tek bir anlayış veya yoruma (Selefilik, Sufilik, Hanefilik vs.) tahsis edip kendilerini Sünniliğin yegâne temsilcisi sayan cemaatsel yapıların ve teşkilatların böyle bir haklarının olmadığı kanaatini taşıyoruz. Zira bu tür iddialar en başta Sünniliğin “ve’l-cemaat” özelliğini tahrip ederek tefrika ve bölünmelere meydan vermekte ve böylece ümmetin birliği ve dirliğine en öldürücü darbeyi indirmektedir.

Din Adamlarının Ağır İmtihanı

Din adamları şan, şöhret, nüfuz sevdasına kapılmışlardı. Himmetlerini âli, bakışlarını yüce tutamamışlardı. Dolayısıyla ruhani zevklere iştiağı yitirmiş, sıradanlaşmışlardı. Lakayt bir tutum içerisinde idiler. Artık toplumun haramlara dalması onları pek rahatsız etmiyordu. Sanki peygamberler zulümle ve ahlaksızlıkla mücadeleyle onlara emretmemişti.

“Derken onların ardından kötü bir nesil geldi ve kitaba vâris oldular. Onlar şu değersiz dünyanın gelip geçici malını alır, ‘Nasıl olsa bağışlanacağız derlerdi,’” (*Â'râf, 7/169.*)

Tarihçiler, dinlerin dejenerasyonundan bahsederler. Bu tespit aynı zamanda din adamlarının da dejenerasyonudur. Rabbe teslim olması gereken din adamları, zamanla rab hâline getirildiler. (*Tevbe, 9/31.*) Yine, sömürüye mani olması gereken ahar ve ruhban, sömürünün aktörleri hâline geldiler. (*Tevbe, 9/34.*) Çünkü onlar dünyanın şatafatına fena kapılmışlardı. Dolayısıyla bir tükeniş sürecini yaşamışlardı.

Kur'an, ehlikitap din adamlarına ışık tutar. Aslında hepimiz şapkamızı önümüze koyup bu ayetler üzerinde düşünmeliyiz. Onlardaki birtakım hastalıkların bize sırayet etmediğini söyleyemeyiz. Eğer bu hastalıkların tedavisi yapılmazsa, ölümcül bir hâle gelecekleri muhakkaktır. Çoğunlukla yaptığımız gibi; bunları sıradan tarihî anlatımlar olarak değerlendiremeyiz. ‘Onlar Yahudi ve Hristiyanlardı’ diyerek işin içinden çıkamayız. Aksi takdirde kendimizi aldatmış oluruz.

Hz. Peygamber'in ehlikitapla olan mücadelesi, aslında bu din adamları ile yapılmıştı. Onların tek gayesi vardı: Rahatları bozulmasın, keyifleri kaçmasın. Peygamberler sömürüyü kaldırmak için mücadele vermişlerdi. Ama onların vârisleri sömürü sistemini korur hâle gelmişlerdi.

Din adamları Hz. Musa'nın makamında oturuyorlardı. Ama sorumluluklarının farkında değillerdi. Toplum onlara hürmette kusur etmiyordu. Ama imani ve ahlaki olgunluk açısından toplumdan pek de farkları kalmamıştı. Bu hâlleriyile insanları dine yöneltmek şöyle dursun, onları dinden uzaklaştırıyorlardı.

Kur'an, Tevrat'ın bir ışık ve aydınlık olduğunu söyler. (*Enbiya, 21/48.*) Ama din adamları, bu ışığı yansıtmaktan uzak idiler. Çünkü bu ışık gönüllerinde neredeyse sönmüştü. Dolayısıyla kendisini aydınlatamayanlar başkalarını nasıl aydınlatırdı ki? Din adamları şan, şöhret, nüfuz sevdasına kapılmışlardı. Himmetlerini âli, bakışlarını yüce tutamamışlardı. Dolayısıyla ruhani zevklere iştiağı yitirmiş, sıradanlaşmışlardı. Lakayt bir tutum içerisinde idiler. Artık toplumun haramlara dalması onları pek rahatsız etmiyordu. (*Maide, 5/63.*) Sanki peygamberler zulümle ve ahlaksızlıkla mücadeleyi onlara emretmemişti.

Kur'an, İsrailoğullarının ihtilafından bahseder. (*Neml, 27/76.*) Taassup ve dışlama ehlikitap arasında oldukça yaygındı. (*Bakara, 2/113.*) Bunlar, aslında imkânların ve iktidarın paylaşılabilmesi mücadelesiydi. Ama zamanla ihtilaf, dinî bir boyut kazanmıştı. Din adamları, yorum ve destekleriyle bu ihtilafı derinleştirdiler. Kaynaştırıcı değil ayrıştırıcı oldular. Hatta bu, masum insanların kanının akmasına dahi sebep oldu. (*Bakara, 2/84-85.*)

İhtilafın nedenlerinden biri de, vahye parçacı yaklaşımdı. (*Maide*, 5/13.) Bir cemaat vahyin bir kısmını, diğer cemaat de diğer kısmını esas alıyordu. Üstelik herkes dinin bildiği ayetlerden ibaret olduğunu iddia ediyordu. (*Bakara*, 2/85.)

Din adamlarından bir kısmı fazileti, iyiliği istiyorlardı. Ama sadece bu kadarla kalıyorlardı. İyiliğin hâkim, şerrin mahkûm olması için her hangi bir gayretleri yoktu. Çünkü azim ve iradelerini yitirmişlerdi, umut ve heyecanları sönmüştü.

Allah bilir, mabet görevi, annelerinin duaları sayesinde onlara nasip olmuştu. (*Âl-i İmran*, 3/35.) Ama onun kutsiliğini ve değerini idrak edemez olmuşlardı. Artık kutsal mabet onlar için ilim ve irfanın merkezi olmaktan çıkmıştı. Aksine burası dünyevi hedeflere sıçramak için bir basamak hâline gelmişti. Din adamlarının, yüceliği mabedin çatısı altında aramaları gerekirdi. Ama mabet hizmeti onlar için tali bir görev hâline gelmişti. Feyiz ve bereket kaynağı olma özelliğini kaybetmişti. Çünkü onlar şerefi ve izzeti başka yerlerde arar olmuşlardı.

Allah Teala onlara bir fırsat tanımıştı: Mabette görev yapmak. Himmelerini Allah yolunda kullanmaları içindi bu. Ama onlar bunun kıymetini bilemediler. Sokağa, pazara düştüler. Çünkü kazanma tutkusunu onları sarmıştı. Manevi ticareti bırakıp maddi ticarete dalmışlardı. 'Haham' kimliklerini de bu uğurda bir basamak olarak kullanıyorlardı. Çünkü ruh dünyaları çoraklaşmıştı.

Onlar, ilahî kelama vâris olmuşlardı. (*A'raf*, 7/169.) Ama onun şifa ve rahmet dünyasına vâris olmayı başaramamışlardı. Tevrat da Kur'an gibi hak ile batılı ayırt etmek için gelmişti. (*Enbiya*, 21/48.) Ne ki ona vâris olanlar, bunları ayıramaz hâle gelmişlerdi. Hatta yeni doğan nübüvvet güneşini insanların görmemesi için ellerinden geleni yapmışlardı. (*Âl-i İmran*, 3/71.)

Kitaba vâris olanlar, aslında eşsiz cennetlere vâris olmalı değil miydi? (*Şu'ara*, 26/85.) Ama din adamları dünya malına vâris olmayı yeğlemişlerdi. Baki olanı terk edip fani olana talip olmuşlardı. Dünyaya olan tamahları onların basiretlerini köreltmışti. Şeytan onlara hep rahatı ve rehaveti telkin etmişti. Sorumluluklarını yerine getirdikleri düşüncesine kapılmışlar-

dı. Birtakım kuruntularla da kendilerini oyalıyorlardı. 'Biz nasıl olsa affedileceğiz' diyorlardı. (*A'raf*, 7/169.)

Sanki dünyada iken cennetin garantisi verilmişti onlara. Cenneti kendi tekellerine zannediyorlardı. (*Bakara*, 2/111.) Hahamlara göre belirli günlerin dışında cehennem ateşi kendilerine asla dokunmayacaktı (*Bakara*, 2/80). Çünkü onlar, Allah'ın çocukları ve sevgilileri değil miydi? (*Maide*, 5/18.) Onlar ahiretlerinden emindi. Çünkü kutsal kitabı okuyor, mabette görev yapıyorlardı. Üstelik ayinlere rehberlik ediyorlardı ya... İlahiler okuyarak insanları mest ediyorlardı ya... Bütün bunlar yeterli değil miydi?

Din adamları toplumun önünde görünüyorlardı. Aslında onun arkasında kalmışlardı. Samimi müminlerin ahlak, fazilet namına onlardan alacağı pek bir şey yoktu. Sözde faziletin peşinde idiler, ancak özlüklerinde bir şey kalmamıştı. İlim, irfan gayretinden yoksun hâle gelmişlerdi. Yenilenme, kendilerini aşma heyecanını yitirmişlerdi.

Din adamları hasbiklerini kaybetmişlerdi. Oysa peygamberler hep bunu dillendirmemişler miydi? Onlar, insanların can attıkları değer ve imkânları hep ellerinin tersiyle itmemişler miydi? Evet, peygamberler "...Benim ücretim ancak Allah'a aittir..." (*Sebe*, 34/47.) ifadelerini hep tekrarlamışlardı.

Dinin koyduğu kurallar açıkça ihlal ediliyordu. Elbette ki din adamlarının insanlara yol göstermesi gerekirdi. (*Âl-i İmran*, 3/79.) Ama onlar da nefis ve şeytandan yana savrulmuşlardı. Kötü gidişatı seyretmenin ötesinde pek bir şey yapmıyorlardı. (*Maide*, 5/63, 79.)

Din adamları vahyi anlatmıyorlardı. Nitekim ayette kitaptan haberi olmayan ümmilerden bahsedilir. Vahiy anlatılmayınca ilahî sınırlar unutulmuştu. İnsanlar artık din adına asılsız hikâyelere inanır olmuşlardı. (*Bakara*, 2/78.)

Din, insanların ruhundaki sonsuzluk ateşini tutuşturdu. Yine din, her şeyden önce deruni bir olgunlaşmaydı. Ama artık o, bir kurallar yığını olarak algılanıyordu. (*A'raf*, 7/157.) Şekle indirgenmiş, ruhsuz ritüellere dönüşmüştü. Kalp unutulmuş kalıplar öne çıkmıştı.

Müslümanca Yaşamamanın Sırrı İman ve İstikamet

Süfyan b. Abdullah es-Sekafi'den rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s.) şöyle demiştir: "Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol." (Müslim, İman, 62.)

Muallim olarak gönderilmişti Hz. Peygamber. Bir yandan Rabbin-den aldığı emirleri bildirirken bir yandan da kendi yaşantısıyla inananlara örneklik ediyor, söz ve fiilleri, hâl ve hareketleriyle İslam'ı en güzel şekilde öğretmeye gayret ediyordu. Onun ağzından çıkan her şeyi dikkatlice dinleyerek muhafaza eden sahabiler ise bunların gereğini yapmak için âdeta birbirleriyle yarışıyor, zihinlerini meşgul eden soruları kendisine yöneltmekten çekinmiyorlardı. Ashabın sorduğu sorular, başta kendi asırlarında olmak üzere tüm zamanlarda yaşayan Müslümanların hislerine tercüman oluyor, bu sorulara verilen cevaplar da nesiller boyu ümmetin yolunu aydınlatan nebevi kandillere dönüşüyordu. "Ey Allah'ın Rasulü, bana İslam hakkında öyle bir şey söyle ki, senden başka kimseye bu hususta soru sormama gerek kalmasın." diyen Süfyan b. Abdullah es-Sekafi'ye verilen cevap da bunlardan biriydi: "Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol." (Müslim, İman, 62.)

Rasulullah Efendimiz'in az kelimeyle çok kapsamlı manalara işaret ettiği hadislerinden (cevamiu'l-kelim) biri olan bu özlü söz, müminlere İslam dinini yaşama konusunda temel bir ilke sunmaktadır: iman etmek ve istikamet sahibi olmak. Başka bir ifadeyle bir olan Allah'a inanmak ve ömür boyu bu inancın gereklerine uygun dosdoğru bir hayat sürmek.

"Dosdoğru olmak", hadis metnindeki orijinal ifadesiyle "istikamet üzere olmak", doğru ve düzgün hareket etmek, bir şeyi hakkını vererek yapmak demektir. Her türlü eğrilikten ve sapmadan uzak, dosdoğru bir yol takip etmek anlamına gelir. "Dosdoğru ol!" emri, öncelikle "Allah'a iman ettim" diyen

kişinin tevhit inancında tereddütsüz, tutarlı ve kararlı olması gerektiğini ifade eder. İnancında istikamet sahibi olan kul, zayıf hâllerinde acziyetinin farkındalığıyla “Rabbim büyüktür.” dediği gibi bütün dünyaya hâkim olacak güçte iken de “Allah’tan başka üstün olan yoktur.” sözünü haykırabilendir. Karun gibi servetiyle kendini müstağni görmek yerine ihtişamlı saltanatıyla dillere destan olan Hz. Süleyman gibi (*Sad*, 38/30-32.) bu nimetleri Allah’ı anma vesilesi kılarak şükredebilen ve Rabbine çokça yönelendir. Yalnızca nimetlere erişince değil bu nimetlerden mahrum kalınca da “veren de alanın da Allah” olduğu bilinciyle her hâline şükredendir. Dolayısıyla imanda istikamet üzere olmak; bazen korku, bazen açlık, bazen de mal veya can kaybı gibi (*Bakara*, 2/155.) türlü türlü imtihanlara tabi tutulduğu bu hayat serüveninde insanın, her hâlükârda inancını dipdiri koruyabilmesini gerektirir.

İstikamet sahibi olmak için sonraki aşama inancına uygun dosdoğru bir yaşam sürmektir. İnancında dosdoğru olmakla kişinin kalbinde kök salan iman, bütün azalarına hükmettiğinde kişi istikamete erer. Sözelimi dili “dosdoğru” olunca yalancılık, ikiyüzlülük ve iftiradan uzak dürüst bir yaşam sürer; verdiği sözde durur, emanetleri gözü gibi korur, “mümin” adına yaraşır şekilde “güven”in timsali olur. Eli dosdoğru olunca harama el uzatmaz, ayağı dosdoğru olunca harama adım atmaz, gözü dosdoğru olunca harama bakmaz. Yaşantısında dosdoğru olan kulun insanlarla olan ilişkilerinde dürüstlük ve samimiyet hâkim olur; dedikodu yapmak, suizanda bulunmak, başkalarının özel hâllerini araştırmak gibi samimiyeti zedeleyecek unsurlara yer kalmaz. Dinde istikamet sahibi olan kişi, Yüce Allah’ın her bir emrini emrolunduğu gibi dosdoğru ifa eder, ifrat ve tefrite (aşırılıklara) meyletmeden itidal üzere hareket eder; namazını dosdoğru kılar, zekâtını dosdoğru verir.. amellerinde ihlâsı düstur edinir. Dolayısıyla yaşamının her anında "iman ettim" sözüne sadık bir duruş sergiler.

Rasulullah’ın “Allah’a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol.” (*Müslim, İman*, 62.) sözüyle kısaca dile getirdiği hakikat aslında muhatabına ağır bir sorumluluk yüklemektedir. Çünkü “istikamet sahibi olmak”, İslami hükümlerin tamamına uygun istikrarlı ve dengeli bir yaşam sürmeyi, itaatte devamlılığı öngörmektedir. İstikamette olmak; kendi aleyhine de olsa doğruluktan asla ayrılmamayı, kendi çıkarları uğruna adaletten sapmamayı, kalben sevmediği kimse de olsa her hak sahibine hakkını iade edebilmeyi zorunlu kılar. Darlıkta olduğu gibi bollukta da israf etmekten kaçınmayı, gelene gittiği kadar gelmeyenle de ilgilenmeyi, zenginlikte infakta bulunduğu gibi yoksulluk zamanında da elindeki bir lokmayı paylaşabilmeyi, az da olsa devamlı ibadet edebilmeyi, kısacası inişli çıkışlı hayat yolunda tökezlemeden dosdoğru yürüyebilme-yi gerektirir. Bu ise nefsanî arzular ve şeytanın telkinleriyle mücadele etmek zorunda olan “insan” için hiç de kolay değildir. İstikamet zorluğundandır ki, “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” (*Hud*, 11/112.) buyruğu, Rasulullah Efendimiz’in “Beni yaşlandırdı” dediği Kur’an ayetleri arasında yer almıştır. (*Tirmizi, Tefsirü’l-Kur’an*, 56; *Beyhaki, Şuabü’l-İman*, IV, 82.) Ancak önemli olan bu yolda gayret sarf etmek ve istikametten ayrılmamaya özen göstermektir.

Rasulullah Efendimiz’in Müslümanca yaşamının yolu olarak gösterdiği istikamet, Rabbimizin bizden beklediği bir yaşam biçimidir. İman edip istikamet üzere olanları öven Rabbimiz, onların korku ve üzüntü yaşamayacaklarını bildirmiş (*Abkâf*, 46/13.) ve kendilerine şu müjdeyi vermiştir: “Şüphesiz 'Rabbimiz Allah'tır' deyip sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: 'Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) va’dedilmekte olan cennetle sevinin!’” (*Fussilet*, 41/30.) O hâlde namazlarımızın her rekâtında, günde en az kırk defa, okuduğumuz Fatiha suresinde, "Bizi dosdoğru yola (sırat-ı müstakime) ilet!" (*Fatiha*, 1/6.) diyerek Rabbimizden istikamet talebinde bulunan bizler, bu yolda çaba göstermeli ve ömrümüz boyunca “iman ettim” sözüne sadık kalabilmeliyiz.

Kulluğun Esası Şükür

Hz. Aişe'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Nebi (s.a.s.) ayakları yarılacak hâle gelinceye kadar gece namazı kılarken, uzun süre ayakta kalırdı. Ben kendisine: Ya Rasulallah, niçin nefsini zorluğa salıyorsun? Hâlbuki Allah senin geçmiş ve gelecek tüm günahlarını affetmiştir” deyince; Rasulüllah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “Ey Aişe niçin şükreden bir kul olmayayım ki.” (*Buhari, Kitabü't-teheccüd.*)

Hadiste anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber'i (s.a.s.) ibadete sevk eden temel saik şükür arzusudur. Onun (s.a.s.) Hz. Aişe'ye verdiği cevaptan ibadetin esas gayesinin şükür olduğu anlaşılmaktadır.

İbadete bu manada bakmak bakış açısını değiştirip, ibadetleri; görev boyutundan çıkartarak büyük bir sevk ve coşku ile yapılmasını kolaylaştıracaktır. Bu hadis, şükürün en üst derecesini ifade etmesi açısından önem arz etmektedir. Bu öyle bir derecedir ki rabbinin verdiği nimetler karşısındaki hayret ve minnettarlık duyguları had safhaya ulaşmıştır. Artık ibadetle cezadan kurtulayım ya da ibadetle mükâfat kazanayım düşüncesi yerini, onun nimetleri, yüceliği ve kudreti karşısında minnettarlığımı ifade etmem mümkün değil, ancak onun önünde eğilirim ve ibadet dererim; o, kulluk yapılmaya layık olduğu için kulluk ederim düşüncesine bırakmıştır. Bu duygularla yücelen insan, artık Rabbinin razı etmekten başka hiçbir şey düşünmez. Oturuşundan kalkışına kadar yaptığı her davranışı onun huzurunda olduğu düşüncesiyle ve ibadet şuuruyla yapar.

Şükür; emeğin karşılığını ödemeye çalışmak, daha da önemlisi verilen nimeti amacına uygun kullanmaya gayret etmektir. Bu manada kâinattaki bütün varlıkların şükür hâlinde olduklarını söylemek mümkündür; zira her bir varlık kendisine biçilen rolü eksiksiz yerine getirerek yaratılış gayesine uygun hareket etmektedir. Bu konuda Allah (c.c.) tabiatın sık sık örnekler

vererek insanı şükretmesi hususunda uyanık tutmayı hedefler.

Şükür nimetin farkında olmak, onu sahibinden bilmek, nimetten yola çıkarak nimeti vereni takdir etmektir. Şükür gerçek manada kul olmakla direkt bağlantılıdır, dolayısı ile şükürün mahiyetinin anlaşılması gerçek şükrediciler olunabildiği ölçüde daha iyi kul olmaya yaklaşmak mümkündür. Kısacası, şükürün anlaşılması İslam'ı doğru anlama ve yaşama açısından önem arz eder.

Küfür, nimeti unutmak ve üstünü örtmek olduğu için şükürün zıddıdır. “Hani rabbiniz şöyle buyurmuştu: “And olsun eğer şükrederseniz elbette size nimetimi arttırırım. Eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir.” (*İbrahim, 14/7.*)

Şükürsüzlüğün, diğer bir deyişle nimeti inkâr etmenin birkaç temel sebebi mevcuttur.

Bunlardan birincisi, verilmeyen üzerinde odaklanarak; verilen nimeti görememektir. “Biz onun için iki göz bir dil ve iki dudak vermedik mi? Biz ona iki yolu da göstermedik mi? Ama o, zor geçidi aşmaya yanaşmadı.” (*Beled, 90/8-11.*) “Ona bol mal ve gözü önünde duran oğullar verdim. Kendisine alabildiğine imkânlar sağladım. Sonra da o, hırsıyla daha da arttırmamı umar.” (*Müddessir, 74/12-15.*)

İkincisi, hizmetimize sunulan ama imtihan gereği, bir süre sonra alınan nimetin niçin alındığını sorgulayarak sahip olduğumuz sayısız diğer nimetlere karşı körleşmektir. “Rabbin denemek için insana iyilik edip, nimet verdiği zaman: “Rabbim bana ikram etti.” der. Ama onu sinamak için rızkını daralttığı zaman da: “Rabbim beni hor düşürdü.” der. (*Fecr, 89/15,16.*)

İnsanı nimete karşı körleştiren üçüncü sebep, verilen nimetin Allah'ın bir lütfu ve imtihan aracı olduğunu

unutarak âdeta onu hak ettiği için kendisine verildiği yanılısına kapılmasıdır. “İnsanın başına bir sıkıntı gelince bize yalvarır. Sonra katımızdan ona bir nimet verdiğimiz zaman: “Bu, bana ancak bilgim sayesinde verilmiştir.” der. Hayır, o bir imtihandır fakat onların çoğu bilmezler.” (Zümer, 39/49.)

İnsan psikolojisini gözler önüne seren bu ayetler dikkatle incelendiğinde bu duyguların farklı ölçülerde her insanda mevcut olduğunu görmek hiç de zor değildir. Bu düşünce devam ederse zamanla, kişinin kendisini diğer insanlarla kıyaslayarak nimete onlardan daha layık olduğu gibi bir algıya saplanmasına da sebep olabilir. Aşağıdaki ayet, bu konuda verilen örneklerden biridir. “Peygamberleri onlara, “Allah size Talut’u hükümdar olarak gönderdi.” dedi. Onlar, “O bize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha layığız. Ona zenginlik de verilmemiştir.” dediler. Peygamberleri şöyle dedi: “Şüphesiz Allah onu sizin üzerinize seçti, onun bilgisini ve gücünü arttırdı. Allah mülkü dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” (Bakara, 2/247.)

Bu psikoloji, kişinin tekebbüre kapılmasına, sürekli kendi üstündekilere bakarak dünya hayatında da bedbaht olmasına sebep olur. Ancak kendisini ruhi bir terbiyeye tabi tutup Allah (c.c.) karşısındaki konumunu keşfedebilen insan, nimeti Allah’tan bilerek onun karşısında tevazu ile eğilme erdemine ulaşabilir. Bundan dolayıdır ki yüce kitabımız gerçek manada şükretme makamında bulunan insanların azlığından ve az şükredildiğinden bahseder.

“Deki O, sizi yaratan ve size gözler ve kalpler verendir. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!” (Mülk, 67/23.)

O hâlde üç şekilde şükür hâlinde olmamız gerektiğini söylemek mümkündür:

1- Sürekli şekilde verilen nimetleri tefekkür ederek farkındalığımızı arttırmak. Bu durum şükürümüzün artmasına vesile olacağı gibi; olumlu bir bakış açısı kazanmamıza, daha mutlu ve çevresine pozitif enerji aktaran bir insan olmamıza katkı sağlayacaktır. En büyük nimetlerden birisi verilen nimeti görebilmektir. Verilen nimeti görmeyen insan ona sahip olmayandan çok daha bedbahttır. Doğduğumuz andan itibaren kendimizi ve çevremizi nimetler içerisinde görmek bizi yanılıya sevk eder ve sanki bunlar bizim hakkımızmış gibi düşünürüz çoğu zaman. Bir nefesin bile ne büyük bir nimet olduğunu, her şükür için yeni bir

nefese ve bilince ihtiyacımız olduğu gerçeğini düşündüğümüz zaman Allah’a şükürün mümkün olmadığını anlarız.

Ancak ona minnettarlık, rıza ve tevazu duyguları ile dopdolu bir şekilde kulluk vazifemizi yerine getirmeye çalıştığımız takdirde O’nun rahmeti sayesinde şükür makamında kabul edilebiliriz.

2- Verilen nimetler imtihan gereği, alındığı zaman feryat etmemek, sabretmek; bilakis alındığı ana kadar istifademize sunulduğu için yine şükretmek. Çünkü bu alman nimetler hiç verilmeyebilirdi, onları hiç tatmayabilirdik. Hak etmediği hâlde verilen bu nimetleri kullanırken şükretme makamında olan insan bunlar alındığı zaman da hamt etme makamında olmaya daha yakın olacaktır.

3- Allah karşısındaki konumumuzu iyi tespit edip kulluk bilinci içerisinde her şeyimiz ile Allah’a ait olduğumuzu, ne kadar yetenekli olursak olalım ne kadar çaba gösterirsek gösterelim sahip olduğumuz hiçbir şeyi salt yeteneklerimizle ve çabamızla elde edemeyeceğimizin farkında olmak. Şunu bilmemiz gerekir ki hiçbir nimet hak etmiş olduğumuz için bize verilmiş değildir. Verilen her bir nimet ancak Allah’ın lütfudur.

Bu üç hâl içerisinde bulunan insan şükürün en yüksek mertebelerini yakalamaya adaydır ki bu makam; Rahman suresinde Allah Teala’nın, insana verdiği nimetleri saydıktan sonra O’nun şu sorusuna olumlu cevap verebilmek ve bu doğrultuda yaşamaktır. “İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?” (Rahman, 55/60.)

Bu mertebeye ulaşmak, verilen nimetleri onun yolunda kullanmakla, O’nun ihsanına benzer şekilde kullarına ihsanda bulunmakla, iyiliği sadece karşılığını O’ndan bekleyerek yapmakla mümkün olabilir. Bu, peygamberlerin ve onların yolundan gidenlerin makamıdır. “İşte o peygamberler, Allah ‘in doğru yola ilettiği kimselerdir. Sen de onların tuttuğu yola uy. De ki: “Bu tebliğe karşılık sizden bir ücret istemiyorum.” O, (Kur ‘an) bütün âlemler için bir uyarıdır.” (En’âm, 6/90.)

Yukarıdaki ayetlerden de anlaşılıyor ki; nimeti kullanıp karşılığında hiçbir şey yapmamak şükür olmadığı gibi sadece dil ile ifade etmek de şükür değildir. Ancak minnettarlık duyguları içerisinde verilen nimetlerle ona yaklaşmak için onun dinine hizmet etmeye çalışmaktır şükür.

Hicret: Öze Dönüş

“Hepiniz oradan (cennetten) inin. Tarafımdan size hidayet gelir de kim hidayetime uyarsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir, buyurduk.” (Bakara, 2/38.)

Hz. Âdem ve Havva ebeveynimizin cennetten yeryüzüne adım atmalarıyla başlamıştı insanlığın, hepimizin ilk hicret hikâyesi. Arzın halifesi olma misyonuyla, yeryüzünü imar etmek, güzel olan bu âlemi daha da güzelleştirip yaşanır hâle getirmek üzere çıkıldı bu uzun, hüzünlü ve meşakkatli yolculuğa... İlkleri yaşamak vardı Hz. Âdem'in kaderinde. İlk insan, ilk peygamber ve ilk muhacir olmak kolay olmasa gerekti.

Ardından pek çok ve önemli hicretler bunu takip etti. Muhacir peygamberler hayatın hicret olduğu hakikatini duyurdular, hedefe ulaşmak için yola koyuldular. Gayeye adanmaktı onların nezdinde hicret, hidayete uyumak ve onu yaymaktı. Korkulardan emin, endişelerden azade olmaktı. Teslimiyetin, fedakârlığın, vefakârlığın adıydı hicret kutlu elçilerin seyr-i sülukunda. Kâh bir gemi ile tufanlara karşı duruldu bu imanla, kâh dağlardan aşıldı, çöllerden, denizlerden geçildi. Kâh Kâbe-i muazzama oldu hicretin semeresi, kâh Yesrib'in Medineleşmesi, medeniyet güneşinin oradan tulu etmesi...

Toprakla başlayan yaratılışın hücreye, hücrenin insana dönüşmesi de hicretin bir başka tezahürüdür. Anne karnında üflenen lahuti ruhun bedene bürünerek dünyaya gelişi bir hicret olduğu gibi, dünyadan ukbaya adım adım ilerleyen yolculuğu da bir hicret değil midir? O hâlde gerek çeşitli zorlukları, gerek türlü güzellikleri ile hicret insan için kaçınılmaz bir başlangıç ya da bir son olarak nitelendirilebilir.

Muhacir, kutlu yolcu. İnsanlık tarihinde hep bir iman ve tevekkül abidesi. Ne tufan çevirir onu hedefinden, ne Nemrutlar, Firavunlar korkutup sindirir muhaciri.

Hep yoldadır, akıştadır, oluştadır, dönüp duran gezenler, yanıp tutuşan güneşler, ummana doğru akıp giden nehirler gibi. “Terk etmek” onun en büyük hüneri. Zira kavuşabilenler, terk edebilenlerdir. Terk etmeyi göze alamayanlar kavuşmanın süruruna eremezler. Muhacir, Allah için şirkten kaçınan, kalbinden masivayı silip atan, kötülükleri duygu, düşünce ve eylemlerinden uzak tutan samimi mümindir.

“Fetihten sonra hicret yoktur.” (*Darimi, Siyer, 69.*) buyuran Efendimiz, hem Mekke fethedildikten sonra oradan hicrete gerek kalmadığını, hem bir başka diyardan Medine'ye hicretin gerekli olmadığını bildirir. “Müslüman elinden ve dilinden diğer Müslümanların emin olduğu kimsedir. Muhacir ise Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak durandır.” (*Buhari, İman, 4.*) hadisinin işaret ettiği gibi kıyamete dek ümmetin hicreti Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak durmakla gerçekleşecektir.

Öyleyse hicret; her şeyden önce Allah ve Rasulüne gönülden bağlılığın ve sadakatın ifadesidir. Hicret; batıldan uzaklaşıp hakka, hakikate, ahlaka ve irfana yönelmişliğin, davaya adanmışlığın nişanesidir.

Bir mekândan diğerine, küfür diyarından İslam belde-sine yapılan yolculuk değildir sadece. Hicret, maddeden manaya, kesafetten letafete geçebilmektir.

Fenadan bekaya yürüyebilmek, Allah'ın tertemiz yattığı öze, fitrata yönelebilmektir. Fiil, sıfat ve vücut şirkinden uzaklaşıp, iman ehli olabilmektir.

Hicret; fani dünyanın çekiciliğine kanmamaktır. Nefsin heva ve arzularının tuzağına düşmemek, ulvi duygu ve gayeleri, süfli heves ve tutkulara feda etmemektir.

Nefs-i emmareden geçip nefs-i mutmaine olabilmek-
tir hicret. Bir ömür boyu helallerle hemhal olup, ha-
ramlardan uzak durabilmektir hicret. Durgun suların
çabuk kirlediğini unutmadan her daim hayra doğru
akış içinde olmak, Hakkın rızasını tahsil istikametin-
de koşturaktır hicret.

Dostlar, yeni bir hicri yıla ve muharrem ayına ulaştı-
ğımız şu günlerde hicret vesilesiyle kendimizi yeniden
sigaya çekmeye, bir yılın değil bir ömrün muhasebesi-
ni gözden geçirmeye şiddetle ihtiyacımız var.

Hicret gündelik hayatımız için ne ifade ediyor? Mu-
hacir olmak gibi bir derde sahip miyiz? Hicri yeni yıl-
ın gelişi münasebetiyle birbirimizi tebrik etmekle mi
yetineceğiz? Hicret ruhunu yüreğimizde yaşamadıkça,
kardeşlik iklimini yeryüzüne yaymadıkça, kötülükleri
terk edip iyiliklere seyrüsefer eylemedikçe, şerre kilit
hayra anahtar olmadıkça, zalimin ve zulmün karşısın-
da durup hakkın ve adaletin yanında yer almadıkça
gelip geçen muharremlerin, yitip giden ayların, gün-
lerin ne değeri olur ki?

1436 yıl önce hüznü mutluluğa, bedeviliği medeniliğe
dönüştüren hicretin, bugünün bedevileşen dimağları-
nı ilim pınarlarıyla, çölleşen yüreklerini merhamet ve
muhabbet yağmurlarıyla yıkamasına, insanlık olarak
ne kadar da muhtacız değil mi?

Bugün hepimiz Nuh'un gemisindeyiz. Kurtuluş ve se-
lâmetimiz bu gemiyi tevhit rotasında yüzdürebilme-
mize bağlıdır. Lâkin gemi su almaya başlarsa, nasıl baş
edebiliriz modern çağın türlü biçimde tezahür eden
tufanlarıyla?

O halde gelin Allah ile misakımızı, Rasulü Allah ile bia-
tımızı yenileyerek, hep birlikte hakiki manada "muha-
cir" olmaya söz verelim. Efendimizin hicreti Müslü-
manlar için nasıl milat olmuş ise biz de bugünümüzü
salih ve sadık kul olmak, muhacir ve ensar kardeşliğini
aramızda yeniden kurmak ve ilahî rahmeti tecelli etti-
recek hicretlere koyulmak adına milat edelim. Gönül
yesribimiz, İslâm'ın nuruyla erdemi, ahlakı, insaniyeti
temsil eden tenvir edilmiş Medine olsun.

"Gönül yesrib idi hicretten önce
Medine'ye döndü Sultan gelince
Tenvir oldu cihan nuru doğunca

Bugün hepimiz Nuh'un gemisindeyiz. Kurtuluş ve selâmetimiz bu gemiyi tevhit rotasında yüzdürebilmemize bağlıdır.

Canan gönlümüzü cennet eyledi" diyen hicret sevda-
lıları ne güzel dile getirmişler deruni yolculuklarını...

Gelin Hz. İbrahim gibi her daim Rabbimize olsun
yönelişimiz, hicretimiz. Gelin haramlardan, yanlış-
lardan, gayrimeşru duygu ve davranışlardan helal ve
tertemiz bir hayata Hz. Lut misali hicret edelim. Ar-
dımıza bakmayalım, asla geri dönmeyelim.

Farklı ırk, dil ve renkte yaratılmışlığımızı Allah'ın ayeti
olarak görelim. Gelin tüm ırkçılığı, hizipçiliği, mezhep-
çiliği kaldırıp atarak vahdete ve uhuvvete hicret edelim.

Gelin her türlü zulmü, kötülüğü, husumeti, adaveti
ayaklar altına alıp adalete, iyiliğe, merhamete ve mu-
habbete hicret edelim.

Gelin şiddeti, vandalizmi, yakıp yıkmayı terk edelim
de yeryüzünü imar etmeye, harabeleri mamur etmeye
hicret edelim.

Gelin saldırmayı, yıldırmayı, öldürmeyi bırakalım da
yaşanan bunca dehşet ve vahşet karşısında yangın ye-
rine dönen yüreklerin ateşini söndürmeye, öksüzlerin,
yetimlerin yüzünü güldürmeye, mahzun gönülleri şâd
etmeye hicret edelim.

Dostlar, cennetten yeryüzüne nüzul ile başlayan hicret
hikâyemizin, dünyayı cennete dönüştürecek bir gayret
ve ihlasın mükâfatı olarak cennette hitama ermesi için
kul olarak üzerimize düşen ne ise yerine getirmekte
acizlik göstermeyelim. Rahmet-i Rahman'ı coştura-
cak salih ameller irtikâp edelim de zaman şahidimiz
olsun, mekân iyiliğimize, teslimiyetimize tanıklık et-
sin. Kerim Kitabımızın müjdesine erişelim.

Ne buyuruyordu Rabbimiz: "İman edenler, hicret
edenler, Allah yolunda cihat edenler şüphesiz bunlar
Allah'ın rahmetini umarlar. Allah çok bağışlayan ve
merhamet edendir." (Bakara, 2/218.)

Tarihe ve Günümüze Bakan Yönleriyle Hz. Hüseyin ve Kerbela Olayı

Hz. Peygamber'in muazzez torunu Hz. Hüseyin tarihî bir şahsiyet, onun şehit edildiği Kerbela Vakası da tarihî bir olaydır. Kur'an-ı Kerim geçmiş topluluklardan, peygamberlerden ve peygamberlerin mücadele ettiği kişiliklerden bahsederken açık bir "tarih okuma metodolojisi" öğretir. Daha açık ifadeyle Kur'an-ı Kerim sadece kevnî-fiziki olaylara nasıl bakılması, bunların nasıl okunması gerektiğini değil aynı zamanda tarihî ve sosyal olaylara nasıl bakılması ve bunların nasıl okunması gerektiğini de önümüze koyar. Bu ilahi kitap bazen mesajlarını tarihî şahsiyet ve olaylar üzerinden sunar muhataplarına.

Kur'an-ı Kerim'in önceki ümmetlere ve peygambere ilişkin verdiği bilgilerde dokümanter boyutun değil, mesaj ve ders boyutunun öne çıktığı açıkça müşahede edilir. Mesela, Hz. İbrahim'le Rabbi hakkında mücadele eden kişinin kıssası anlatılırken, "Allah'ın "hayat veren" ve "hayatı alan" olduğu, aynı zamanda güneşi doğudan doğduranın da Kendisi olduğu, Ondan başkasının bunları yapamayacağı mesajı verilir. (bk. Bakara, 2/258.) Yine bir kimsenin soyundan dolayı üstünlük elde edemeyeceği, peygamber oğlu bile olsa iman etmemişse onun ehlerinden sayılamayacağı Nuh tufanı olayı üzerinden aktarılır. (bk. Hud, 11/46.)

Tarihî bir şahsiyet olarak Hz. Hüseyin'i ve onun dramatik şekilde şehit edilmesini de aslında aynı metodoloji içinde okumaya çalışmak gerekir.

Kerbela Olayı öncesinde yaşananları tasvir eden bir Osmanlı Minyatürü. Kaynak Wikipedia

İlgili literatürün aksettirdiği üzere, Hz. Hüseyin 626 yılında Medine'de dünyaya gelmiştir. İsmi dedesi Hz. Muhammed kulağına ezan okuyarak kendisi koymuştur. Altı yaşında dedesini kaybetmiştir. Ebeveyninin yanı sıra vefatına kadar dedesinin, sonraki süreçte Babası Hz. Ali ve annesi Hz.

Fatıma'nın eğitiminden geçmiştir. Yaşının küçüklüğü dolayısıyla ilk iki halife döneminde seferlere katılmamış, 650 yılında üçüncü halife döneminde Taberistan seferine iştirak etmiştir. Babası Hz. Ali'nin hilafeti döneminde Cemel, Sıffin ve Nehrevan olaylarında babasının yanında yer almıştır. Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra altı ay kadar hilafette kalan ağabeyi Hz. Hasan'ı desteklemiş, onun Muaviye lehine hilafetten çekilmesinden sonra hayatını ağabeyi gibi Medine'de ilim ve irşatla geçirmiştir. Hem çevresindekilere hem ulaşabildiği ölçüde diğer insanlara bilgisi ve örnek yaşayışıyla Allah'ın dedesi ile gönderdiği ilahî mesajları ulaştırmaya çalışmıştır. Nihayet hicri 61 tarihinde Kerbelâ'da hunharca şehit edilerek ruhunu Rahman'a teslim etmiştir. (*Geniş bilgi için bk. Ethem Rubi Fığlalı, "Hüseyin", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, XVIII, 518-521.*)

Kerbela Olayına gelince, kısaca şöyle ifade olunabilir: Hz. Hasan belli şartlar dâhilinde hilafetten çekildikten sonra Emevi devletini kuran Muaviye, hayatının sonlarına doğru oğlu Yezid'i hilafete hazırlamaya başlamış, bir bakıma onu veliaht tayin etmiş, vefat ettikten sonra da (680) Yezid devletin başına geçip dört bir tarafa haber göndererek biat almak istemiştir. Hem usul açısından hem Yezid'in olumsuz kişiliği dolayısıyla biatı red-

deden Hz. Hüseyin, ilkin Medine'den Mekke'ye gelmiş ve durum değerlendirmesine girmiştir. Bu arada Kufeliler'den ısrarla Kufe'ye gelip başlarına geçmesi için davet mektupları almıştır. Ardından durumu yerinde izlemek üzere amcasının oğlu Müslim b. Akil'i Kufe'ye göndermiştir. Müslim Kufe'de çok iyi karşılanmış ve Hüseyin adına binlerce insan kendisine biat etmiş, o da bu olumlu gelişmeleri Hz. Hüseyin'e bildirmiştir. Hz. Hüseyin bu gelişmeleri de dikkate alarak istişarelerde bulduktan sonra aile efradı ve yakın adamları ile yola çıkmıştır. Bu arada Yezid Kufe'de Hz. Hüseyin lehine oluşan havadan rahatsızlık duymuş, Kufe valisini değiştirerek sertlik yanlısı Ubeydullah b. Ziyad'ı atamıştır. Ubeydullah derhal harekete geçerek şehirdeki havayı değiştirmiş, Müslim b. Akil'i yakalatıp öldürtmüştür. Bu gelişmelerden yolda haberdar olan Hz. Hüseyin yine istişarelerde bulunmuş ve sonunda yola devam kararı çıkmıştır. Durumu yakından izleyen Yezid meseleyi halletmek üzere Ömer b. Sa'd komutasındaki askeri birliği Hüseyin'in üzerine göndermiştir. Hz. Hüseyin ve müfrezesi Kerbelâ'da durdurulmuş, Fırat'ın oradaki kolundan su almaları engellenmiştir. Hz. Hüseyin, Ömer b. Sa'd ile yaptığı görüşmelerde birtakım seçenekler sunmuşsa da Yezid'e biat etmesinde ısrar edilmiştir. Nihayet 10 Muharrem 61 (*miladi 1 Ekim 680*)'te yapılan saldırı ile Hz.

Kerbela Şehitleri Türbesi

Hüseyin'in bütün yakınları birer birer öldürülmüş, kendisinin de mübarek başı gövdesinden ayrılarak feci şekilde şehit edilmiştir. (*Kerbela ile ilgili temel İslam kronikleri çerçevesinde kaleme alınmış Türkçe bir kitap olarak bk. Asım Köksal, Hz. Hüseyin ve Kerbela Faciası, İstanbul 2008; daha muhtasar bir kitap olarak bk. Hüseyin Algül, Kanayan Bir Yara, Gönül Sızlatan Bir Facia Kerbela, İstanbul 2009.*)

Burada "İslam tarih okumaları metodolojisi" açısından sorulması gereken sorular şunlar olabilir: Bütün hayatı dikkate alındığında, Hz. Hüseyin'in sahip olduğu temel değerler nelerdir, Hz. Hüseyin hangi inanç ve değerlere dayalı yaşamıştır, hangi erdemleri kuşanmıştır, hangi ilke ve prensipler ışığında hareket etmiş, nihayet Kerbela'ya gitmiş ve canını vermiştir?

Bu soruların cevabını bulmak için onun yetiştiği ortama, ailesinden aldığı değerlere, tabakat kitaplarına yansıyan olay ve hatıralarına bakmak gerekir. Özetin özeti olarak ifade edilebilir ki, Hz. Hüseyin samimi bir mümindir; kalbi İslam'ın iman esasları ile doludur; yaşayışı da bu iman gerektirdiği ibadet bilinci ve ahlak ilkelerine bağlılıkla geçmiştir. Çünkü o, sıklıkla Kur'an'la meşgul olmuş ve insanları da Kur'an okumaya teşvik ederek onların Kur'ani mesajlarla bütünleşmesine vesile olmuştur. Söz gelimi, şehit edildiği günün öncesinde, gece boyunca Hak Teala ile beraber olmuş, Kur'an okumuş ve alnını secdeye koymuştur. O, Hak'kın hatırını "âli" tutmuş, hiçbir şeye feda etmemiş, haksızlığın daima karşısında olmuş, canı ve kanı pahasına bile hakkaniyet ilkelerinden vazgeçmemiştir. O dedesi Hz. Muhammed, babası Hz. Ali, annesi Hz. Fatıma'nın imanı ile donanıp, ahlakıyla ahlaklanmıştır. Onun fazilet kitaplarına yansıyan tevazuu, cömertliği, yardım severliği ilgili örnekler bunun açık kanıtıdır. (*Örnek olarak bk. İsfahani, Hilvetül-evliya, "Hüseyin b. Ali", Kahire 1974.*) O hâlde Hz. Hüseyin'i yalnızca Kerbela'da şehit edildiği için değil kuşandığı bu değerleri ve sahip olduğu bu faziletleri ile tanımak; kendimizi o değerler ve faziletler karşısında sorgulayarak anmak ve anlamaya çalışmakla yükümlüüz. Takip

edeceğimiz yol bu olmalıdır. Ancak bu yolla Hz. Hüseyin'i anmış ve anlamaya çalışmış oluruz.

Aynı metodoloji Kerbela olayı ile ilgili olarak da geçerli olmalıdır. Bu tarihî olayın fert olarak bize, toplum olarak günümüz İslam topluluklarına bakan boyutu nedir, bu tarihsel olay bize hangi ders ve mesajları vermektedir?

Elbette bu soruların cevabı birkaç cümleden ibaret değildir. Diğer pek çok ders ve ibret bir tarafa, Kerbela'nın verdiği en önemli mesajlardan birisi, ilahî ilkeleri bırakıp dünya ve siyaset çıkarları uğruna hareket etmenin insanları hangi korkunç zulümleri işlemeye kadar götürebileceğidir. Gerek Yezid, gerek Ubeydullah b. Ziyad gerekse Ömer b. Sa'd İslami ilkeleri değil, dünyevi çıkarları merkeze almış, sonuçta 72 yârânı ile birlikte peygamber torunu şehit etmek gibi dünyada ver ahirette, Müslümanlar arasında ve Allah katında asla altından kalkamayacakları akıbete düşürmüşlerdir.

Kerbela'nın verdiği bir başka önemli mesaj da Müslümanların birbirlerine karşı güç kullanmalarının İslami birliği nasıl mahvettiği gerçeğidir. Nitekim bu olaydan sonra meydana gelen Harre Olayı, Medine kuşatması, Tevhabun olayı binlerce Müslümanın ölmesine yol açmış, maddi ve manevi çok büyük tahribatlara yol açmış, ayrıca İslami topluluklar üzerinde derin ihtilaflara ve kapanmaz yaralara sebep olmuştur.

Esasında, geçmiş bir tarafa, bugün İslam dünyasında yaşanan acı olaylar, Müslümanların şu veya bu sebeple birbirlerinin kanını dökmeye devam etmesi Kerbela'dan ders çıkartılmadığını, hâlen Kerbela'nın yaşanmakta olduğu acı geçeceğini göstermektedir. O hâlde gelin, geçmişin ve bugünün faturasını da önümüze koyarak Hz. Hüseyin'in, Kerbela'da kanıyla verdiği şu mesaja kulak verelim: "Ey aynı dine, aynı ilaha, aynı peygambere, aynı kitaba inanan Müslümanlar! Gerçek anlamda Allah'a kul olun, dünyanızı ahirete değiştirmeyin, birbirinizin kanını akıtmayın, hep birlikte "habl-i ilahî" olan Kur'an'a sarılın, birlik-beraberlik içinde yaşayın!"

Din ve Sosyal Hayat

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Çapku
Kırıkkale Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi

İnsan ve Hakları

İslam düşüncesinde insan konusu, Allah-âlem ilişkisi dikkate alınmadan sağlıklı bir zeminde tartışılmaz. Varlık hiyerarşisinde insanın nerede bulunduğu, onun sahip olduğu imkân ve yetkinlik, hak ve sorumluluk bu çerçevede kendini gösterir. İnsanın ilahî kökeni maddi boyutu ile birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde meselenin içine, yaratılış, akıl-irade, ilahî buyruklar, hukuki pratikler ve ahlak gibi pek çok konunun dâhil olduğu görülür.

Kur'an'da ifade edildiğine göre insana mekân olan yeryüzünün yaratılışı ve onun insan için elverişli hâle getirilmesinin ardından Allah Teala'nın, yeryüzüne bir halife tayin edeceğini meleklerle bildirmesi ve bunun üzerine meydana gelen karşılıklı konuşmalar dikkat çekicidir. Şöyle ki, melekler, 'fesat çıkaran ve kan döken' birilerinin yaratılması hakkında menfi görüş beyan ederken Allah Teala, onlara, "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim" hitabıyla mukabele etmiştir. Akabinde Allah (c.c.), Hz. Âdem'e 'bütün isimleri öğretmiş' ve onu melekler ile birlikte sınava tabi tutmuş, Âdem'in sınavda başarısı üzerine meleklerin ve cinlerin insana secde etmesi emredilmiştir. 'İblis hariç hepsi de secde etmiş'. Hz. Âdem ve eşi Havva cennette iken şeytanın iğvası neticesinden oradan, 'birbirlerine düş-

man olarak' yeryüzüne indirilmişler. Neticede Hz. Âdem, Allah'tan birtakım ilhamlar alıp tövbe etmiş ve tekrar Allah'ın rahmet ve merhametine nail olmuştur. (Bakara, 2/29-37.)

Yukarıda ilk insanla ilgili anlatılan kısma, gerçekte insan ve hakları konusuna temel oluşturacak niteliktedir. Allah-insan ilişkisi bağlamında insanın sahip olduğu konum ve imkânlar, şer/kötülük sorunu ve arınma (tövbe) gibi konular, insanın yetkinleşme problemiyle ilgilidir. Allah-âlem ilişkisi çerçevesinde insanın konumu, kötülüğe bulaşmayan melekler ile bizatihi kötülüğün var olduğu âlemdeki (yeryüzü) diğer canlılar arasında bir yerdir. Buna göre insan kendisine öğretilen/verilen bilgi ile icabında meleklerin üstünde bir mevki edinebilirken şeytana uyması durumunda içinde bulunduğu mevki-den daha aşağı bir derekeye de kendini düşürebilir. Bütün bu aşamalarda insanın, akıllı-iradeli, hür ve seçim yapma imkânına sahip bir canlı varlık oluşu önemlidir.

İnsan, yeryüzünün sakini olurken kendisine sunulan pek çok imkâna mukabil 'düşmanlar'ı da olan bir varlıktır. Onun, yeryüzünde geçim telaşı yanında, iyilikler ve kötülüklerin bulunduğu bir dünyanın getirdiği psikolojik gerilim ortamında yaşaması

gereken bir hayatı vardır. İnsana kendi ruhundan üflediğini belirten Allah Teala'nın (*Sâd*, 38/72.) manevi teyidi/desteği ile yeryüzünün imar ve ıslahında önemli bir mevkiye bulunması yanında o, öfke ve arzu güçlerini akli ve vahyî bilgi ile dengele tutabilmek sorumluluğu ile de baş başadır.

İnsanın yeryüzünde, varlığını salimen devam ettirebilmesi için de birtakım kuralların olması gerekli ve tabii bir durumdur. Usûl kitaplarında zaruriyat (makasıduş-şeria) denilen ve insanın can, akıl, mal, din, nesil güvenliğini esas alan kuralları bu cümleden olarak zikretmek mümkündür. Yine İslam hukuk kitaplarında Allah hakkı ve kul hakkı olarak ifade edilen hususlar, gerçekte kamu alanı ve ferdin özel alanı olarak dikkat çeker ki, bunların ihlali, dinî açıdan büyük günah olarak düşünülebilir. (bkz. *Sinan Öge*, "İnsan Hakları İhlalinin Dini-Ahlaki Adlandırması: Büyük Günah", *İnsan Hakları ve Din (Sempozyum) Bildiriler içinde*, Çanakkale 2010, Çanakkale Onsekiz Mart Ün. Yay., sf. 179-183; *Buhari, Sahib-i Buhari, Hac-132.*)

İnsanlar kendilerini Allah'ın yaratmış olması ve kökenlerinin bir olması itibarıyla eşittir. (<http://www.sonpeygamber.info/veda-hutbesi-tam-metin> [Erişim tarihi: 11.06.2014]; *Ahmet İnan*, "Kur'an Verileri Açısından İnsan Hakları", *İnsan Hakları ve Din (Sempozyum) Bildiriler içinde*, sf. 45.) Onları farklı kılan ırk, dil, din, kültür vb. unsurlar gerçekte farklılık sebebi değil ancak Allah'ın varlığına işaret olarak gösterilebilen burhanlardır. Bu açıdan insanı farklı (ve değerli) kılan, ona verilenlerden ziyade kişinin kendi çabası ile elde ettiği kazanımlardır. İslam hukuk düşüncesinde sözü edilen eşitliğin önemli bir yeri olduğu malumdur. Bu açıdan varlığa gelen ve can sahibi olan her insanın yaşama hakkı vardır. İslam'da kız çocuğudur (veya kadındır) diye onu yokluğa mahkûm etmek yasak edildiği gibi kişinin kendi canı (intihar, ötenazi vb.) veya başkasının canı (katl, kürtaj vb.) üzerinde de tasarruf yetkisi yoktur. Zira İslam'a göre asıl olan imha değil ihya yani hayat verme, yaşatmadır. Bir insanı hayata kavuşturmak bütün insanlığı kurtarmak gibidir. (*Maside*, 5/32.) Öfkenin zirve yaptığı savaş ortamlarında bile eli silah tutmayanların (kadın, çocuk, din adamı, yaşlı vb.) canlarına kastetmek de aynı yasağın kapsamına alınmıştır. Şu hâlde her insanın yaşama

hakkı doğuştan ona Allah tarafından bahşedilmiş bir haktır. Allah tarafından verilen hakkı almak veya kısıtlamak da ancak O'nun yetkisi dâhilinde olmalıdır.

Can emniyeti ya da yaşama hakkı bağlamında dile getirilen düşünceleri akıl emniyeti için de söyleyebiliriz. Sağlıklı muhakeme yetisini dumura uğratan içki ve uyuşturucu kullanımının yasak edilmesi herhâlde akli koruma ile ilgili olsa gerektir. Bir dine inanma hakkı ve kişinin inandığı dine saygı duyulması da Kur'an'da garanti altına alınmış bir haktır. (*Bakara*, 2/256.) Bu açıdan kimse, başka bir dine inanmaya zorlanamaz. Medine Vesikası'nda başka dine inananlara saygı duyulması yanında onlarla dünyevi konuların birçoğunda eşit şartlarda muamele yapılabileceği anlaşılmaktadır. (*M. Tayyib Okiç*, "Peygamberimiz (s.a.s.) ve İnsan Hakları", *Diyanet İlmî Dergi -Özel Sayı-*, 1970, sf. 30; *Medine Vesikası ile ilgili metin için bkz. İbn Hişam*, *Sîret-u İbn Hişam (Hazret-i Muhammed'in Hayatı)*, çev. *Arif Erkan*, *İst.* 1995, *Huzur Yay.*, sf. 204-211.) Mülkiyet hakkı ve mal emniyeti bağlamında haksız kazancın (hırsızlık, faiz, tefecilik, rüşvet, kumar vb.) yasak edilip alın terinin önemsenmesi İslam'ın getirdiği esaslardandır. Şu hâlde kişilerin helal yoldan elde ettiği kazanç kutsal iken bunun aksi haram/yasak kılınmış ve kadın erkek ayırımı yapılmaksızın (gerek el emeği ve gerek miras yoluyla) herkese özel mülkiyet hakkı getirilmiştir.

İslam'da namus veya nesil emniyeti bağlamında daha çok fahşa kavramı ile ifade edilen ve menhiyat cümlesinden olan hususlar yasaklanmış ve kişilik hakları teminat altına alınmıştır. Kutsal kabul edilen nikâh akdi olmaksızın meydana gelen birliktelikler nehyedilirken aile ve mahremiyete özel önem atfedilmiştir. Ki böylece nesiller arası bağın sağlıklı ve sağlam bir zeminde olması amaçlanmıştır. Demek ki, zaruriyat hanesinde zikredilen bu beş temel esas, gerçekte hem birer hak hem de fert ve toplum dinamiğinin sağlam zeminde yürümesinin temel esasları olması itibarıyla fertler için birer sorumluluk alanlarıdır, diyebiliriz. Bunun yanında her bir insanın, içinde bulunduğu toplum/devlette adaletten, eğitimden, iktisadi faaliyetlerden istifade etmesi yanında kendini ifade edebilme, hakkını

savunabilme, seyahat edebilme gibi pek çok hak ve özgürlük alanları da vardır.

Gerek Medine Vesikası'nda gerekse Veda Hutbesi'nde açıkça ifade edilen hukuki alanlar gerçekte insanların temel hak ve hukukları yani özgürlük ve sorumluluk alanları ile ilgilidir. Bu haklar insanlara (son dönem Avrupa hukukundaki gibi) devlet erki tarafından değil Allah tarafından verilmiştir. (*Veda Hutbesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ne dair bir mukayese için bkz. M. Emin Demirçin, "Hz. Peygamberin Getirdiği İnsan Hakları", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları (Kutlu Doğum Haftası: 1993-94) içinde, Ankara 1996, sf. 155-161.*) İlahî kökenli olmaları itibarıyla muhteremdir, kutsaldır. İnananlar açısından bunların ihlali, sorumluluğu gerektirir. İnsanların yaratıcısının Allah olması ve insanlara bu hakları verenin de O olması itibarıyla sözü edilen haklar evrensel kabul edilebilir. Buna karşılık son dönem Avrupadaki insan hakları düşüncesinin merkezinde insan aklının varlığını görmemiz mümkündür. Bu açıdan varlık içinde insanın konumunun tespiti ve ona gerekli değer ve yetkilerin tanınması evvel-emirde İslam'ın ortaya koyduğu bir yapıdır. Bunun yanında mezkûr hakların ilahî kökenli olması, onları değişime uğramaktan da korumuştur. Bu yönüyle İslam'da asıl olan haktır, kanunlar onu korumak içindir. Batı'da ise haklar, kanunla elde edilmiş şeylerdir. (*Şükri Karatepe, "İnsan Haklarının İlahî Temelleri", Doğu'da ve Batı'da İnsan Hakları (Kutlu Doğum Haftası: 1993-94) içinde, sf. 113.*)

İnsan ve hakları konusuna biraz dikkatlice bakılırsa görülür ki, bütün bu uygulamalar gerçekte maddi planda bu dünyada emniyet ve düzeni sağlamaya dönüktür. Emniyet ve düzenin olmadığı yerde ciddi manada gelişme ve ahlaktan yani insani yapıdan söz edilemez. İslamın esenlik, müminin ise emniyet veren anlamlarını hesaba katarsak İslam düşüncesindeki insan haklarının, kaynağını Yaratıcı'dan aldığı ve insanın, Hakiki Varlık'a dönük yüzünü her an diri tutmaya dönük olduğunu görürüz. Nitekim Hz. Peygamber'in davetinde Mekki dönem daha çok Allah'a, Medeni dönemin ise daha çok maddi dünyayı düzenlemeye dönük vahyî verileri içerdiği görülür. Şu hâlde öncelik varlık alanıyla ilgilidir. İnsanın bu dünyasına dönük uygulamalar ise daha

sonradır. Hâlbuki bugün bizler insan hakları dediğimizde daha çok pratik uygulamaları yani dünyevi alanı hesaba katarız. İslam ise insan haklarından önce onun metafizik bağlarının temellerini atmış daha sonra söz konusu hakları uygulamaya koymuştur. Kaldı ki, anlam veya inanç dünyasında söz konusu pratikleri mana boyutuyla sağlam zemine yerleştirmeyenlerin bunları ne ölçüde uygulayabilecekleri sorusu güncelliğini korumaktadır. Nitekim Hz. Peygamber'e ilk inananların daha çok hakları yenilen kişilerden oluşması bu açıdan düşündürücüdür. Buna göre insan nasıl muhterem ise onu var eden ve varlığının devamını dileyen Yüce Kudret tarafından kendisine bahşedilen haklar da aynı şekilde muhterem (saygıdeğer) kabul edilmiş ve inanç planında kutsiyete büründürülmüştür. Her kim ki, bu hakları gözetirse onun her iki dünyasının güzel olacağı vaat edilmiştir.

Mühim olan şey insanın, doğuştan getirdiği fitratını zedelemekten aslına dönebilme ameliyesidir. Kötülük, şer, günah, yasak denilen şeyler gerçekte insanın aslından uzaklaşmasının ya da onun aslına zarar verebilen şeylerin başka adlarıdır. Ahlak-edep çerçevesinde dile getirilen hususlar ise, insanın bu asli dokusunu koruma gayretidir. Gerek hak-hukuk ve gerekse ahlak-edepten maksat, insanın kendini yetkinleştirerek bir üst varlık mertebesine yükselbilmesidir. Şu kadar var ki, hak kavramı sadece insana özgü değil varlığa gelen her şeyi kapsayan bir genişliğe sahiptir. Çünkü var olan her şeyin, kendine özgü bir var olma ve kendini kemale erdirmeye hakkı vardır. Bu yönüyle insani bağlamda hukukun (hakları) insan ve dış dünyadaki varlık açısından ahlakın devreye girdiğini görürüz. Hukuk, insanı daha çok dışarıdan bağlarken ahlak onu hem içeriden hem de dışarıdan bağlar. Demek ki dinî çerçevede hukuk ve ahlak noktasında ifade edilmesi gereken husus, insanın asli dokusunu koruyarak kişinin yetkinliğe ulaşmasını temin etmek ve bu hâlde onun ilahî aslına rücu etmesini sağlamaktır. Hâl bu iken günümüzde insan hakları açısından İslam coğrafyasında Müslümanların durumuna bir atf-ı nazar etmek insanın içini acıtılmaktadır. Sanırım bu noktada Aliya İzzetbegoviç'in sorduğu şu soruyu sorabiliriz: "İslam güzel de, Müslümanlar bunun neresinde?"

Din ve Sosyal Hayat

Dr. Bahattin Akbaş
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Sanal Ortam ve Mahremiyet

Kuşkusuz hayat baştan sona bir sınavdır insanlar için. İnsana lütfedilen şeyler, sahip olunan imkânlar hepsi bu sınavın bir parçasıdır. Bu bağlamda internet/sanal ortam da bir sınavdır. Günümüzde internet pek çok yönü ile hayatı kolaylaştıran, uzakları yakınlaştıran, kişileri buluşturan, ortak sohbet ve yazışma imkânları oluşturan, sanal buluşma sağlayan bir araç konumundadır. Sanal ortam çoğu insanın kullandığı bir gerçekliktir. İnternetin ve sanal ortamın yaygın kullanımını beraberinde pek çok sorunu da getirmektedir.

Kişi veya kişiler sanal ortamda da gerçek hayatta da her zaman sorumluluklarını bilmek ve buna göre davranmak zorundadırlar. İyi, kötü, sevap günah, helal haram, doğru yanlış, güzel, çirkin mefhumları hakikatte de sanal ortamda da geçerlidir. Nasıl ki mümin hayatının her anında kul ise başta yaratıcısı, aile, akraba, komşu, çevre ve tüm insanlara karşı sorumlulukları varsa bu hakikat sanal ortamda-internet ortamında da caridir ve bu sorumluluklarını müdrik olmak, İslam ahlakından ayrılmamak durumundadır. Doğruluk, istikamet üzere bulunmak

İyi, kötü, sevap günah, helal haram, doğru yanlış, güzel, çirkin mefhumları hakikatte de sanal ortamda da geçerlidir.

sorumluluğumuzdur. Dinimiz Müslümanın her türlü sahtecilikten uzak davranmasını öngörür. Her türlü gösterişten, ikiyüzlülükten, olduğundan farklı görünmekten sakınmak sanal ortam için de geçerlidir. Müslüman sözü, özü, beyanı, yazısı, mesajıyla her zaman doğru olmalı, yalandan kaçınmalı, insanlara güven ve emniyet telkin etmelidir. Mümin dilinden ve elinden diğer insanların selamet ve emniyette olduğu kimsedir. Bu özelliklerimiz sanal ortam için de geçerli olmak durumundadır. Hassaten sanal ortamın kişinin nefsiyle baş başa kalmasından dolayı günaha ve harama karşı daha müsait hâle gelebildiği de bir gerçekliktir. Bu durum bazı kişileri sanal ortamda haram şeyler yapmaya sevk edebilmektedir. Müslüman “gözler onu idrak edemez/göremez ama O (Allah) ki bütün gözleri bilir/görür” hakikatini unutmaz. Sanal ortamı kullanırken de bu gerçeğin farkındadır. “Ben Allah’ı göremesem de O beni görüyor” bilinciyle hareket eder. Yazıcı meleklerin faal olduğunun idrakindedir. Zerre kadar iyiliğin/sevabın da zerre kadar kötülük ve günahın da kaydedildiği bilinciyle davranır ve haramdan sakınmaya çalışır. Nasıl ki sanal ortamda yazılan, yapılan şeyler kaybolmuyor bir şekilde kaydediliyor veya erbabınca ulaşabiliyorsa dünya hayatında sanal ve gerçek her şey kayda geçirilmektedir. Kişiye yarın ahirette “oku bakalım kitabını” denileceği Kur’ani bir hakikat ve çarpıcı bir beyan olarak belleklerimizden çıkamalıdır.

Kadını ve erkeğiyle internet kullanmak insanlar için elbette tabii bir haktır. Ancak bu konuda hayat ölçülerimizi muhafaza etmek durumundayız. Müslümanın hayatında helal dairede hareket etmek, iffetini korumak,

çirkin söz ve eylemlerden/ haramlardan uzaklaşmak, kul haklarına, tesettüre, edebe riayet etmek, kısacası İslam ahlak ve adabı üzere yani sünnete göre yaşamak önem arz eder. Bu ölçüler sanal ortamda da uymamız gereken ve taviz verilmemesi gereken ölçülerimizdir. Müslüman için gerçek hayatta kadın erkek ilişkilerinin nasıl olması gerektiği belirtilmiş ise bu durum sanal ortam için de aynı şekildedir. Temel ölçü helal, haram duyarlılığı ile hareket etmek, edep, iffet ve hayâdan taviz vermemektir.

Gerçek hayattaki helal haram kavramı sanal ortam için de geçerlidir. Gerçek hayatta gayri meşru olan bir şey sanal ortam için de gayri meşrudur. Ortamın sanal olması haramı, gayrimeşru ilişkiyi, günahı, müstehcenliği, haram ticareti, aldatmayı, ihtikârı, hırsızlığı, sahteciliği, kumarı helal kılamaz. Kişi sanal ortamda bulunduğu esnada nefse, heva ve heveslerine mağlup olmamalı, bu alandaki tuzaklara karşı çok dikkat edilmelidir. Kendini olduğundan farklı göstermek, hakikatin hilafına hareket etmek, yalan ve kötü söz söylemek, küfür ve iftira insanların sakınması gereken şeylerin başında gelir. Birey, aile ve toplum olarak günümüzde sanal ortamla ilgili karşı karşıya kalınabilecek tehlikelerden birisi de müstehcenlik ve sürekli öne çıkarılan cinselliklerdir. Bu tehlikeye karşı dikkat edilmelidir. Haramlardan uzak kalmak için Allah’a dua ve ibadet edilmeli, daha faydalı işlerle meşgul olunmalı ve arkadaş çevresi buna göre oluşturulmalıdır. Ayrıca bunlardan uzak kalmak için mümkün olduğunca bu tip içerikleri barındıran sitelere girilmemeli, bu tip videolar izlenmemelidir. Bilinçli bir internet kullanıcısı olarak aile ve çocuk filtreleri de kullanılabilir.

Kadın erkek ilişkileri, sanalda olsa İslam’ın koyduğu sınırlar ve iffet kuralları çerçevesinde kalmalıdır. Bu doğrultuda, zina yasaklandığı gibi, zinaya yol açan şeyler de yasaklanmıştır. Kur’an-ı Kerim’de: “Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir

yoldur.” (İsra, 17/32.) “İnanan erkeklere söyle, gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler ve iffetlerini korusunlar; temiz ve erdemli kalmaları bakımından en uygun davranışları budur. Şüphesiz Allah onların (iyi ya da kötü) işledikleri her şeyden haberdardır.” “Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, ziynet(yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziynetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.” (Nur, 24/30-31.); buyrulmaktadır. Bu ayet müminlerin cinsel arzularını nikâhlı eşleri dışında bir başkasıyla gideremeyeceklerini ifade eden ayet (Mü'minun, 23/4-5.), müminlerin, karşı cinsle olan ilişkilerinin sınırlarını açık ve net bir şekilde belirlemiştir. Ayrıca ayette geçen “gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler” ifadesi açıkça fiziksel sakınmayı emretmekle birlikte duygusal sakınmaya da işaret etmektedir. Zinaya götüren bu hususların yanısıra zinaya zemin hazırlayıcı nitelikteki resim ve filmleri seyretmek de gerçek hayatta da sanal ortamda da dinen caiz değildir.

İslami hüküm ve ahlaki kurallara uygun olmak kaydıyla, erkek ile kadınların konuşmalarında, telefon, bilgisayar gibi iletişim araçlarıyla irtibat kurmalarında sakınca yoktur. İslam kadınların sosyal hayatta aktif rol almasını, eğitim, ticaret, iş hayatına katılmasını reddetmemiş, yasaklamamıştır. Bunun tabii sonucu olarak da, kadınların tanıdığı veya tanımadığı kişilerle konuşması tabiidir. Ancak bunda dinin

ve toplumun hoş karışılmadığı davranışlardan kaçınılmalıdır.

İnternet sebebiyle boşanmaların arttığı, yuvaların yıkıldığı, bir vakiyadır. Bazı araştırmalarda boşanmak isteyen 10 çiftten 7'sinin boşanma sebebi olarak birbirlerinden bulamadığı ilgiyi sanal âlemdeki ne olduğu belli olmayan ilişkilerden bulduğunu zannederek yuvalarını dağıtmaları göstermektedir.

Kişinin mahremiyetini sanal ortamda başkalarına ifşa etmesi bunu başkalarıyla paylaşması, dinen uygun değildir.

Eşlerin birbirlerinin tasvip etmediği davranışlarda bulunması elbette doğru değildir. Bu tür davranışlar karşılıklı sadakati zedeler ve aile yuvasının zarar görmesine sebep olur. Kişinin mahremiyetini sanal ortamda başkalarına ifşa etmesi bunu başkalarıyla paylaşması, dinen uygun değildir. Eşler birbirleri için her türlü çirkinliğe ve harama karşı birer örtü konumdadırlar. Eşler arasında meveddet, sevgi, ilgi ve yakınlık ilahî bir ihsan ve lütuftur. Eşler birbirlerinin haklarına saygı göstermeli, birbirlerine ilgisiz kalmamalı, hanelerine sevgi hâkim olmalıdır. Gönül huzuru, aranılan mutluluk, itminan; haramda ve gayrimeşru şeylerde değil, ancak helal daire içerisinde mümkündür. Eşler bunu bilerek davranmalı, gerçek aile mutluluğunu sanal ortamda, haram şeylerde değil; birbirlerinde bulabileceklerini unutmamalıdır. Kısacası ölçü olarak söylenecek husus; sanal ortamda da helal-haram duyarlılığı ile hareket etmek, Müslüman şahsiyeti, iffeti, haya ve sorumluluğundan ödün vermemektir.

Sabır Yelkenleri

Mücerret öğütler kâfi gelseydi, elle tutulur sıkıntı ve belalara gerek kalmayacaktı. O zaman tekdüze bir hayat biçimi insanları belki de bunaltacak ve hayat bu kadar değerli olmayacaktı. Sanat eserlerinin çıkış noktalarında da bu var. Mutlu bir zemini olan eserlerde, mutlu zamanların sanat eserlerinde de gizli gizli bir felaket esintisi sezilir. En azından okuyucu, bu mutluluk tablosu acaba hangi talih dönüşleriyle değişecek diye beklemektedir. Bunu, yazarlar da, insanlar da gizli gizli bekler ve bazen insanlardan birinin veya kahramanlardan birinin şu cümlesine rastlanır:

- O kadar mutluyum ki, bu beni korkutuyor.

Bela, sabırla ancak eğitici ve yüceltici. Aldırmazlık veya aşırı önemsemeye helak oluş değil, tersine belayı, onu var edenin adına bir gerçeklik olarak içinde tutmak ve onun bulutlar gibi toplandıktan sonra açılacağını beklemek. Ona hem razı olmak, hem de kabullenmeden içinde bir evlat gibi büyüttüğü, taşıdığı halas anını beklemek.

Fakat belaya olduğu gibi, mutluluğa, selamete, gönül hoşluğuna da sabır ve tahammül gerekli. Ona da tıpkı belaya sabredildiği gibi bir dayanma gücüyle sahip olunmalı ki bolluk ve gönül rahatlığı, kişiyi kulluk bilincinin sınırları dışına çıkarıp helake götürmesin. Anamlı bir hayat, bütün sıkıntı ve neşelerden, dini tertiplere dayalı bir birlik meydana getirebilmek demek. Bu çabalar kişisel olmakla beraber, başkalarına da sirayet ettiği için, arkadaşının iyisinin seçilmesi,

âlimlerle beraber olunması, mecbur olursa bile şerli muhitlerde bulunulmaması öğütlenmiş. Ancak insanların kendi gidişatlarını sırf öğütlere bakarak düzenlemekten yoksun oluşları yüzündendir ki, ya bizzat kendilerine ya da yakınlarına veya benzerlerine gelip çatan elle tutulur musibetler, bir terbiye aracı olarak ortaya çıkmış.

Hayatın ders alınası bu ibretlerle dolu olduğu yetmiyormuş gibi, yazarlar hayatın taklitleriyle kuruyorlar eserlerini. Azgınlıklara ya da ilahî tecellilere yol açan aşklar, hile, entrika ve desiseler ve bunun ihtiras dolu talipleri, munisliğin ve mazlumluğun, kendi iradeleleriyle kabullenmiş gibi görünen zebunlar veya hiçbir acı ve neşenin alıp götürmediği, sarsmadığı, üzerinde fazla durulmamış birçok insan. Kahramanların ve onlarla belirginleşmesi istenen tizliklerin daha çarpıcı görünebilmesi için, özellikle ihmal edilmiş, dekorlar hâlinde kalabalıklar. Onlardan, eserlerde birçok değil birkaç tane bile olsa hep çoğul olarak düşündüklerimiz.

Önümüzde bütün hayat, tarih dediğimiz somut tecrübe anlarının bütün geçmiş birikimleriyle birlikte ve sanat eserleriyle dolu. Sabır ve rıza ile gelişmenin değerli araçları olan mutluluklar ve musibetler, yaşadığımız hayatta da, sanat eserlerinde de, bol bol elimizin altında bulunuyor.

* *Yazarın Bir Değirmendir Bu Dünya* adlı kitabından alınmıştır.

Din Görevlisinin Hatıra Defterinden

Ahmet Koçaslan
Nizip-Gaziantep
Hz. Ali Camii Müezzini

Gönül Bağı

Hacca gitmemize bir hafta gibi bir zaman kalmıştı. Seminerler, pasaport işlemleri, koşuşturma ile son haftanın nasıl geçtiğini anlayamamıştık. Artık herkes, hem bedenen hem de zihnen hacca gitmeye hazır. Herkes büyük bir özlemlerle Beytullah'a ve Ravza'ya gitmek için can atıyordu. Yürekler artık O'nun için atıyordu. Son seminerde herkese 19 Ekim sabahı, 05.00'de havaalanında olmalarını söyledik ve ayrıldık. Sabah herkes heyecanla havaalanına gelmeye başladı.

Biz görevliler, gelenlerin pasaportlarını dağıtmaya başladık. Bütün herkesin pasaportunu veriyoruz, ama elimizde bir pasaport kalıyor. Gelmeyen beşinci gruptan bir hacı olduğunu anlıyoruz. Acaba ne oldu? Yoksa haberi mi olmadı? Derken acı haber geldi... Bir anda o acı heyecan, o sevinç, yerini üzüntüye bıraktı. Raziye Özsoy, yıllardır beklediği, özlemini çektiği Beytullah'a, Rasullullah'a ömrü vefa etmediği için kavuşamadı.

Bu karmaşık duygularla uçağımız havalandı. Ama Raziye Özsoy uçakta yoktu. Acaba biz kavuşacak mıydık? Çünkü yıllardır yüreği yanan bu hanım kavuşamamıştı. Bir saniye sonrasında Allah'tan başka bilen yoktu. İşte bu duygu ve düşüncelerle peygamber şehri Medine'ye indik. Bütün kabile Rasullullah'a koşuyor; ona olan sevgisini göstermeye çalışıyor ve namazlarını Mescid-i Nebi'de, Rasullullah'ın yanında kılıyordu. Bir hafta sü-

reyle Hz. Peygamber'in misafiriydik artık. Ama kısa sürede Medine'deki zaman dolmuştu. Rasullullah'a veda edip Beytullah'a hareket etme zamanı gelmişti. Gözyaşları içinde ayrılıyor Medine'den... Ama bir yanda da herkeste Kâbe heyecanı başlamıştı.

Biz bir yandan Mekke'ye giderken otobüslerde Mekke'den, Kâbe'den bahsederek onları Mekke'ye hazırlıyoruz. Bu arada herkes ihramlı olduğu için de ihram yasaklarına dikkat etmeleri hususunda onları uyarıyoruz. Mekke'ye gece girdik. Herkes ihramlı, bir an önce Kâbe'ye gidip Rabbi ile baş başa kalmayı istiyor. Neyse, biraz dinlendikten sonra servisler bizi Kâbe'ye götürmek için geldi. Kısa bir yolculuktan sonra Kâbe'ye ulaştık. Bütün kabile umresini, tavafını yaptı ve sabah namazını da Kâbe'de kıldıktan sonra otele döndük. Herkes tıraş oldu, ihramdan çıktı. Artık Arafat'a çıkmak için bir hafta gibi bir zamanımız var. Herkes nafil tavaf yapıyor, namazlarını Kâbe'de kılıyor ve ortama alışmaya çalışıyor. Ama Raziye Özsoy bütün bu güzelliklerden mahrum.

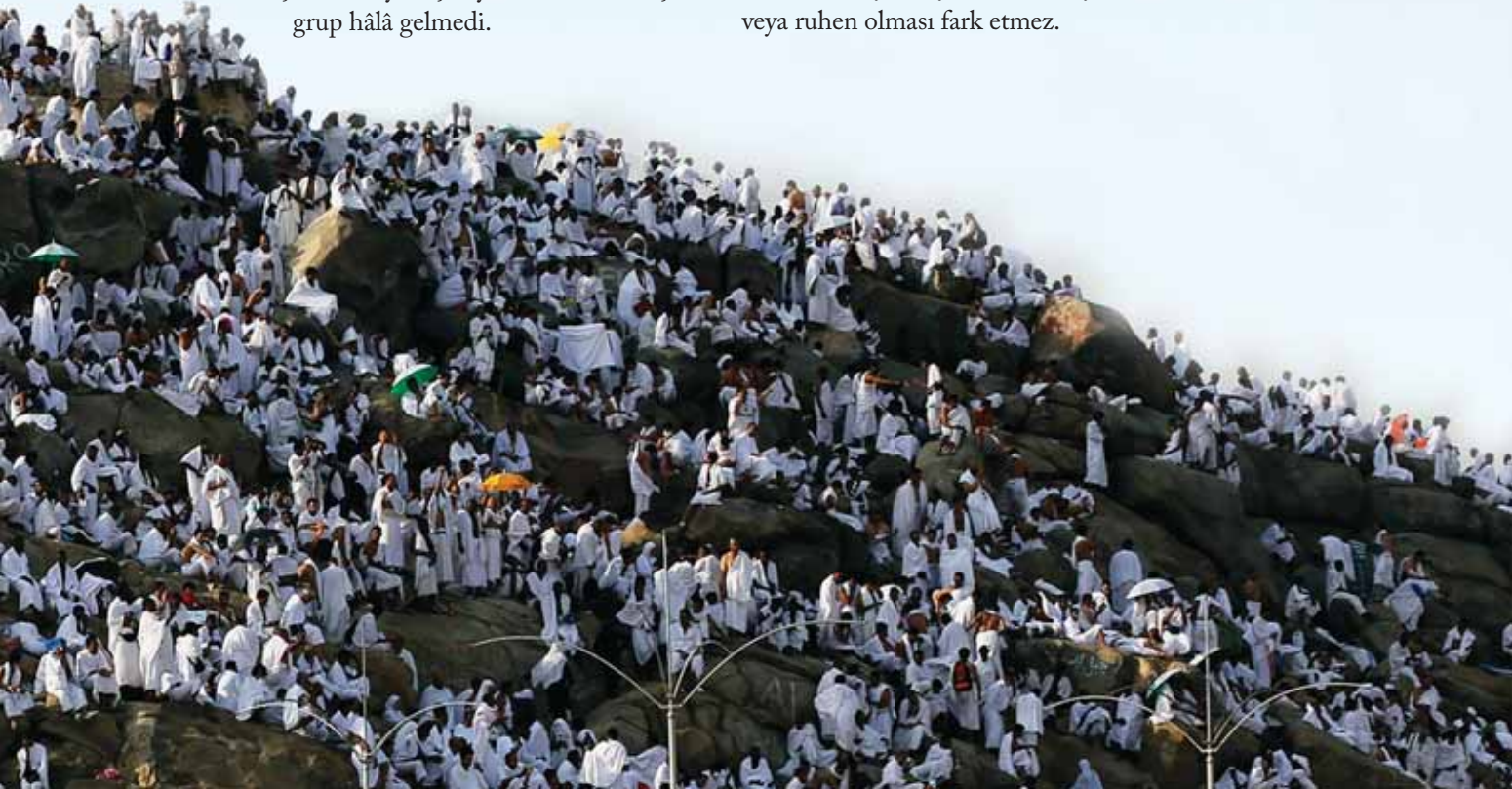
Bir hafta geçti ve beklenen o büyük gün; yani hac için olmazsa olmaz olan, Arafat vakfesinin zamanı geldi. İhramlar giyildi. Otobüslerle Arafat'a çıkıyoruz artık; karmaşa, telaş, heyecan...

Ve Arafat'tayız... Bir yandan gelen hacıları çadırlara yerleştiriyoruz. Yalnız beşinci grup hâlâ gelmedi.

Kabile başkanımız bizi aradı; "Bir hacımız kayıp, acaba yanlış arabaya binmiş olabilir mi? Diye çadıra soralım, adı Raziye Özsoy" dedi. Ben de megafonla çadıra girdim. Raziye Özsoy burada mı? Diye tekrar tekrar seslendim. Hâlbuki biz onun vefat etiğini biliyoruz. Ama unuttuk veya unutturulduk. Bayanlardan bazıları, biz ona otobüsten inme dedik falan dediler. Ama yok! Beşinci grup hâlâ bekliyor. Gelemiyor Arafat'a. Ama kısa bir zaman sonra, bu kadının Türkiye'de uçağa yetişemeyen Raziye Özsoy olduğunu anladım. Hemen kabile başkanını aradım ve durumu bildirdim. Beşinci grupta Arafat'a geldi. Ama bu bende bir şok etkisi yarattı. Şöyle bir tarafa çekildim. Evet, o Raziye Özsoy bedenen aramızda yoktu. Biz onu unutmuştuk. Ama gönlü, Allah aşkı ile yanan Raziye Özsoy'u yerin ve göğün tek sahibi Allah biliyordu. Hem de Arafat'ta megafonla onun ismini hatırlatmıştı. Evet, bedenen aramızda yoktu. Ama ismen ve ruhen yanımızdaydı. Artık Özsoy da oradaydı, Arafat'taydı ve Arafat'tan nasibini alacaktı.

Sonra arkadaşlarla, ona da duada yer vermemiz gerektiğini paylaştım ve onun için hepimiz gözyaşları içinde dua ettik ve inşallah o da bu sevaptan mahrum kalmamıştır.

Demek ki, insanın içinde Allah aşkı olunca, Allah onu unutmuyor veya unutturmuyor. Bunun bedenen veya ruhen olması fark etmez.

Dünyayı Gerçek Yurt Edinenlerin, Ahirette Fakirlik Çöker Üzerlerine

Ne yazık ki benlik sevdamız, ruhumuzu tüm dişlileri ile sardı da, kendi cömertliğimizin musalladaki o hazin hâlini görüp yasını dahi tutamadık. Biz varlık sahibi oldukça gönlümüzün o zenginlikleri silikleşti.

Yoktan var edenin adıyla... İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem'in oğulları Kabil ve Habil hadisesi, yoksul Karun'un ibretlik durumu üzerinden geçeli epey zaman oldu. Geçen asırlar boyunca varlık sahibi olmanın yokluktan geçtiğini unuttuk. Yunus'un, "Dünya yalan kardeşim, dünya yalan! / Var mı yalan dünyada baki kalan. / Mal da yalan, mülk de yalan. / Var biraz da sen oyalan." sözünü, mısraların arasında saklı kapaklı bıraktık. Şu dünya musallasına çıkarken heybemize en çok da neler alacağımız konusunda sağınak dolusu nişyana tutulduk. Bu dünyanın birer yolcusuyken, yolda gördüğümüz güzelliklerin cazibesine kapılıp, heybemizde duran sorumluluk yükünü bir kenara bıraktık.

Cennetin cömertler yurdu olduğunu unuttuk. (*Tirmizi, Birr, 40.*) Bizlere bahşedilen evlatlarımız ve mallarımız oynama ve oyalanmamız için, (*Ankebut, 29/64.*) bizler mirasçılarımıza ahirette faydası dokunmayacak süfli servetler bıraktık. Hz. Peygamberin, "bir babanın

evladına bırakacağı en büyük servet terbiyedir." (*250 Hadis Diy. Yay. S. 116, 166 ve Tacu'l-Usul c. 5, s. 8, Beyrut 1961.*) sözünü zaman zaman unutup, önceliklerimizi dünyevi işlere verdik. Bizler zenginleştikçe vicdanlarımız, hırslarımıza esir düştü. Gözlerimiz karardı, gönüllerimiz yaban düştü. Şimdi kaldırıp başımızı, bakalım etrafımıza, uzatalım boynumuzu benlik penceremizden ve kalp gözlerimizle bakalım, baktığımız her yere. (*Hac, 22/46.*) Neden geldik biz bu dünyaya ve neden her köşede ıstırap dolu yürekler bir kurtarıcı bir sekinet (sükûnet) beklemekte. Ve biz kimin kullarıyız? Diye.

Ne yazık ki benlik sevdamız, ruhumuzu tüm dişlileri ile sardı da, kendi cömertliğimizin musalladaki o hazin hâlini görüp yasını dahi tutamadık. Biz varlık sahibi oldukça gönlümüzün o zenginlikleri silikleşti. Biz sahip oldukça, o gönül insanları zihinlerimizde, doğu masallarında yaşayıp yaşamadıklarından bile haberdar olmadığımız kahramanlara dönüştüler.

Hatırımıza getirmeliydik, kendisine hastalık isabet eden her ferdin Hz. Eyüp'ün imtihanın bir şubesinde sınava girdiğini. Fakirliğin ve zulme uğramışlığın kol gezdiği Müslüman yurtlarında, tek umudun yine kendimiz olduğunu bilmeliydik. Maddi güç ve olanaklarımızın, ancak infak ettiğimizde en tesirli duaya dönüşebileceğini, bize birileri hatırlatma-

lıydı veya söylenegelen kulak kesilmeliydik. Her sabah kalktığımızda, imtihan kahramanı olan peygamberlerin uğradığı sıkıntılara kendi kabiliyetimiz ölçüsünde uğrayacağımızı tefekkür etmeliydik. Gözlerimiz nübüvvetin korkusuz, tevhidin sarsılmaz sancağını taşımalıydı. Çünkü bizler tuttuğumuzda tek bir olan Rabbin bayrağını, dünyadaki hiçbir Müslümanın bizim adalet duygumuzdan ötürü eza görme-yeceğine, Rıdvan beyatını gözlerimizin önüne getirerek iman etmeli ve inanmalıydık. Gerçekten inananların en üstün olduklarını hatıra getirmeliydik. (*Âl-i İmran*, 3/139.)

Hem unutmayalım ki, yüzlerimize dökülen aynı yağmurun suyu, üzerimize düşen aynı ağacın gölgesi ve aynı güneşin ışığı, aydınlatan bizi... Bizler ki, aynı kıblegâha yönünü çevirmiş, aynı Rabbe itaat etmiş, aynı membadan yardım dilemiş, aynı topraktan gelip aynı toprağa gidecek olanlarız. Peki, öyleyse kimden neyimizi sakındırıyoruz? Kime neyin üstünlüğünü kuruyoruz, gerçek üstünlük takvada iken?

Gelin yabancılaşmayalım şu sema çatısının altında birbirimize. Cennetten babamız Hz.

Âdem çıkarıldığından beri, değişen tek şey: Unuttuklarımız. Gelin tekrar hatırlayalım dünyadaki tüm adaletsizliklerin varlık hırsından dolayı olduğunu... Bilelim kişinin kendisine yetecek olandan fazlasını arzuluyor olmasının tul-i emel olduğunu. Hatırla-

yalım bizi biz yapan, insan yapan, nas yapan, kardeş yapan değerlerimizi.

Biz ki, insanlık çatısının bir zamandır sendelemiş ruhlarıyız. Haydi, ayırtalım birbirimizi. Paylaşalım, elimizdekini, gönlümüzdekini. Hiç kimseyi bulduğumuz makam mevkinden ötürü küçük görüp de bir başkasına ondan daha fazla ilgi alaka göstermeyelim. Hz. Peygamberin bulunduğu kabileye olan aidiyeti sebebi ile değil; gönlündeki nübüvvet nuru ile bütün bir âlem-i İslam'ı etkilediğini bilelim.

Şimdi "dur" diyelim artık, kalbimizin ritmini bozan nemelazım şecaate. Çıkaralım üzerimize dünya serveti sinmiş gömleğimizi, çıkaralım bugüne değin olmaz diye ellet-

mediğimiz kibir sandukamızı, katran dökülmüş kalpcağızımızın içinden. Ve hep çınlasın kulaklarımızda Yunus'un şu sözü: Ey hayat ırmağından su içenler! Gelin soralım canlara ki güzelliği ne oldu da gidiyor. Ben hep seninim diyordu, şimdi neyi buldu da gidiyor?

**Bizler ki, aynı kıblegâha
yönünü çevirmiş, aynı
Rabbe itaat etmiş, aynı
membadan yardım dilemiş,
aynı topraktan gelip aynı
toprağa gidecek olanlarız.**

Ve Kalemle Yemin Olsun

‘Kaf’, ‘lam’, ‘mim’...

Arapça yazılışıyla kalem kelimesinin üç harfi. Harfler kalemin fonksiyonunu ortaya koyacak şekilde dizilmiş. ‘Kaf’ gırtlaktan, ‘lam’ ağız boşluğundan ve ‘mim’ harfi de dudaklardan çıkıyor. Yani telaffuz yeri itibarıyla içten dışa doğru sıralanmış harfler. İçte olanın satır satır dışa aktarılması gibi. ‘Kaf’, ‘lam’, ‘mim’.

Kalem, insanların iç dünyasındaki düşünce ve prensiplerin dışa hem de kalıcı olacak şekilde aktarılmasını sağlıyor. Kendi dünyalarında iç konuşmaları olabilir insanların. Orada bir konuyu detaylı olarak tartışabilirler. Önceleri yanlışladıkları? bir düşünceyi sonra doğru kabul edebilirler. İç konuşmalar ve iç tartışmalar esnasında birçok kanaatleri değiştirebilir insanların. Güçlü kanaatleri zayıflayıp, zayıf kanaatleri güçlenebilir. İnanç yapılarını bu çerçevede düzenleyebilirler.

Nihayetinde bütün bunlar iç konuşmalar ve iç tartışmalardır. Bir başkasının haberi olmaz bunlardan. İnsanlar da iç dünyalarında yaşadıkları bu tartışmaları bütün keşmekeşliğiyle açık etmek ve başkalarıyla gelişigüzel paylaşarak kafalarının karışık olduğu görüntüsünü vermek istemezler. Bunun yerine iç dünyalarını şekillendiren ilkelerden süzölmüş düşünceleri belli bir disiplin içerisinde paylaşmayı tercih ederler. Bunu iki şekilde yaparlar ve bunu yaparken bir yandan muhataplarının zihinlerini de etkilerler.

İnsanlar iç dünyalarında olgunlaştırdıkları düşünceleri başkalarıyla ya kâl/söz ya da kalem ile paylaşırlar. İçte olanın kâl yani söz ile dışa aktarılması önemlidir. Böyle olunca, zihinde ve kalpte netleşmiş düşünce ve kanaatler, kelimelerde somutlaşmış ve vücut bulmuş olur. Oysa kelimelerde somutlaşan her düşünce, sözün kalıcılıktan uzak olma özelliğine mahkûm olmaksızın kurtulamaz. Buna rağmen, içte olanın kâle alınması önemlidir.

Ancak daha mühim olan, kâle alınmaya değer durumdaki düşünce ve kanaatlerin ‘kalem’e alınmasıdır. Çünkü kalem, kelimelerde vücut bulmuş düşüncelere somut ve kalıcı olmak gibi önemli özellikler kazandırır.

Kalıcılık kazandırmak, kaleme ait önemli fonksiyonlardan biridir. Kaleme müracaat eden, satırlara dökeceklerine bir kalıcılık kazandırdığının bilincindedir. Bu durum kalem sahibini, önceki söylemleriyle tutarlı olmak durumunda bırakır. Aksi hâlde kendisini siyaya çekecek bir Molla Kasım’ın çıkacağını dolayısıyla hem söyledikleri ile ilgili doğru bilgilere sahip olması hem de yazdıklarıyla sözleri ve davranışları itibarıyla çelişmemesi gerektiğini bilir.

Çünkü kalem erbabı, konuşacak sözü olan kişidir. Konuşacak sözü olan, bilgi sahibi olması gereken kişidir. Bilgi sahibi, dürüst olması gereken kişidir. Ve dürüst kişi, adil kişidir. Adil kişi, merhametli ve muktedir kişidir. Kalem, alegorik bir yaklaşımla bu nitelikleri anlatan bir unsurdur.

Öte yandan kalem şekil olarak da düzgün bir yapıya sahiptir. Böylelikle yüklendiği bütün anlamları teyit edecek tarzda, sanki kalemle işi olan, kalem gibi dosdoğru olmalıdır mesajı vermektedir. Eğrilerin, dürüst olmayanların ne işi olur ki kalemle dedirtir. Tıpkı Yunus'un, 'şeyhimin tekkesine odunun bile eğrisi girmez' göndermesinde olduğu gibi.

Dürüst olmayan bir irade kalemle iştilal etmez. Yani kalem, erbabının dürüst, emin, ilkeli ve cesur olmasını gerektirir. Çünkü nihai anlamda zaman ve mekâna meydan okuyan bir kalıcılığı ortaya koyar kalem. Dün söylediklerini bugün yalanlayan, bugün söylediklerini yarın çürütecek kimselerin normalde yaklaşmaya cesaret edemeyecekleri bir unsurdur. Dürüst olmayan irade sahiplerinin onu fütursuzca kullanması, ancak yalancılara cesaretlendirildiği toplumlarda söz konusu olabilir.

Kalemi önemseyen bir kültür kendi insan modelini ve onunla birlikte şekillenecek topluma dair temel dinamikleri de bu doğrultuda belirler. Buna göre yetiştirmek istediği insan profilinde olmasını gerekli gördüğü dürüstlük, doğruluk, ilim sahibi, adil, merhametli ve muktedir olmak gibi temel vasıfları tesis edecek bir yapı inşa eder. Böylelikle hem kendi insanını yetiştirir hem de öngördüğü sosyal yapının temel dokusunu oluşturur. Bu doku kalemin belirleyici olduğu bir karaktere sahiptir ve orada doğal olarak her şey kitabidir. Toplumsal düzeni sağlayacak bütün kurallar, adalet nasıl tesis edilecekse o şekilde belirlenir. Keyfiliğe prim verilmez. Hak, üstün tutulur. Haklı olan güçlü kabul edilir. İnsanların birbirlerine karşı hiçbir üstünlüğünün olmadığı, herkesin satırlara aktarılanlar karşısında eşit olduğu net vurgularla ifade edilir. Her şey kalemle kayıt altına alınır ve toplumda bir keşmekeşliğin önüne geçilmiş olur. İnsanın başkasına haksızlık yapması bir yana kendisine zulmetmesine de doğru bakılmaz. Toplumsal yapıya dair her şey, insanın dünya hayatındaki fonksiyonunu en rahat bir şekilde icra edebilmesine imkân tanıyacak şekilde oluşturulur.

İslam kültürü temel dinamikleri ve uygulamaları itibariyle bunun için güzel bir örnektir.

'Kaf', 'Lâm', 'Mim'...

Kaleme yemin olsun.

Ve onun satır satır yazdıklarına da...

Hayata Dair

Rukiye Karaköse
Klinik Psikoloji Uzmanı-Aile Danışmanı

Bağımlılık Psikolojisi

Madde bağımlılığı son yıllarda hekimlerin, okulların ve sosyal çalışmacıların gündemini yoğun olarak meşgul eden bir konudur. Bağımlılık özü itibarıyla, “bir maddenin yaşamı ve sağlığı olumsuz etkilemesine rağmen kullanmaya devam edilmesidir.” Bağımlılığın bir özelliği de maddeyi kullanmaya başladıktan sonra kişinin kendisini durduramamasıdır.

Bağımlılığın davranışsal, sosyal, biyolojik ve genetik sebepleri vardır. Madde kullanımının bağımlılığa dönüşmesinde birçok faktör bulunmasına rağmen bağımlılık esasen biyolojik bir süreçtir. Bireyin

psikolojik özellikleri, genetik yatkınlık, çevresel etkenler, maddeye ulaşılabilirlik kolaylığı, aile yapısı, toplumsal ve kültürel özellikler madde kullanmaya başlamada ve bunun bağımlılığa dönüşmesinde oldukça önemli faktörlerdir.

Psikiyatrik anlamda bireyin madde bağımlısı olarak tanımlanması için aşağıdaki belirtilerin en az üçünün olması gereklidir.

1. Bağımlı olunan maddeye karşı son bir yıl içinde bir tolerans geliştirilmiş olması. (Az miktardan

etkilenmeyip başlangıçta yaşadığı etkiyi elde etmek için daha fazla miktarda kullanır hâle gelmesi.)

2. Yoksunluk belirtileri göstermek ve bundan kurtulmak için bağımlı olunan maddeyi veya benzerini almak.
3. Düşündüğünden yüksek dozlarda ve uzun dönemlerde maddeyi kullanmak.
4. Madde kullanımından kurtulmak veya kontrol altına almak için devamlı çaba içinde olmak.

5. Maddeyi bulmak, kullanmak ve etkilerinden kurtulmak için çok fazla zaman harcamak.

6. Maddeyi kullanmaktan dolayı sosyal, mesleki ve serbest zaman etkinliklerinde azalma veya bu etkinlikleri terk etmek.

7. Kullanılan maddeden dolayı fiziksel veya psikolojik sorunlarının varlığına rağmen madde kullanımına devam etmek.

Bağımlılık nasıl gelişir?

Dürtüsel, kolay risk alan, sürekli yenilik arayışı içinde olan, aile yapısı sorunlu, genetik yatkınlığı olan, stresle başa çıkma becerileri düşük olan kişilerde bağımlılık daha sık görülür.

İnsanlar genellikle maddeyi merak eder ancak oluşturacağı etkilerden de korkar. Eğer merakı korkusundan fazlaysa çoğunlukla “bir kereden bir şey olmaz” diyerek kullanmaya başlar ve bir daha denemeyeceğini sanır. Ancak süreç farklı gelişir. Bundan bir sonraki aşamada kişi madde kullanımı ile ilgili sorununu inkâr eder ve “kontrol bende, istediğim zaman bırakabilirim” der. Madde bağımlılığı gelişen kişiler kendini her ne kadar frenlemeye çalışsalar da maddeyi, tasarladığından daha fazla almaya başlarlar. Bırakma ya da kontrollü kullanma çabaları sonuç vermez. Öğrencilerin okul devamlılıkları, akademik performansları düşer, aile ile çatışmaya girerler. Eve geç gelmeye, yalanlar söylemeye başlarlar.

Yetişkinler ise iş hayatlarında sorun yaşamaya başlarlar, ailelerine yeterince zaman ayırmaz, ihmal ederler. Daima çatışma ve tartışma hâindedirler. Fiziksel ve psikolojik sorunları olduğunu inkâr ederek maddeyi kullanmaya devam ederler. Bırakma kararı alsalar da başaramazlar. Başaramadıkları için suçluluk ve yetersizlik hislerine kapılırlar. Bu hislerden kurtulmak için daha çok miktarda ve/veya daha sık madde kullanırlar. Bunun yanı sıra fiziksel ve diğer psikolojik hastalıklar görülür.

Bağımlılığının sebepleri nelerdir?

Alkol ve madde bağımlılığı psikolojik bir ihtiyacın sonunda ortaya çıkar, bu da kullanan bireyin kişiliği

ile yakından ilgilidir. Bağımlı kişi, hayatın zorluklarından kaçmak ve suni bir cennete sığınmak ister. Bağımlılığa yol açan sebepler şöyledir:

Bağımlılığın davranışsal, sosyal, biyolojik ve genetik sebepleri vardır. Madde kullanımının bağımlılığa dönüşmesinde birçok faktör bulunmasına rağmen bağımlılık esasen biyolojik bir süreçtir.

1. Zayıf bir kişilik yapısına sahip olma ve kaygıdan kaçma.

Bağımlıların özgüveni genellikle düşüktür ve kaygılı insanlardır. Yaşamın zorluklarından korkarak kaçma eğilimi taşırlar. Alkol ve uyuşturucu maddelerin kaygıyı azaltan niteliği, bunların zorluklardan kaçan kişilerce bir "destekleme aracı" olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Alkol ve uyuşturucuların yarattığı geçici "sığınma ortamları" ve verdikleri geçici rahatlama, kullananlarda önceleri alışkanlığa, daha sonra ise bağımlılığa veya esarete dönüşmektedir.

2. İçten değil dıştan denetimli olmak.

Bireyin yaşadığı zorlukların hep kendi dışındaki sebeplere bağlı olduğunu düşünmesi ve sorunların çözümlerini de dışsal gelişmelere bağlaması, onun "dıştan denetimli" olduğunu gösterir. Ayrıca yaşadığı olaylarda kendi sorumluluğunu görebilen ve hayatındaki gelişmelere kısmen kendisinin yön verebileceğini düşünen bireyler "içten denetimli" olarak tanımlanırlar. İçten denetimli kişiler daha özerk davranan ve kendi eylemlerinin sorumluluğunu alabilen insanlardır. Dıştan denetimli olanların, içten denetimlilere göre bağımlılığa daha yatkın oldukları düşünülür.

3. Kendini değersiz algılama.

Bireyin kendini değersiz ve eksik biri gibi algılaması, alkol ve madde bağımlısı olmaya yatkın gençlerde gözlenen özelliklerdendir.

4. Duygusal açlık.

Çocukluk çağında ebeveyni tarafından istenmemiş, reddedilmiş olan, anne babasından sevgi ve hoşgörü görmemiş gençler, eksiklik duygularını alkol ve uyuşturucularla doyurmayı deneyebilir. Hazza yönelik arzularını kontrol edemeyen gençler bağımlılık yaratan maddelere yönelebilir. Kimi zaman da heyecanlarını dengeleyemeyen gençler rahatlamak ve sakinleşmek için bağımlılık yaratan maddelere yönelir.

5. Hazza yönelik olma.

Bağımlılarda görülebilen bir özellik de değişiklikten heyecan duyma ve hazza odaklı olmaktır. Bedensel ve duygusal olarak yeni heyecanlar yaşama isteği ve kısa süreli de olsa yoğun şekilde zevk alma arzusu bireyin, uyuşturucu maddelere kapılmasına sebep olabilir.

6. Arkadaş çevresinin kötü alışkanlıkları olması.

Ergenlik döneminde arkadaş-akran etkisi çok yüksektir. Gençler kolaylıkla birbirinden etkilenir ve grup içinde popüler olmak için arkadaşlarının kötü alışkanlıklarını benimserler. Büyüdüğünü ya da toplumdan farklı veya güçlü olduğunu kanıtlamak için de gençlerde alkol ve madde kullanımı gelişebilmektedir.

Bağımlılık nasıl fark edilir?

Alkol ve madde bağımlılığını tespit etmenin en kesin yolu kan ve idrar tahlilidir. Bundan bir önceki aşamada ise aileler davranış değişiklikleri ve bedensel değişiklikleri gözlemleyerek bağımlılığı fark edebilirler. Bağımlı kişilerde şu değişiklikler gözlenir:

- Aileden, evden uzaklaşma
- İçe kapanma, sinirlilik
- Dış görünüm ve temizliğin bozulması

- Sık sık banyoya, tuvalete gitme
- Okul ve iş başarısında düşme
- Aşırı para harcama
- Çevre ve arkadaş değişiklikleri
- Uykusuzluk nedeni ile ilaç kullanma
- Sürekli baş ağrısı şikâyeti
- Mide ve karın ağrısı şikâyeti
- Dalgalılık yorgunluk halsizlik
- Unutkanlık
- Depresyon
- Vücutta yara bere ve enjeksiyon izleri
- Dilde sürçme, sarhoşluk hâli
- Gözlerde kanlanma, gözbebeği değişikliği

İnsanlar genellikle maddeyi merak eder ancak oluşturacağı etkilerden de korkar. Eğer merakı korkusundan fazlaysa çoğunlukla “bir kereden bir şey olmaz” diyerek kullanmaya başlar ve bir daha denemeyeceğini sanır. Ancak süreç farklı gelişir.

Aileler ne yapmalı?

Öncelikle aileler kesinlikle bu konuyu örtbas etme yoluna gitmemeli, korkutarak, baskıyla ya da “bir daha kullanmama sözü” alarak bu meselenin çözülmeyeceğini bilmelidirler. Durumu fark ettikleri andan itibaren vakit kaybetmeden bir psikiyatri kliniğine/hastanesine başvurmalı ve tedavisini sonuna kadar takip etmelidirler.

Tedavinin yanı sıra ailenin bağımlı kişi üzerindeki tutumu da önemlidir. Aşırı baskıcı ve otoriter tutum da, ilgisiz ve tutarsız davranmak da kişinin üzerinde olumsuz etkiler bırakır. Özel-

likle anne babanın ilgisiz ve tutarsız tutumu ergenlik çağındaki bağımlıların ev dışında olumsuz çevrelerin etkisinde kalmasına yol açabilir. Anne babadan bekledikleri ilgi ve sevgiyi bulamayan gençler bu tatminsizliklerini bağımlılık yaratan maddenin vereceği geçici hazla bastırmaya yönelir.

Aile fertlerinin birbirleriyle sözel iletişiminin az olduğu, aile içinde sevginin gösterilemediği, bireylerin birbirlerine destek olmadıkları, daha çok bencilce ilişkilerin hâkim olduğu evlerde yaşayan gençler bağımlılık doğuran maddeye daha çok yönelmektedirler. Aile bağımlı kişiyi yalnız bırakmamalı, arkadaşlarının ne tür alışkanlıkları olduğu ve hangi çevreden geldiklerini gözlemlemelidir. Bu şekilde evladını karşılayabileceği muhtemel kötü durumlarla nasıl baş edebileceği konusunda donanımlı hâle getirmelidir.

Bağımlılık geliştiren gencin anne babası, ilişkileri bozuk bile olsa bu sorun ortaya çıktıktan sonra, sorunun çözümü için bir araya gelerek çocuklarına destek olmak durumundadır. Aile bağlarının zayıfladığı, eşler arası ilişkilerin bozulduğu durumlarda bu tarz hayati sorunlar, karı-kocayı çözüm aramak için bir araya getirebilir.

Bağımlılığın tedavisi zordur ve zaman gerektirir. Bu sırada ailenin desteği sürmelidir.

İz Bırakanlar

Prof. Dr. Ali Erbaş
DİB Eğitim Hizmetleri
Genel Müdürü

İlim ve Din Hizmetine Adanmış Bir Ömür

Ahmet Hamdi Akseki

Osmanlı'nın son dönemlerinde devlet siyasi ve iktisadi pek çok problemle boğuşuyor ve birçok cephede neredeyse yedi düvelle savaşıyordu. Bu gibi sebeplerle medreselerde sıkıntılar baş göstermiş olsa da, bu büyük ilim ve irfan çizgisini devam ettirebilecek ve Cumhuriyet dönemine taşıyacak evsafı bazı alimler yetişiyordu. İşte Osmanlı medreselerinin son dönemlerinde yetişen sahip olduğu ilmi birikimi Cumhuriyet dönemine taşıyarak yeni âlimler yetiştirmek ve yetişen bu ilim taliplerinin din-i mübin-i İslam'a hizmet etmelerini sağlamak için en üst seviyede idari görevler alan bü-

yük âlimlerden birisi de Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki idi.

1887 yılında Antalya'nın Akseki ilçesine bağlı Güzelsu (Sülles) nahiyesinde doğan Ahmet Hamdi Akseki, babasının imam olmasının avantajını yaşayarak küçük yaşlarda ondan Kur'an okumasını öğrenmeye başladı. Kur'an okumasını öğrendikten sonra hafızlığa başladı ve küçük denecek yaşta hafız oldu.

Hafızlığını tamamladıktan sonra daha iyi bir tahsil yapması için babası tarafından Ödemiş'e götürülüp

National Geographic

Karamanlı Süleyman Efendi Medresesi'ne kaydoldu. Bu sıralarda 14 yaşında olan Ahmet Hamdi Akseki, medreselerin temel İslami ilimleri; Arapça, Hadis, Tefsir, Akait, Fıkıh, Farsça gibi dersleri tahsil etti.

Tarihte iz bırakmış ilim adamlarının hayatında tahsillerini tamamlamak için pek çok ilmi seyahatin olduğu görülmektedir. İlim adamları, doğduğu, büyüdüğü beldedeki eğitim müesseseleriyle yetinmiyor, büyük ilim merkezlerinde tahsil görmeyi tercih ediyorlardı. O dönemin en önemli ilim merkezlerinden birisi de İstanbul olduğu için Akseki, 1905

yılında İstanbul'a geldi ve ilk önce Darü'l-Fünun Ulum-i Aliye-i Diniyye bölümüne kaydoldu. Burada üç sene tahsil gördükten sonra Darü'l-Hilafeti'l-Âliye Medresesi'ne girdi ve yaklaşık on yıllık bir tedrisattan sonra buradan mezun oldu. Aldığı eğitimle yetinmeyerek devrin meşhur âlimlerinden özel dersler almaya karar verdi. Fatih dersiamlarından Bayındırlı Mehmet Şükrü Efendi'yi bularak ona talebe oldu. Birkaç yıl boyunca büyük bir azimle ondan ders aldı ve tahsil sırasında gösterdiği başarıyı bir icazetle taçlandırarak tescil ettirdi.

Aldığı yüksek seviyeli dersleri tamamladıktan sonra Medresetü'l-Mütehassisin'e de devam ederek Felsefe, Kelam, Hikmet-i İlahiyye bölümünü birincilikle bitirdi. Girdiği imtihanı da kazanarak dersiam unvanını aldı. Medreselerde talebelere ve camilerde halka açık ders verme yetkisine sahip bir müderris için kullanılan bu unvan ile artık ilme hizmet edenler kervanına katılmıştı. Zira bu şekilde halka açık ders verme yetkisi alan müderrisler onların irfan dünyalarının zenginleşmesine ve ufuklarının gelişmesine büyük katkı sağlıyordu. 1922 yılına gelindiğinde bugünkü dilde Eğitim Genel Müdürlüğü şeklinde ifade edebileceğimiz Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne atandı. İlk olarak medreselerin müfredat programlarının ıslaha muhtaç olduğunu fark etti ve bununla ilgili çalışmalar başlattı. Hazırladığı raporlar doğrultusunda gerekli iyileştirmeler gerçekleştirildi. Darü'l-hilafe Medreselerinin sayısını 13'ten 38'e çıkardı. 1924'de kurulan İstanbul Darü'l-fünun İlahiyat Fakültesi müderrisleri arasında yer aldı ve hadis hocalığına tayin edildi.

3 Mart 1924 yılında Diyanet İşleri Reisliği kurulmuş ve Rıfat Börekçi başkan olarak atanmıştı. Ahmet Hamdi Akseki Darü'l-fünun İlahiyat Fakültesi'nde hocalığa devam ederken Diyanet İşleri Başkanı Rıfat Börekçi'nin isteği ile Diyanet İşleri Reisliği bünyesinde Müşavere Heyeti üyeliğine atandı. Böylece onun için, kuruluş yıllarında Diyanet İşleri Reisliği bünyesinde zorlu ve yorucu bir görev başlamış oldu. Zira ulusalcılık fikrinin milleti cendereye aldığı yıllardı. Türkçe ezan devreye sokulmuş, ardından Latin harfleriyle Kur'an-ı Kerim basılmış, hatta Türkçe namaz konuşulmaya

başlanmış, âdetâ İslam dininin cihanşümul özelliği ulusalcı bir söylem içerisine sıkıştırılarak yeni bir kisveye büründürülme çabaları içerisine girilmişti. “Millî din” diye tanımlayabileceğimiz bu anlayışın gerçekleştirilmesi için Devlet eliyle sert ve acımasız kararlar alınıyordu. Bu süreçte Diyanet İşleri Başkan yardımcılığına getirilen Ahmet Hamdi Akseki sekiz yıl bu görevi yürütecekti. Türkçe ezan, Türkçe ibadet tartışmalarının yoğun olarak yaşandığı günlerdi. Kur’an-ı Kerim’in Türkçesi ile namaz kılınması önerilerine karşı bir rapor hazırlayan Ahmet Hamdi Akseki, hazırladığı raporda böyle bir uygulamanın dinî ve ilmî hiçbir dayanağı bulunmadığını ortaya koyarak karşı tavrı aldı.

1947 yılında Şerafettin Yaltkaya’nın ölümü üzerine Diyanet İşleri Reisliğine atandı. Diyanet İşleri Başkanlığı görevinin son yıllarında vefatından kısa bir süre önce hazırlayarak Devlet ricaline takdim ettiği “Din Tedrisatı ve Dinî Müesseseler Hakkında Bir Rapor” isimli uzunca sayılabilecek raporda oldukça ciddi hususları ele aldı ve din eğitimi alanına önemli katkılar sağladı. Raporunda genel olarak İslam’da din duygusunun fitrî olduğundan, Batı’da yaşanan ilim-din çatışmasından, İslam medeniyetinin hiçbir döneminde bu şekilde keskin bir çatışmanın yaşanmadığından bahsederek bir giriş yaptı. Ardından sözü Şer’iyye Vekâletinin ilgası ve Diyanet İşleri Başkanlığının kurulmasına getirdi.

1950 öncesinin din politikalarının nasıl olduğu ve bu politikayı yürürlüğe koymak isteyenlerin amaç ve niyetlerini çarpıcı şekilde deşifre etmesi hasebiyle yakın tarihe tanıklık yaparak günümüze ışık tutan bu rapordan birkaç satırı paylaşalım:

“Millî Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığının muhtaç olduğu dinî elemanları yetiştirecek, Başkanlık da bunları dinî vazifelerde kullanacak ve

böylece kanunun kendisine tahmil eylediği dinî ve millî vazifesini başarmaya çalışacaktı. Ama uygulama böyle mi oldu?”

“...Aradan uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen, Millî Eğitim Bakanlığı 430 Nolu Kanunla taahhüt eylediği vazifeyi yapmamış, yapamamış ve Diyanet İşleri Başkanlığını yakinen ilgilendiren dinî vazifelerde istihdam edilecek hiçbir eleman vermemiş olması ve Başkanlığın da bugüne kadar din adamları yetiştirecek mesleki bir müesseseye sahip bulunmaması yüzünden, bugün memleketin birçok yerinde hakiki ve münevver bir din adamı bulmak şöyle dursun, camilerde mihraba geçerek halka namaz kıldırarak, minbere çıkıp hutbe okuyacak bir imam ve hatip bile bulunmamaktadır (...)

“...Camide halkı irşat edecek hakiki bir vaiz, bir din müşfidi ve hatip, ancak din ve dünya ilimleri okutulmuş ve insanı ifrat ve tefrite düşürmek istidadında olan bu iki nevi ilmin yekdiğerini murakabe yolları öğretilerek yetiştirilebilir. Bu şekilde yetişen bir din adamının, bir vaizin, hatta bir köy imamının, bulunduğu yerde her bakımdan en münevver bir müşfit olabileceğinden şüphe etmemek lazımdır. Nasıl ki, vaktiyle iyi yetiştirilmiş olan din adamlarımızdan, adetleri pek az olmalarına rağmen, bugün memleketin pek çok şehrinde faydalanılmakta olduğunu görüyor ve seviniyoruz. ...Vazifesi din işlerini tedvir etmekten ibaret olan Diyanet İşleri Başkanlığının imam, hatip, vaiz, müftü ve yüksek din adamları yetiştirmek üzere muhtelif derecelerde meslek müesseseleri ve kursları açmaya yetkili kılınması, sadece dinî değil, aynı zamanda millî bir zaruret hâlini de almıştır.”

“Şurasını bilhassa kaydetmek isterim: Amerika’da mekteplerde din dersi okutulmadığı bir zaman olmamıştır. Bizde olduğu gibi yirmi altı sene din derslerinin mekteplerde değil evlerde bile adını andırmamak gibi bir şey, ne Amerika’da ne de dünyanın herhangi bir yerinde hiçbir zaman vaki olmamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı yeni baştan iyi bir şekilde teşkilatlandırılmalı ve kendisine lazım gelen muhtariyet verilmeli. Vakıflar Umum Müdürlüğü bütün gelir kaynakları ve teşkilatı ile birlikte, Birinci Büyük Millet Meclisi zamanında olduğu gibi,

yine Diyanet İşleri Başkanlığı ile birleştirilmeli. Müftü, vaiz, imam, hatip, müezzin ve yüksek din adamları yetiştirmesi için de doğrudan doğruya Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı müesseseler açılmasına müsaade edilmeli. Ayrıca ilk ve ortaokullarda mecburi, lise ve yüksek tahsil müesseselerinde ihtiyari olarak din dersleri, İslam felsefesi ve genişçe bir İslam tarihi, İslam coğrafyası okutulmalıdır. Yirmi altı seneden beri gittikçe derinleşen bu boşluğu doldurmak için bir taraftan bunlar yapılırken, diğer taraftan da Diyanet İşleri Başkanlığının murakabesi altında gerek şahıslar ve gerekse teşekkül edecek hususi cemiyetler tarafından din ve Arapça serbest lisan dersaneleri ve kursları açılmasına da müsaade edilmelidir (...) (Raporun tam metni için bkz. *Sebilürreşad Mecmuası*, sayı 101, c. 5, İstanbul 1951, s. 5-6.)

Akseki'nin Diyanet İşleri Başkanlığı görevine başlamasından yaklaşık 30 yıl öncesinden itibaren Türkiye büyük bir bunalıma sürüklenmiş, din adına ne varsa ortadan kaldırılmaya çalışılmıştı. Bu yüzden yukarıdaki çözüm önerilerinin dikkate alınmasını özellikle talep ediyordu.

Ahmet Hamdi Akseki dersiamlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi çok önemli vazifeleri yanında yazarlığı ile de iz bıraktı. Arapça, Farsça ve İngilizce dillerini öğrenmiş, yazarlık hayatına da Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşad ekibi içinde yer alarak başlamıştı. Farklı alanlarda kaleme aldığı pek çok eserden bazılarının isimlerini sıralamaya çalışalım: Rûh ve Bekây-ı Rûh, Dinî Dersler, Yavrularımıza Din Dersleri, İslam Dini (*Türkiye'de en çok okunan dinî bilgiler el kitabı olup şimdiye kadar 1.5 milyon dolayında basılmıştır*), Mezâhibin Telfiki ve İslam'ın Bir Noktaya Cem'i (*Talebeliğinde Reşid Rıza'dan tercüme ettiği bu eser de neşredilmiş, daha sonra Hayreddin Karaman tarafından sadeleştirilerek bazı notlarla birlikte İslam'da Birlik ve Fıkıh Mezhepleri adıyla yeniden basılmıştır.*), Çocuklara Armağan, Ahlak Dersleri, Askere Din Dersleri, Köylüye Din Dersleri, Ve'l-Asr Suresi'nin Tefsiri, Peygamberimizin Vecizeleri, Yeni Hutbelerim, İslam Fitrî, Tabii ve Umumî bir Dindir, İman ve İrade Kudreti, Tacu'l-arûs Tercümesi, İslam'da Ahlakın Mahiyeti, Me-

deni Dünyanın Dine Dönüşü, İrade-i Cüziyye, İbn-i Sina Felsefesi.

Değişik yerlerde yayımlanan makale türündeki yazılarını ihtiva eden eserleri ise şöyle sıralanabilir: Ramazan Armağanı, Peygamberimiz Hz. Muhammed ve Müslümanlık, Akâid-i İslamiyye, Ulemâ-i İslamiyyeye Bir Sual ve Abdullah Guvilyam Efendinin Cevabı, Garânik Meselesi veya Hâtemü'l-Enbiya Hakkında En Çirkin Bir İsnadın Reddiyesi, Namaz Surelerinin Türkçe Terceme ve Tefsiri, Bir Misyonerle Muhasebe, Bulgaristan Mektupları; Gazâlî'nin Ruh Nazariyesi, İslam'da

İktisad ve Tasarruf, Bilinmesi Elzem Hakikatler, Prophet Muhammed, A Study on Prophet Muhammed, İslam Âlemi'nin Gerileme Sebepleri.

Takvimler 1951 yılının 9 Ocak'ını gösteriyordu. Çalkantılı bir dönemin önemli simalarından Ahmet Hamdi Akseki kendisi için takdir edilen ömrün sonuna geldiğinin farkında değildi. "Her nefis ölümü tadacaktır" ilahî emri gerçekleşecekti. Ecel ne zaman için takdir edildiyse o olacaktı, önceye ya da sonraya almak imkansızdı. Öyle de oldu, görevinin başında iken vefat etti. O uzun sayılmayacak bir ömre Diyanet İşleri Başkanlığı gibi zor bir görevin ve diğer resmî hizmetlerin yanında 70 kadar eser vermeyi de sığdırabilmişti. Bütün bu yönleriyle o, genç ilim taliplerinin ve din hizmeti alanında çalışanların örnek alması gereken ender şahsiyetlerden birisidir.

Hız. Peygamber (s.a.s.) ve Ticari Hayat

Allah Rasülü (s.a.s.), nübüvvetten önce ve sonra ailesinin geçimini sağlamak amacıyla ticaretle uğraşmıştır. O, bir tacir olarak da Müslümanların uyacakları güzel bir örnek olmuştur.

İslam'ın doğduğu Mekke'de insanların temel geçim kaynakları ticaretti. Zira Mekke'nin etrafı, tarıma elverişli olmayan dağlarla çevriliydi. Yüce Allah, ekin bitmeyen bu yerde yaşayan Kureyşlilere geçim kaynağı olarak ticareti ihsan etmişti. Hicaz'ın de-

ğişik bölgelerinden gelen insanlar, hac döneminde kurulan panayırarda ve diğer zamanlarda pazarlarda alışveriş yaparak ihtiyaçlarını karşılardı.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) nübüvvet öncesi kırk yıllık hayatı hakkındaki bilgilerimiz sınırlı olmakla birlikte, onun gibi bir insanın vaktini boş geçirdiğini düşünmek doğru olmaz. Kaldı ki, geçim imkânlarının oldukça sınırlı olduğu bir yerde insanın herhangi bir iş yapmadan hayatını idame ettirmesi de mümkün değildir. Nitekim Hız. Pey-

Kervan, Alexandre-Gabriel Decamps

gamber (s.a.s.), gençlik yıllarından itibaren diğer birçok Mekkeli gibi imkân bulduğunda ticaretle uğraşmıştır. O, ilk ticari yolculuklarına amcalarıyla çıkmıştır. Amcası Ebu Talip ile birlikte on yaşlarındayken çıktığı Şam yolculuğu daha çok bilinir. Ancak bu yolculuğunun dışında on altı yaşlarındayken amcası Zübeyir ile Yemen'e gittiği de rivayet edilir. Allah Rasulü'nün (s.a.s.) bu yolculukta daha çok amcasına yardımcı olmak suretiyle yer aldığını söylemek gerekir.

Mekke'de ortaklıkla ticaret yapan birçok insan vardı. Hz. Peygamber, Hz. Hatice adına bazen ücretle, bazen de ortak olarak ticaret amacıyla değişik pazarlara gitmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ilk önemli ticari yolculuğu Hz. Hatice adına Suriye'ye yaptığı yolculuktur. Bu dönemde Mekkelilerin yaptıkları ticari yolculuklar, Yemen, Habeşistan, Irak ve Suriye gibi uzak diyarlara kadar uzanıyor; buralara götürüp satılan ve buralardan satın alınarak getirilen mallar, iyi kârlarla satılıyordu.

Hz. Peygamber'in bir tacir olarak başarısı, onun kazançlı ticaret yapmasıyla değil, sahip olduğu ve İslam toplumunda yerleştirdiği ticaret ahlakıyla ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Onun ticaret ahlakı, ne pahasına olursa olsun, kazanç elde etmeye matuf bir anlayışı reddeder.

Hz. Hatice'nin bu yolculuk için başka bir kişiyle iki deve ücret ödemek üzere konuştuğu, ancak Ebu Talip'in kendisiyle görüşerek görevi Hz. Peygamber'e vermesini istediği ve bu görev mukabilinde dört deve talep ettiği, Hz. Hatice'nin de bu teklifi kabul ettiği rivayet edilir. Muhtemelen Hz. Hatice, Hz. Peygamber'in dürüstlüğüne bildiği için Ebu Talip'in daha fazla ücret talebini kabul etmiştir.

Hz. Hatice, Şam yolculuğuna Hz. Peygamber'le (s.a.s.) beraber kölesi Meysere'yi göndermişti. Bu ticari sefer, çok verimli ve kârlı oldu. Meysere'nin Hz. Peygamber'de gördüğü ahlaki güzellikler, dürüstlüğü ve nezaketi ile ilgili anlattıkları, Hz. Hatice'yi oldukça etkilemiş ve evlenmek için genç Muhammed'i (s.a.s.) kendisine talip olan Mekke'nin zengin ve ileri gelenlerine tercih etmesine sebep olmuştu.

Allah Rasulü (s.a.s), Hz. Hatice ile olan ticari ilişkisini onun adına Yemen'e birkaç defa giderek de sürdürmüştür. Onun Hz. Hatice adına ikisi Hubaşe'ye ikisi Cüreşe olmak üzere dört ticari yolculuk daha yaptığı rivayet edilir. Bunlardan başka Bahreyn taraflarına da birkaç kez gittiği zikredilir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), Hz. Hatice ile evlendiği 25 yaşından 40 yaşına kadar ailesinin geçimini kendi malları ve Hz. Hatice'nin mallarını yöneterek temin etmiştir. Bu çerçevede Mekke ve civarındaki pazarlara giderek alışveriş yaptığı bilinmektedir. Böylece onun ticari faaliyetleri, nübüvvet dönemine kadar devam etmiştir. Ev-

lendikten sonra yaptığı ticari yolculukların üçü Yemen, Necid ve Necran'adır.

Ticari ortaklıklar Mekke'de yaygındı. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) de Said b. Ebi Saib isimli bir şahısla ortaklık yaptığı rivayet edilir.

Allah Rasulü'nün (s.a.s.), nübüvvet döneminde ailesinin ihtiyacını karşılamak üzere pazar ve panayrlara uğrayarak alışveriş yaptığı, yine ailesinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere deve ve koyun cinsi hayvanlar edindiği kaynaklarda zikredilir. O, pazarlara uğrayarak alışveriş yaptığı gibi buraları tebliğ için uygun ortamlar olarak değerlendirdiği için de buralarda bulunmaya önem veriyor ve böylece insanlara ilahî mesajı iletmeye gayret ediyordu.

Allah Rasulü (s.a.s.), hicret ettikten sonra Medine'de Mescid-i Nebevî'nin yanında bir pazar kurmuş ve Müslümanları ticarete teşvik etmiştir. Bu pazarda vergi alınmaması ve Muhacirlerin ticari başarıları, Medine pazarını kısa zamanda önemli bir ticari merkez hâline getirmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), Medine'de bazen birisini vekil olarak görevlendirmek suretiyle, bazen de bizzat alışveriş yapmıştır. Onun bir bardak ile bir yaygıyı açık artırma ile sattığına ilişkin rivayetler mevcuttur. (*Tirmizi, Büyü, 10.*)

Hz. Peygamber'in bir tacir olarak başarısı, onun kazançlı ticaret yapmasıyla değil, sahip olduğu ve İslam toplumunda yerleştirdiği ticaret ahlakıyla ilişkili olarak değerlendirilmelidir. Onun ticaret ahlakı, ne pahasına olursa olsun, kazanç elde etmeye matuf bir anlayışı reddeder.

Öncelikle Hz. Peygamber (s.a.s.), insanları çalışmaya teşvik ederek onurlu bir şekilde hayatlarını idame ettirmeleri için onlara rehberlik etmiştir. Hz. Peygamber, "Hiç kimse elinin emeğiyle kazandığından daha hayırlısını yememiştir." buyurur. (*Buhari, Büyü, 15.*)

Hz. Peygamber (s.a.s.), "Doğru ve güvenilir tacir; peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraber olacaktır!" (*Tirmizi, Büyü, 4; Darimi, Büyü, 8.*) sözüyle Müslümanları ticarete teşvik ederken, ihmal edilmemesi gereken önemli bir ilke olan sadakate vurgu yapar.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) yerleştirdiği ticari ahlakın temel ilkeleri, insanların erdemli davranışları ticari işlemlerinin bir parçası hâline getirmelerini amaçlamaktadır. O, alışveriş yaptığı kişinin güvenini suistimal etmemeye azami derecede özen gösterirdi. Ticarete en önemli zaaflardan biri olan sözünde durmamaktan özellikle kaçınırdı.

Alışveriş sırasında taraflar doğruluğu esas almalı, ticarete konu olan mal hakkında doğru bilgi verilmelidir. Alıcı da malı kötüleyerek fiyatı düşürmeye ve satıcıyı yanıltmaya kalkışmamalıdır.

Hız. Peygamber (s.a.s.) alışveriş yaptığı kişinin güvenini suistimal etmemeye azami derecede özen gösterirdi. Ticarete en önemli zaaflardan biri olan sözünde durmamaktan özellikle kaçınırdı.

Hız. Peygamber (s.a.s.) alışverişte nazik olmayı tavsiye eder. "Allah, alırken, satarken ve malını anlatırken nazik olana merhamet eder." buyurur. (*Buhari, Büyü, 16.*)

Alışveriş ve alacağın tahsilinde müsamahakâr olunmalıdır. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurur: "Bir tacir vardı. İnsanlara borç verir dururdu. Borçluyu fakir gördüğu zaman hizmetçilerine hitaben, 'Buna müsamaha gösterin. Allah'ın da bizlere müsamaha etmesi ümit edilir.' derdi. İşte bu huyundan dolayı Allah o taciri müsamaha ve af eylemiştir." (*Buhari, Büyü, 18.*) Hoşgörü ve müsamahayı tavsiye ettiği bir başka hadisinde ise şöyle buyurur: "Alırken ve satarken, borcunu öderken, alacağını isterken kolaylık gösterip iyi davrananı Allah cennetine koyar." (*Nesai, Büyü, 104.*)

Alışverişte yeminden, hele hele yalan yere yeminden kaçınılmalıdır. Hız. Peygamber, "Yemin kazancı arttırır, fakat bereketi yok eder." (*Buhari, Büyü, 26.*) buyurur.

Satıcı ölçü ve tartıya son derece dikkat etmelidir. Yüce Allah, "Ölçü ve tartıda hile yapanların vay hâline!" buyurur (*Mutaffifin 83/1.*)

Hız. Peygamber (s.a.s.), sadece ticaret ahlakıyla ilgili düzenlemeler yapmakla kalmadı; aynı zamanda sömürü ve zulme sebep olan ticari yöntemleri ve işlemleri de ortadan kaldırarak ticaret hukukunun adalet ilkesi üzerine tesis edilmesini sağladı. Bu çerçevede kullanımı haram olan şeylerin ticareti yasaklandığı gibi, alışveriş sırasında haksız kazanca sebep olan yöntemler de yasaklanmıştır. Ticaretin meşru olması için karşılıklı rıza esastır.

Telifisi mümkün olmayan sıkıntılar doğurması muhtemel uygulamalardan kaçınılmasına dikkat edilmesi istenmiş; bu çerçevede teslim alınmayan malın satılması uygun görülmemiştir. Nitekim Hız. Peygamber (s.a.s.), tacirin hububatı satın aldığında tamamını ölçüp teslim almadan satılmasını yasaklamıştır. (*Buhari, Büyü, 49.*)

Ticari rekabetin başkalarının rızkını daraltacak şekilde yapılması yasaklandığı gibi, insanların mala ihtiyaçları olduğu hâlde onu stoklayarak karaborsacılık yapılması da yasaklanmıştır.

Yukarıda bazılarına değindiğimiz ilkeler doğrultusunda insanların hür iradeleriyle ticaret yapmasını isteyen Hız. Peygamber (s.a.s.), malların fiyatlarının sabitleştirilmesini de uygun görmemiş; bunu piyasaya ve İslami değerleri hayatlarında yaşamakla mükellef olan Müslümanların vicdanına bırakmayı yeğlemiştir. Tabii burada, suistimal edilen her ilkenin yaptırımı açık olduğunu unutmamak gerekir.

Sonuç olarak Hız. Peygamber'in (s.a.s.) getirdiği dinin ticari ahlakı, sadece kazanç üzerine kurulmuş; her türlü değer kazanca endekslemiş bir anlayışı reddeder. Ticaret ve kazançta ölçülü olmak, insanlara zulmetmemek, başkalarına zarar verebilecek, kandırma, karaborsacılık gibi ticaret şekillerinden kaçınmak, uzun asırlar İslam medeniyetinde sağlam temellere dayanan bir ticaret ahlakı geliştirilmesine imkân vermiştir. İslam'ın dünyanın uzak bölgelerine yayılması, silah zoruyla değil bu ahlaka sahip tacirlerin faaliyetleriyle gerçekleşmiştir. Ne yazık ki, günümüz Müslümanı bu evrensel ilkeleri yaşatmada ve bunları çağdaş dünyanın ihtiyaçlarına uygun bir şekilde kurumsallaştırmada ciddi zaafılar içindedir.

En Güzel İsimler

Fatma Bayram

Yüceler Yücesi: el-Aziz

Rabbimizin yücelik ve ululuğunu en güçlü şekilde ifade eden isimlerden olan “aziz” izzet ve şeref, galebe ve üstünlük, şiddet ve kuvvet, yücelik ve ululuk gibi anlamlara gelir. “Zayıf ve güçsüz” manasındaki zelilin karşıtı olan aziz on kadar ayette özel isim olarak görünür ki bu onu “Rahman” ve “Rab” vasıflarından sonra lafzatullah yerine en çok kullanılan isim durumuna getirir. (*En'am, 6/96; İbrahim, 14/1; Şuara, 26/217.*) Kur'an'da yirmiden fazla ayette de Allah kendinden bahsederken “Aziz” ismini öne çıkarır. Bütün bunlar bize uluhiyetin başlıca özelliklerinden birinin “mutlak izzet” olduğunu göstermektedir.

Saffat suresi 180. ayet-i kerimede Cenab-ı Hak kendisini “İzzetin Rabbi” olarak tanımlar. Bu durumda O “İzzet” namına akıl ve hayalimize gelebilen/gelemeyen ne varsa hepsinin sahibi ve kaynağıdır. O'nun aziz kıldığını zelil edecek; zelil kıldığına da izzet verecek hiçbir güç yoktur. Allah'ın izzetinin idrakinde olmayanlar şeytandan bile daha aşağı mevkidedirler. Çünkü o dahi yemin ederken Allah'ın izzetine yemin etmiştir. (*Sad, 38/82.*)

Kendisi yüce olan Allah'ın, kitabı da elbet sözlerin en şerefisidir. Böylece biliriz ki o da azizdir. (*Fus-*

silet, 41/41.) Her sözün üstündedir. Kendine tabi olanı da aziz kılar. Aziz ismi Kur'an-ı Kerim'de 88 yerde, Allah'ın mutlak kudret ve üstünlüğünü belirten muhtevalarda ve daima bir başka isimle beraber kullanılmıştır. Aziz ismi ile bu isimler arasında birbirini teyit etme ve dengeleme münasebeti vardır.

Yüce Allah Kitabında çeşitli ayetlerde (*Yunus, 10/65; Fاطر, 35/10.*) izzet ve şerefın bütünüyle kendisine mahsus olduğunu vurgularken bir ayette (*Münafikun, 63/8.*) “İzzet Allah'ın, rasulünün ve iman edenlerindir.” buyurarak rasulünü ve müminleri kendi yanında izzetine ortak etmiştir. Bu mertebe Allah'tan başkasının veremeyeceği muazzam bir ikramdır. O'na iman edenin hangi derecelere yükseleceğini müjdeler. Nisa, 4/139'da ise Allah'tan başkasının yanında olmakla izzet ve şeref arayanların bu amaçlarına ulaşamayacakları haber verilir. Zira izzet ve şeref Allah'a kulluktur. O'na her elimizi açışımızda izzetinin kapısında duruyoruz demektir. Her ibadetimiz, her zikrimiz, her duamız bize O'nun izzetini hatırlatan vesilelerdir. Bütün izzet ve haysiyetimiz O'nun vergisidir ve ancak O'nun lütfuyla artar, korunur. Haysiyetini O'ndan başkasının yanında arayanlar zilletle düşer

olurlar. Çünkü mahluk olan bir başkasına ancak kendinden aşağı düzeyde bir onur bahşedebilir. Bu da bizatihi zillettir. Ama âlemlerin Rabbi'nin bahşettiği izzet insanı âlemlerin üzerine çıkarır. Bu ihsandan mahrum kalmak da zilletin ta kendisidir. (*Âl-i İmran, 3/26.*)

O'nun "Aziz" isminin izzetine değil de kendi nefsinde vehmettiği üstünlüğe (şişirilmiş bir egoya) sığınıp kibirlenenler bu hataları yüzünden Allah yolundan saparlar. (*Bakara, 2/206.*) İnsanlığın ilk günlerinden itibaren içine düştüğü bir yanılma olan üstünlüğün kaynağı konusunda (Habil-Kabil meselesine bu açıdan da bakılabilir) kafaları karışık olanlar Allah'ın peygamberlerinin dahi kıymetini takdir edememişlerdir. (*Hud, 11/91.*)

Bu isim ayrıca dört ayete, "azizün züntikam" (*Âl-i İmran, 3/4; Maide, 5/95; İbrahim, 14/47; Zümer, 39/37.*) tamlamasıyla kullanılmıştır. Bu ifade Allah'ın suçluların cezasını vereceğini, kimsenin ettiğini yanına bırakmayan mutlak güç sahibi olduğunu ifade eder. Bu ayetlerin hemen hepsinde Allah'ın iradesine karşı gelenlerin, Hakk'ı alçaltmaya çalışanların, mazlumun ahını alan zalimlerin hiç beklemedikleri bir anda mutlaka Allah tarafından cezalandırılacağı hatırlatılır.

"Şahsiyet Sahibi Olmada Esmanın Yol Gösterciliği" isimli makalesinde Prof. Dr. Ayşen Gürcan Rabbimizin isimlerini insan kişiliğini oluşturmadaki etkileri açısından ele almış ve bu araştırmasında Kur'an-ı Kerim'de diğer isimlerle ilişkisinin yoğunluğu sebebiyle "Aziz" isminin insan şahsiyetinin merkezinde yer alması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.

Ayşen Gürcan'ın ifadesiyle "Aziz" isminin tecelli ettiği insan kendi gücünün ve Allah'ın ona bahşettiği şerefin farkında olmalıdır. Bu ismin Kur'an'da diğer isimlerle birlikte en çok kullanılan isim olması şahsiyetin inşasında önceliğin kuvvet ve güç üzerine olması gerektiğini gösterir. Gövde olmadan güç olmayacağı gibi izzet olmadan diğer vasıflar da yerini bulmaz. Gürcan'ın tespitiyle bu ismin terkip oluşturduğu diğer isimlere baktığımızda merkezinde izzet olan şahsiyetin etrafının nelerle

donatılması gerektiğini de öğrenmiş oluruz. Mesele Kur'an-ı Kerim'e baktığımızda esma-i hüsnâ'dan yalnızca "Aziz" ismiyle birlikte kullanılan iki isim görürüz: "Vehhab" ve "Kaviyy". "Aziz" ismiyle birlikte en çok kullanılan isimler ise "Hakim", "Rahim" ve "Alim"dir.

Bu ism-i şerif Kur'an-ı Kerim'de geçtiği 88 yerin 46'sında "Hakim" ismiyle birlikte gelmiştir. Hakim, "Kendisini gerçek dışı bilgilerden ve nefsanî arzulardan alıkoyan, düşünce istikametine ve davranış selametine sahip bulunan kimse." diye tanımlanır. Allah'a nispet edilince de "bütün sözleri ve fiilleri adalete, ilme ve teenniye (hilm) uygun olan" manasını kazanır. Buna göre ilim ve merhametle birlikte merkezinde izzetin bulunduğu şahsiyetin en önemli tamamlayıcı unsurlarından birinin hikmet olduğunu anlarız. Sonuç olarak şahsiyetinin merkezinde "izzet" olan insan, bilgiye değer verir, gücünü bilgisinden alır, bilmediği şeylerle güç gösterisine kalkışmaz. Aziz ile birlikte Rahim ismi bize şahsiyet sahibi olmada ilme dayanan gerçek kudretin daima merhametle birlikte olması gerektiğini hatırlatır.

İlimsiz, merhametsiz, hikmetsiz bir güç, sahibine de etrafına da hayır getirmeyen, yok edici bir güçtür. O nedenledir ki kâfirin ilme, hikmete dayanmayan izzeti onu Allah yoluna davet edenlerin çağrısına uymaktan alıkoyar. Buna karşın müminin ilme, hikmete dayanan izzeti de onu şer yolundaki insanların tesiri altında kalmaktan korur.

Bu ismin tecellisiyle kendisindeki izzetin bilincinde olan kişinin yaptığı her iş o izzete layık olur. Her ne üretiyorsa kalitelidir. Baştan savma, özensiz, rastgele iş yapmaz. Bilir ki yaptığı iş şahsiyetindeki izzetin temsilcisidir. Yine bu bilince sahip olan insan beraber yaşadığı ailesine, eğittiği çocuklarına/öğrencilerine, idaresine verilmiş elemanlarına asla onları aşağılayarak davranmaz. Bilir ki emri altındakilere kendilerini nasıl hissettirirse onlar öyle davranacak, öyle çalışacak, öyle üreteceklerdir. İnsan kendindeki izzet sayesinde başkalarının izzetini görür ve korur. Efendimiz (s.a.s) de tevazunun kişinin izzetini artıracaklarını söylerken buna işaret etmiştir.

Kur'an Kavramları

Doç. Dr. İsmail Karagöz
Rehberlik ve Teftiş Başkanı

Şükür-Şâkir

Sözlük anlamı

“Şükür” kelimesi sözlükte; iyilik edenin ve nimet verenin iyilik ve nimetini, kadrini ve kıymetini bilip bunu dile getirmek, iyilik edenin ve nimet vereni övmek anlamındadır. Nime- te nankörlük etmek anlamına gelen “küfran” kelimesinin zıddıdır. “Teşekkür” kelimesi, “şükür” ile aynı anlamdadır. “Şekûr” kelimesi, çok şükreden demektir. “Hamd” ve “medh” kelimeleri, “şükür” kelimesinin eş anlamlısıdır. Her üç kelime de “övmek” anlamına gelir. Ancak aralarında anlam farkı vardır.

Din dilindeki anlamı

“Şükür” kelimesi, Kur'an öncesinde tamamen bir insanın yaptığı iyiliğe karşı iyilik yapanı övmek, minnettarlık duymak, kadirbilir şekilde davranmak ve nankörlük etmemekten ibaret iken Kur'an ile bu kelime, Allah'ın insanlara lütfettiği sayısız nimetlere karşı Allah'a şükür anlamında kullanılmıştır.

Kur'an'daki anlamı

“Şükür” kelimesi, cahiliye dönemine göre Kur'an'da semantik bir gelişme göstermiş ve “iman” anlamına yaklaşmıştır. Zıddı olan “küfr” ise tamamen “inkâr” anlamına dönüşmüştür. Kur'an'da 25 defa “şâkir” (şükreden) ve “şekûr” (çok şükreden) şeklinde isim-sıfat, iki defa “meşkûr” (şükredilen) şeklinde ismi mef'ul, üç defa “şükür” ve “şükûr” (şükretmek) şeklinde mastar, 45 defa da fiil olarak geçmiştir. “Şâkir” ve “şekûr” kelimeleri, 6 yerde Allah'ın sıfatı, 19 yerde ise insanın sıfatı olarak kullanılmıştır. Allah'ın şâkir ve şekûr olması, insanların iman, ibadet ve salih amellerine karşılık onlara yaptıklarından fazlası ile nimet ve mükâfat vermesi anlamındadır.

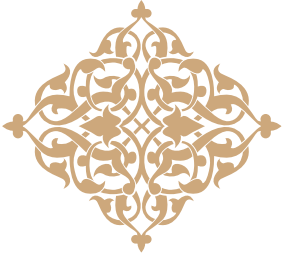
Şükürün çeşitleri

Allah'ın insanlara lütfettiği maddi ve manevi nimetlere karşı şükür, üç şekilde yapılır: a) Kalp ile şükür. Bu; nimetleri verenin Allah olduğunu bilmek ve bunu itiraf etmek, Allah'ın varlığını, birliğini, yüceliğini ve rızık verici olduğunu ikrar edip O'na iman etmek ve O'nu sevmektir. b) Dil ile şükür. Bu; Allah'ı övmek, şükür ifade eden sözleri söylemek, Allah'a saygılı ve itaatkâr olmaktır. c) Uzuvar ile şükür. Bütün uzuvları Allah'a ibadette ve itaatte kullanmak ve O'na isyan etmemek, Allah'ın insana verdiği nimetin cinsinden başkalarını da faydalandırmaktır. Mesela bir adam yediği yemeğin cinsinden, onu bulamayan birine yedirirse o nimete şükretmiş olur. Bir bilgin, öğrendiklerini başkalarına öğretirse ilim nimetine şükretmiş olur. Bir sanatkâr, sanatını isteyen insanlara öğretirse sanat nimetine şükretmiş olur. Dil ile şükür ifade eden sözleri söylemek kolaydır ama üçüncü şekilde şükretmek kolay değildir. Bu sebeple olmalı ki yüce Allah, “Kullarımdan hakkıyla şükreden azdır.” (Sebe, 34/13.) buyurmuştur.

Şükür, beş kaide üzerine bina edilmiştir: 1) Nimeti verene boyun eğmek ve ona tevazu göstermek 2) Nimet vereni sevmek. 3) Nimet vereni övmek. 4) Nimeti kimin verdiğini ikrar etmek. 5) Nimeti, nimeti verenin hoşlanmadığı yerlerde harcamamak ve kullanmamak.

Allah'a şükür

Allah'a şükür şu şekilde olur: 1) Nimetleri verenin Allah olduğunu bilmek. (Nisa, 4/146; Nabl, 16/3-14.) 2) İman etmek. (İnsan, 76/2; İbrahim, 14/7; Zümer, 39/7.) 3) Sadece Allah'a ibadet etmek. (Ankebut, 29/17.) 4) Dinde sebat etmek. (Âl-i İmran, 3/144.) 5) Allah'a ve

“Şükür” kelimesi, Kur'an öncesinde tamamen bir insanın yaptığı iyiliğe karşı iyilik yapanı övmek, minnettarlık duymak, kadirbilir şekilde davranmak ve nankörlük etmemekten ibaret iken Kur'an ile bu kelime, Allah'ın insanlara lütfettiği sayısız nimetlere karşı Allah'a şükür anlamında kullanılmıştır.

peygamberine itaat etmek. (*Lokman*, 31/12; *Sebe*, 34/13.) 6) Salih ameller işlemek. (*Furkan*, 25/62, 63-74.) 7) Muttaki olmak. (*Âl-i İmran*, 3/123.) 8) Ahiret için hazırlık yapmak. (*Âl-i İmran*, 3/123; *Maide*, 5/89.)

Yüce Allah, Zümer suresinin 66'ncı ayetinde, "Yalnız Allah'a ibadet et ve şükredenlerden ol.", Bakara suresinin 172'inci ayetinde ise, "Eğer O'na ibadet ediyorsanız Allah'a şükredin." buyurmuştur. Dolayısıyla insanın şükredenlerden olabilmesi için Allah'a ibadet etmesi gerekir. Allah'a ibadet etmeyen, O'na şükretmiş olamaz. İbadet ise sadece namaz, hac, oruç, zekât ve kurban gibi belli sayıdaki görevleri yapmaktan ibaret değildir. İbadet; Allah'a, peygamberine ve kitabına iman edip Allah ve Peygamberinin bütün emir ve yasaklarına uymak ve itaat etmektir. Bu manada ibadet edip şükretmek kolay değildir. Bu sebeple olmalı ki yüce Allah, "Kullarımdan şükreden azdır." (*Sebe*, 34/13.) buyurmuştur. Kalbi, dili ve diğer organlarıyla bütün zamanlarında şükürü eda edebilen insan, gerçekten azdır. Peygamberimiz (s.a.s.), "şükreden kul" olmak için geceleri ayakları şişinceye kadar ibadetle meşgul olmuştur. (*Müslim*, *Münafikün*, 78, 81.)

İnsan, az veya çok musibet veya nimetlerle karşılaşır. Müminlerin musibetlere sabretmesi, nimetlere şükretmesi gerekir. Şu hadis, bu hususu ifade etmektedir: "Müminin işi ne acayıptır! Gerçekten onun her işi hayırdır. Bu durum, müminden başka hiç kimse için söz konusu değildir. Kendisine bir nimet ulaşırsa şükreder. Bu, onun için hayır olur. Eğer bir zarar isabet ederse sabreder. Bu da onun için hayır olur." (*Müslim*, *Zühd*, 64.)

Allah'a şükürün sebepleri

İnsanların niçin Allah'a şükretmesi gerektiğini 8 maddede özetleyebiliriz: 1) İnsanı yarattığı, ona göz, kulak ve kalp verdiği için. (*Nahl*, 16/78; *Müminun*, 23/78.) 2) Pek çok nimet verdiği için. (*Bakara*, 2/29; *Enfâl*, 8/26; *Nahl*, 16/14.) 3) Peygamberler ve kitaplar gönderdiği için. (*Bakara*, 2/151-152.) 4) Dinî görevlerde kolaylık gösterdiği için. (*Bakara*, 2/185; *Maide*, 5/6.) 5) Kevnî ve kitabi ayetleri açıkladığı için. (*A'raf*, 7/58; *Maide*, 5/89.) 6) Yardım ettiği için. (*Enfâl*, 8/26.) 7) Sıkıntılardan kurtardığı için. (*En'am*, 6/63.) 8) Eş ve çocuk verdiği için. (*A'raf*, 7/189.)

İnsanlara teşekkür

Kur'an'da Allah ile birlikte anne ve babaya teşekkür edilmesi emredilmektedir. (*Sebe*, 31/14.) Allah, insanı yaratmış ve ona sayısız nimetler vermiştir. Annesi onu karnında taşımış, zahmetle doğurmuş, bakmış, büyütmüş, emzirmiş, temizliğini yapmış, onun için rahatını ve geceleri uykusunu terk etmiştir. Babası onun ihtiyaçları için çalışmış, barınmasını, yiyecek ve giyeceğini sağlamış, terbiyesi ve eğitimi

için gereken gayreti göstermiş ve pek çok fedakârlıklarda bulunmuştur. Süfyan ibn Uyeyne (ö.198/813), "Kim beş vakit namazını kılarsa Allah'a şükretmiş olur. Kim anne babası için beş vakit namazın arkasından dua ederse ana-babasına teşekkür etmiş olur." demiştir. (*Nesefî*, V, 61.)

İnsan, anne babasına iyilik eder, onları hoş tutar, Allah'a şirk ve isyan olan konular hariç (*Lokman*, 31/15.) onların isteklerini ve ihtiyaçlarını yerine getirir, onlara hayır dua ederse anne babasına şükretmiş olur. (*İbrahim*, 14/41.)

İnsanın Allah'a şükreden bir kul olabilmesi için Allahın kullarına teşekkür etmesi gerekmektedir. Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez." (*Tirmizi*, *Birr*, 35.) "Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez. İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez. Allah'ın nimetlerinden bahsetmek şükür, bahsetmemek ise nankörlüktür." (*Abmed*, IV, 278, 378.) "En faziletli servet; zikreden dil, şükreden kalp ve imanını korumaya yardım eden mümin bir eştir." (*Tirmizi*, *Tefsir*, *Sure*, 9.)

Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle dua etmiştir. "Allah'ım! Seni zikretmek, nimetlerine şükretmek ve sana en güzel biçimde ibadet etmek konusunda bana yardım eyle." (*İbn Huzeyme*, *Dua*, No: 751.) "Rabbim! Beni Sana çok şükreden, Seni çok zikreden, Senden çok korkan, Sana itaat eden, Sana saygı gösteren, Sana yönelen ve tövbe eden kimse yap." (*Tirmizi*, *De'avat*, 114.) "Allah'ım! Beni Sana çok şükreden, Seni çok zikreden, nasihatine uyan ve vasiyetini yerine getirip koruyan eyle." (*Abmed*, II, 311, 477.)

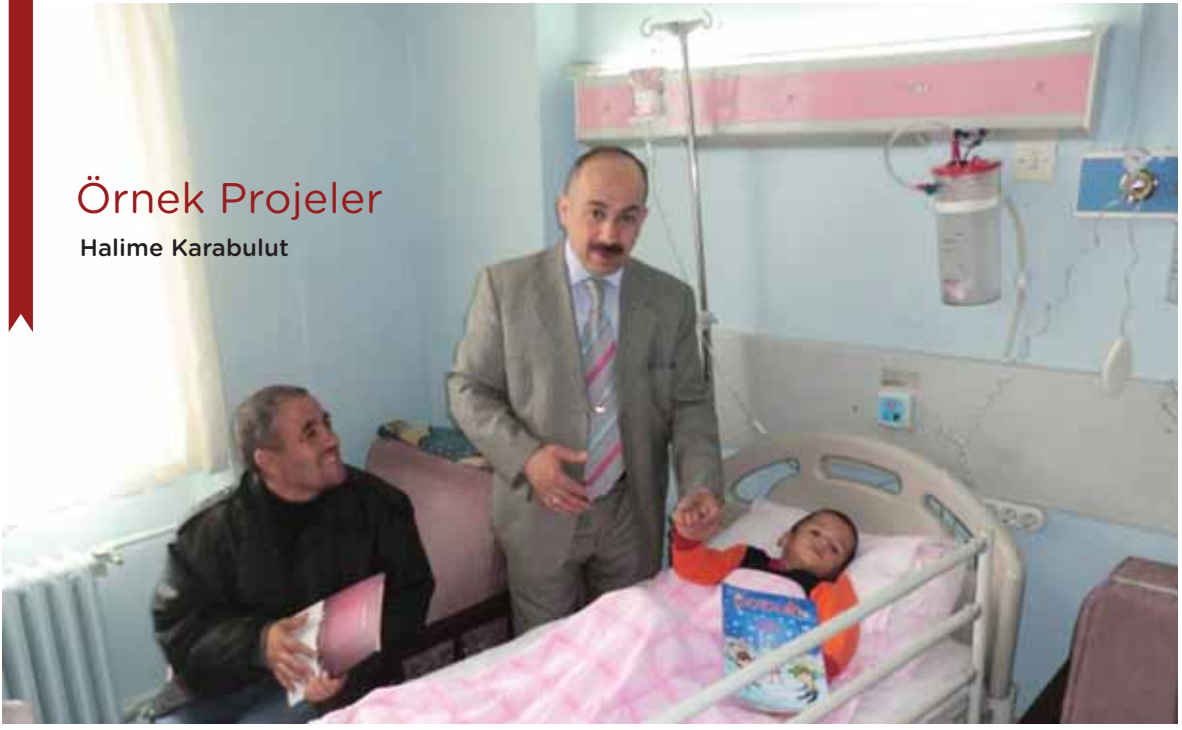
Nimetlerle imtihan

Allah, nimetlerini insanlara şükür mü yoksa nankörlük mü edecekler diye denemek için vermiştir. (*Neml*, 27/40.) Şükreden de nankörlük eden de kendisine yapmış olur. (*Lokman*, 31/12; bk. *Neml*, 27/40.) Yüce Allah, cennet ve nimetlerini şükredenlere, cehennem ve azabını ise nankörlük edenlere tahsis ettiğini (*İnsan*, 76/3-22.) ve sadece şükredenlerden razı olduğunu bildirecek onları nankörlükten sakındırmıştır. (*Zümer*, 39/7.)

Sonuç olarak; yüce Allah, insana sayısız nimetler ihsan etmiş ve bu nimetler karşısında insanın şükretmesini istemiştir. Allah'ın nimetlerine kalp, dil ve diğer organlarla şükredilir. İnsanın yaratılış gayesi olan kulluk görevini ve nimetlere şükür borcunu yerine getirebilmesi için; nimetleri verenin Allah olduğunu bilmek ve bunu itiraf etmek, O'na iman, ibadet ve itaat etmek, salih ameller işlemek, isyan etmekten sakınmak, ahiret için hazırlık yapmak, dinde sebat etmek ve Allah'ın ayetlerini anlayıp onların gereğini yerine getirmek gerekir.

Örnek Projeler

Halime Karabulut

Hastalarımıza Moral Destek Projesi

Kadın yorgundu, daha doğrusu küskündü ama kime küstüğünü o da tam olarak bilmiyordu. Yatağın içinde ayaklarını karnına kadar toplamış ve gözlerini sıkıca kapatmıştı. Oda arkadaşlarının ziyaretçilerini görmemek, belki de ziyaretçisiz olduğunun fark edilmemesi için uyku numarası yapıyordu.

“Allah’ın selamı rahmeti ve bereketi üzerinize olsun, Rabbim hayırlı şifalar versin” dedi sevimli bir ses. Ve ekledi, “Ben Gebze Müftülüğünden geliyorum, adım Musa Saygılı.” Yaşlı kadının gözleri fal taşı gibi açılmıştı; gayriihtiyari yatakta sol tarafa döndü ve onu başucunda gülümserken gördü. “Allah şifa versin Zarife teyze, seni ziyarete geldim” dedi ötelere gelen o sevimli ses.

Hasta kadın şaşırılmıştı. “Benim için mi geldin, beni tanyor musun evladım. Yaşlılık işte ben seni tanıyamadım.” Musa Hoca: Ben mahallenizin imamıyım. Hasta olduğunuzu söylediler ziyaret edip duanızı almak istedim.

Zarife teyze daha da şaşırılmıştı. Hastanede kaldığı iki ay boyunca gün aşırı kendisini ziyaret eden kızı dışında kimse gelmemişti ziyaretine oysa.

Zarife teyze gibi kimi kimsesi olmayan nice hastalar var. Gözleri kapıda, bir selam bekleyen. Gebze müftülüğü çalışanları bu durumun farkındaydı. Başta İlçe Müftüsü Şaban Apaydın olmak üzere proje ekibinden Kenan Tuzcu, Musa Saygılı, Muhammed Gündoğdu ve Sebahattin Göksu hastanelerde manevi bakım hizmetini başlatmaya karar verirler. Böylece “Hastalarımıza Moral Destek Projesi” hazırlanır ve ilgili kurumlarla protokol imzalanır.

Proje koordinatörlerinden Kenan Tuzcu projenin uygulama sürecini şöyle anlatır:

10.10.2012 tarihinde Gebze İlçe Müftülüğü olarak “Hastalarımıza Moral Destek Projesini” başlattık. İlçemizde bulunan 3 özel hastane ve 1 Devlet Hastanesine ilçe müftümüz başta olmak üzere bay ve bayan din görevlilerimiz periyodik olarak ziyaretler gerçekleştirdi. Bu ziyaretlerde yatalak hastalar başta olmak üzere, kadın doğum servisleri ve çocuk bölümlerine ziyaretler yapıldı. Bazı hastaların manevi desteğe ihtiyacı olduğunu gördük, dolayısıyla onlarla ayrıca ilgilendik.

Kadın doğum servislerine giden bayan hocalarımız, hastalarımız tarafından büyük bir memnuniyetle

karşılandı. Sadece hastalığın zor durumlarında değil, çocuk sahibi oldukları o mutlu günlerinde de din görevlilerimizi yanlarında görmeleri onları memnun etti.”

Hastalarımıza Moral Destek Projesinin yelpazesi zamanla genişler ve hastanenin bütün servislerinde uygulanmaya başlar. En zor anlarında din görevlilerini yanlarında gören hastalar bu hizmetten memnun kalırlar. Proje kapsamında hastane yönetimi, hasta bakıcılar ve hemşireler de ziyaret edilir.

Gebze Yüzyıl Hastanesi Başhekimimiz Uz. Dr. Lütfi Çetinkaya, Gebze Fatih Devlet Hastanesi Yöneticisi Hürcan Alpay, Gebze Fatih Devlet Hastanesi Başhekim Yardımcısı Abdulkadir Deniz ve diğer yetkililer bu projenin önemine vurgu yaparak kendilerinin ve hastaların memnuniyetini dile getirirler. Herkesin ortak fikri; projenin çok olumlu ve verimli olduğu ve ziyaretlerin hastalara manevi anlamda katkı sağladığı yönünde olur.

Gebze Merkez Hastanesi Başhemşiresi Canan Savaş, proje ile ilgili olarak şunları söylüyor: “Gebze Müftülüğünü bu projesinden dolayı tebrik ediyoruz. Bizler ziyaretler esnasında hocalarımıza eşlik ederken, hastalarımızın bu ziyaretlerden duydukları memnuniyeti yüzlerinden okuyorduk. Bu projenin Türkiye genelinde uygulanmasını temenni ediyoruz.”

Projenin uygulama aşamasında etkin rol alan din görevlileri de hastalara destek oldukları için mutlu olurlar. Özellikle erkek hastaların ziyaret edilmesinde ve sorularının yanıtlanmasında görev alan Çınar Camii İmam-Hatibi Ali Günay: “İlçe Müftülüğümüzün başlatmış olduğu bu çalışmada bulunmaktan gurur duydum. Başkanlığımızın vizyonunda belirttiği gibi sadece cami görevlisi değil, aynı zamanda mahallenin, ilçenin imamı olduğum bilinciyle bu projede yer aldım. Hastalarımızı ziyaret ettiğimizde din görevlilerinin kendilerine şifa dileklerinde bulunmalarından duydukları memnuniyete şahit oldum. Bu projeyi başlatan İlçe Müftümüz Şaban Apaydın’a müteşekkirim.” sözleriyle memnuniyetini belirtir.

Kadın hastalara ve çocuklara manevi destekte bulunan Kur’an kursu öğreticisi Şeyma Musluk duygularını şu sözleriyle dile getiriyor:

“Çocuğunu kaybeden anneleri teselli etmek kolay değil; fakat onlara sarılmak onlarla birlikte ağlamak bile onları bir nebze olsun rahatlatabiliyor. Ayrıca hasta kardeşlerimize faydalı olduğumuzu bilmek bizi de mutlu ediyor.”

Gebze İlçe Müftüsü Apaydın, hastane ziyaretlerimizde din görevlilerine en sık sorulan soruları ve anlatılan konuları şöyle sıralıyor: “Hastaların abdesti, namazı, orucu gibi fıkhî konuların yanı sıra, kader, imtihan, şifa, dua, konularında sorular yoğunlaşmaktadır. Din görevlilerimiz, hasta ve hasta yakınlarının içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurarak, hasta ziyaretinin önemi ve adabı, musibetler karşısında sabır, dua vb. konularda bilgilendirmelerde bulunurlar. Ayrıca hastaların ihtiyaçlarına daha pratik bir çözüm olacağını umarak bu konuları ihtiva eden “Hastalarımız İçin El Kitabı” adlı bir kitapçık hazırladık.”

Gebze İlçe Müftülüğünün uyguladığı bu proje hasta ve hasta yakınlarının içini ferahlatan bir uygulamadır. Çünkü hastalara manevi destekte bulunma hizmeti Müslüman toplumlarda uygulana gelen dinî bir gelenek, Allah’ın rızasını celp eden ve aynı zamanda sevap kazandıran bir harekettir. Yüce Allah kıyamet günü şöyle buyuracak: “Ey Âdemoğlu! Ben hastalandım, beni ziyaret etmedin. İnsan cevap verir; Ey Rabbim! Sen alemlerin Rabbisin. Ben seni nasıl ziyaret edecektim? Yüce Allah cevap verir: Hani filan kulum hastalandı da onu ziyaret etmedin ya. Eğer ziyaret etseydin beni onun yanında bulurdun...” (Müslim, Birr, 43, III, 1990.)

Hastalara manevi destekte bulunanların; “Ey bütün insanların Rabbi olan Allah’ım! Bu hastanın ıstırbını giderip şifa ver. Şifayı veren ancak sensin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Bu hastaya öyle şifa ver ki onda hiçbir hastalık izi kalmasın.” (Buhari, Merda, 38-40.) şeklindeki duası manevi/psikolojik desteğin en güzel örneğidir. Manevi destekte bulunanın hastaya; “derdin derdimdir, hastalığın hastalığımdır, ağrımı ben de hissediyorum, endişelerini paylaşıyorum, elimden geleni yapmaya hazırım” dercesine dua etmesi ve ümit vermesi Müslümanların bir beden gibi, bir binanın tuğlaları gibi tek yürek olmasının göstergesidir.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.): “Müminler birbirini sevmeye, birbirlerine merhamet etmeye ve birbirine şefkat göstermeye tek bir beden gibidir. O bedenin bir organı acı çektiği zaman, bedenin diğer organları da uykusuz kalıp acı çekerler.” (*Müslim, Birr, 66.*) buyurmak suretiyle müminlerin birbirinin derdini, acısını hisseden, maddi manevi desteğiyle yanında olması gereken yönüne vurgu yapmaktadır. Hastanın karamsarlığa düşmemesi, sağlığına kavuşabileceği yönündeki ümidini kaybetmemesi, manevi açıdan kendini güçlü hissetmesi gönüllü manevi bakım uzmanları olan akraba, komşu ve arkadaşların hiçbir karşılık beklemeden samimi destekleri ile sağlandı yıllar yılı. Bazen sadece ziyaret etmekle yetindiler, susup bir şey demeden hastanın inlemesini dinlediler. Bazen takdir-i ilahîyi hatırlattılar hastaya. Bazen kendi başlarından geçen daha ağır hastalıkları anlatarak teselli etmek istediler... Fakat tek amaçları hastanın kendisini iyi hissetmesini sağlamaktı. Durum ne yapmayı, ne söylemeyi gerektirdiyse onu yaptılar onu söylediler. Bazen susmak icap etti sustular, bazen birlikte ağlamak gerektiği zaman da gözyaşlarını tutamadılar. Ama hastanın yanı başında bulunup acılarına ortak oldular.

Hastalara manevi destekte bulunma hizmeti Müslüman toplumlarda uygulana gelen dinî bir gelenek, Allah'ın rızasını celp eden ve aynı zamanda sevap kazandıran bir harekettir.

Ya arkadaşı, akrabası, komşusu olmayanlar; memleketinde uzakta bir hastanede uzun süre tedavi görmek zorunda olanlar, öğrenciler, işçiler, mülteciler... Küçük bir köy hâline gelen dünyanın gelenek-görenek bilmeyen birbirine yabancılaşmış, yakın mesafede olduğu hâlde birbirinin dünyasına giremeyen seküler halkı, bunlarda hastalanmaz mı, bunlarda

manevi bakıma ihtiyaç duymazlar mı? Bunları hangi akrabası, komşusu ziyaret edecek? Hastalığına bir de yalnızlık, kimsesizlik acısı eklenmeyecek mi? Kendisini dinleyecek, teselli edecek birilerini arayacak hastanın umutsuz bakan gözleri ve hastayı yine bir hasta olan oda arkadaşı sakinleştirecek, sabır telkin edecektir muhtemelen. Milletimizin bu konudaki duyarlılığı takdire şayandır. Kendi hastalığını, derdini, acısını bir başka dertliyi teskin etmekle unuttur, manevi bir rahatlanma hisseder. Yani terapi ederken terapi olur âdeta. “Müslümanların derdini kendine dert edinmeyen onlardan değildir.” (*Hakim, Müstedrek, Rekaik, 7889, IV, 352.*) hadis-i şeriflerinde belirtildiği üzere, kardeşinin keder ve acısını kendisi de hissederek manevi desteği kendisinden esirgemeyecektir.

Anadolu insanı sosyal desteğe muhtaç bütün kesimlere yönelik manevi destek hizmetini bildiği yöntemlerle sunmaya çalışırken yine de psikolog, sosyal destek uzmanı, geriatri uzmanı, sosyal pedagoğ vb. destek uzmanlarına ihtiyaç duyulmuş ve kadrolar ihdas edilmiştir. Yukarıda saydığımız uzmanlık alanlarının yanı sıra dinî eğitimini almış, pedagojik formasyona sahip, ayrıca psikolojisiyoloji alanlarında eğitim görmüş ve insanlara manevi destek sunma konusunda gönüllü olan bir kadronun oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim Almanya, İngiltere ve daha birçok ülkede bu hizmet çok eskiden beri yapıla gelmektedir. Hastanın isteğine bağlı olarak sunulacak olan bu hizmetin ülkemizde de Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin oluşmuş profesyonel bir ekip tarafından yürütülmesi mühim bir boşluğu dolduracaktır.

Toplumun her kesimine hizmet sunan, çocuk, genç, yaşlı, engelli, evde bulunan hasta, mahkûm, kazazede/depremezde, mülteci vb. dezavantajlı gruplara yönelik manevi destek hizmeti sunan Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin hastanelerde manevi destek hizmeti sunması, Başkanlık ile Sağlık Bakanlığı ortak işbirliği protokolü ile mümkün olacaktır. Ve bu hizmetin daha fazla geciktirilmeden sunulmasını hasta ve hasta yakınları dört gözle beklemektedir.

Din İşleri Yüksek Kurulundan

Duaların sonunda söylenen “Amin” sözü ne anlama gelir; bunun dinî dayanağı nedir?

Amin, “kabul buyur” demektir. Dualardan sonra amin deme uygulaması sünnetle sabit olmuştur. Peygamberimiz (s.a.s.): “İmam ‘Amin’ dediği vakit siz de ‘Amin’ deyiniz. Zira kimin ‘Amin’ demesi meleklerin ‘Amin’ demesine denk gelirse, o kişinin geçmiş günahları affolunur.” buyurmuştur. (*Buhari, Ezan, 111-112; Müslim, Salat, 62, 87.*)

Namazda Fatıha suresi okunduktan sonra amin demek de sünnettir. (*İbn Mace, İkame, 14.*)

Her zaman dua yapılabilir mi, özel dua yapma vakitleri var mıdır?

İslam dinine göre dua için mutlaka uyulması gereken özel bir zaman ve mekân tahsis edilmiş değildir. Her yerde her zaman dua edilebilir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de: “Akşama ulaştığınızda ve sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine eriştiğinizde, Allah’ı tespih edin (namaz kılın). Göklerde ve yerde hamd O’na mahsustur.” (*Rum, 30/17.*) buyurularak, ibadet ve duanın gün içine yapılmasının önemi vurgulanmıştır. Bununla birlikte Kur’an ve hadislerden anlaşıldığına göre gece seher vaktinde yapılan dualar daha makbuldür. (*Tirmizi, Deavat, 80.*) Âl-i İmran suresi 16-17. ayetlerde cennetlikler şöyle müjdelendir: “(Onlar) ‘Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru.’ diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp

divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah’tan) bağışlanma dileyenlerdir.” Bir başka ayette de şöyle buyurulmuştur: “Onlar, geceleri az uyuyanlardı. Seher vakitlerinde bağışlanma dilerlerdi.” (*Zariyat, 51/15-18.*)

Ramazan gecelerinde, Arafat vakfesinde, gece vakitlerinde, ezan okunduğu ve kamet getirildiği sıralarda, farz namazların sonunda yapılan duaların kabul edileceği hadis-i şeriflerde beyan edilmiştir. (*Müslim, Salatül-müsafirin, 166; Tirmizi, Dua, 8, Deavat, 80, 129; İbn Mace, Sıyam, 48.*)

444 veya 4444 gibi belli sayıda dua yapma uygulamasının dinî bir dayanağı var mıdır?

Duaların kabulü için samimiyet önemli olup, belirli sayılarda okunması/yapılması şart değildir. (*Mü’min, 40/65; Tirmizi, Deavat, 66.*) Salat-ı tefriciyenin ya da herhangi bir duanın 4444 defa veya belli zamanlarda okunması şart olmadığı gibi okunduğunda muhakkak kabul olunacağını ifade eden herhangi bir ayet ve hadis bulunmamaktadır. Kişinin, bir isteğinin yerine gelmesini Allah’tan isteyeceği vakit, iki rekât namaz kılması (*İbn Mace, Dua, 13.*), Allah’a hamd edip Hz. Peygamber (s.a.s.)’e salat ü selamda bulunması (*Ebu Davud, Salat, 358.*), duadan önce tövbe-istiğfar etmesi tavsiye edilir. (*Müslim, Zekât, 19.*)

Hayvanların kısırlaştırılması caiz midir?

İnsanlar gibi tüm hayvanların da üreme ve çoğalma hakları vardır. Hayvanların yeme içme ihtiyaçlarının teminini engellemek uygun ol-

madığı gibi cinsel ihtiyaçlarının tatminini engellemek de uygun değildir. Gerekli ve meşru bir sebep bulunmadıkça hayvanların kısırlaştırılması da caiz değildir.

Ancak, gerekli ve meşru sebeplerle; toplum menfaati gereği evde beslenen hayvanların gebe kalmalarını engelleyici ilaç ve benzeri şeylerin kullanılmasında ve ekolojik dengeyi bozmamak şartı ile kedi, köpek vb. başıboş hayvanların kısırlaştırılarak çoğalmalarının kontrol altına alınmasında dinen bir sakınca yoktur.

İş gücünden, nesil ıslahından ve et verimliliğinden ziyadesiyle istifade edilebilmesini temin etmek amacıyla dana ve teke gibi bazı hayvanların kısırlaştırılması da caiz görülmüştür.

Kendisine bir şey emanet edilen kişi, Emanet malı (vedia) koruması karşılığında ücret talep edebilir mi?

Kendisine bir şey emanet (vedia) edilen kişinin, emanet malı (vedia) koruması karşılığında ücret alamaz. Şayet malı koruma işini ücretle yaparsa, bu akit vedia (emanet) akdi olmaktan çıkar, kira akdine dönüşür ve artık icare hükümleri geçerli olur. Bu durumda da emanet malın sahibine geri verilme masraflarını, emanet edilen kişinin karşılması gerekir. Mala gelebilecek zararlardan o sorumludur.

“Huşu” hakkında bilgi verir misiniz?

Sözlükte “sakin olmak, gözünü ve boynunu eğmek”, sesini kısmak ve tevazu göstermek anlamına gelen huşu, din ıstılahında, mütevazı, sakin, saygılı, ihlaslı ve itaatkâr olmak, boyun eğmek ve söz dinlemek, Allah’a yönelmek ve ibadet etmek demektir.

Huşu kavramı Kur’an’da; müminleri, dağları ve yeryüzünü övme, ahirette kâfirlerin durumunu bildirme bağlamında kullanılmıştır. Zekeriyâ ve Yahya peygamberler, (*Enbiya*, 21/90.)

iman eden kitap ehli (*Âl-i İmran*, 3/99.) haşîin vasfı ile övülmüşlerdir. Kur’an’da bu vasıf ile iman edip itaat eden, Allah’ın emir ve yasaklarına karşı saygılı olan, asla kibirlenmeyen, Allah’a karşı gelmekten sakınan ve korkan, Allah’ın va’d ve vaidini doğrulayan müminler kastedilmiştir. Huşu’un aslı, kalpte; tezahürü, bedende olur. Kalp Allah’a boyun eğerse azalar da boyun eğer. Hadid suresinin 16. ayetinde “kalbin huşuu”, Mü’minun suresinin 2. ayetinde “namazda huşuu” söz konusu edilmiştir. Kalbin huşuu, iman edip Allah’a saygı duyması, onu övmesi, anması ve ona karşı gelmekten sakınmasıdır. Zıddı katı kalplilik yani dinî değerler karşısında duyarsız, dinî öğütler karşısında vurdum duymaz olması ve İslami inanç ve düşünceyi savunmamasıdır. Namazda huşuu, namazı Peygamberin bildirdiği şekilde, farz, vacip, sünnet ve adabına uyarak, kemal-i edep, huzuru kalp ve ihlasla kılmaktır. “Dağ ve arzın huşuu” (*Haşr*, 59/21; *Fussilet*, 41/39.); ilahî yasalara uymasındır. Dünyada kibirlenip Allah’a boyun eğmeyen, ilahî emir ve yasaklara uymayan, Allah ve peygambere baş kaldıran kâfirlerin; suçluluğun göstergesi olarak ahirette zilletten boyunlarını ve gözlerini öne eğecekleri ve seslerini kısacakları “huşuu” kavramı ile ifade edilmiştir. (*Kamer*, 57/7-8; *Kalem*, 68/43; *Me’aric*, 70/44; *Taha*, 20/108; *Şura*, 42/45.)

Hamile bir bayanın kanama görmesi âdet hükmünde midir?

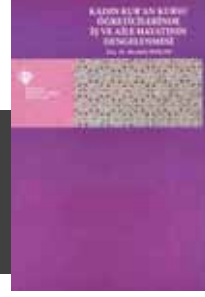
Hamile bir bayanın gördüğü kanama âdet değil, istihaze (özür) kanıdır. İstihaze kanı, vücudun herhangi bir yerinden akan kan hükmündedir. Bu kanın akmasıyla yalnız abdest bozulur, gusül gerekmez.

İstihaze kanının süreklilik arz etmesi hâlinde genel özür lülük hükümleri geçerli olur. Buna göre sürekli kan gören hamile bir kadın, her namaz vaktinin girmesi ile yeni bir abdest alır; başka bir sebeple bozulmadıkça bu abdest o vakit çıkıncaya kadar geçerli olur.

Kitaplık

Ayşenur Mutlu
KAGEM Müdür Yrd.

Kadın Kur'an Kursu Öğreticilerinde İş ve Aile Hayatının Dengelenmesi

İş mi aile mi?

Genelde bütün çalışanların özelde ise kadınların karşılaştıkları en büyük problemlerden birinin iş ve ailesi arasındaki denge kurma problemi olduğu herkesçe kabul gören bir vakiadır. Araştırmalar gösteriyor ki aslında bu dengeyi tam manasıyla kurabilen yok denecek kadar azdır. Sadece Türkiye'de veya halkı Müslüman olan ülkelerde değil dünyanın farklı bölgelerindeki toplumlarda da çalışan kadınların kariyer peşinde koşarken eş ve çocuklarına yeterince zaman ayırıp ayıramadıkları tartışılmaktadır.

Geleneksel aile yapısının baskın olduğu ülkeler gibi Türkiye'de de özellikle kadın çalışanlar bağlamında yapılmış çok sayıda araştırma, yazılı eser, makale vb. çalışmalara sıklıkla rastlıyoruz. Ancak yazarının da altını çizerek pek çok defa dile getirdiği gibi sadece kadın Kur'an kursu öğreticileri baz alınarak yapılan yegâne araştırma konusunda yazarın yaptığı bu çalışma kendi alanında ilk ve tek diyebiliriz. Bu yönüyle dahi incelenmeye, okunmaya değer bir kitap.

Türkiye Diyanet Vakfı yayınlarından olan ve İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyeliği görevini hâlen sürdürmekte olan Din Sosyoloğu Doç. Dr. Mustafa Arslan'ın elinden çıkmış bu araştırma kitabını birkaç bölüme ayırmak mümkün.

Öncelikle neden böyle bir konuda inceleme yaptığını anlattığı giriş bölümünde konunun sosyolojik ve psikolojik boyutlarının yanında çalışma, iş yönetimi ve din eğitimi gibi çeşitli alanları da etkileyen tarzda olduğunu vurgulayan yazar, bu alanlardaki literatürün geldiği son noktayı kav-

ramadan doğru sonuca ulaşmanın imkânsızlığını ortaya koymak suretiyle kapsamlı bir çalışmaya giriştiğinin sinyallerini de daha başlangıçta vermiş oluyor.

Kitap arkasında ise yazar kendisini bu çalışmaya yönelten etkenleri sıralarken kadın Kur'an kursu öğreticilerin iş-aile dengesi ekseninde yapılan bu çalışmanın asıl hedefinin günümüzde kurumların cinsiyet politikasındaki değişimini incelemek ve somut bulguları ortaya koymak olduğunu ifade ediyor.

Yazar geleneksel tarım toplumlarından modern sanayi toplumlarına dönüşme sürecinde bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile ve iş yaşamında çok köklü değişimlerin yaşandığının altını çizerek başlıyor eserine.

Burada yazarın tespitlerini veremesek te giriş bölümünün en dikkate değer tespitlerinden birisi araştırmaya konu olan ve Diyanet İşleri Başkanlığında kadrolu olarak çalışan kadınların iş-aile yaşam dengesini araştırırken "kadın-din-siyaset" gibi tartışmalı pek çok konuyu ele almasıdır. Dolayısıyla kitap, kadın Kur'an kursu öğreticilerinin bu tartışmalı konulara nasıl yaklaştıklarını ortaya koyarak da önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Kavramsal çerçevenin çizildiği bölümde ise araştırma esnasında ve sonrasında değerlendirmede ihtiyaç duyulacak bütün teknik kavramların açıklamalarına yer verilirken kuramsal olarak da bu konuda genel itibarıyla çalışma yapan araştırmacıların kullandıkları yöntemler ve araştırma sonuçları hakkında ayrıntılı bilgiler sunuluyor.

Birinci bölüm Diyanet İşleri Başkanlığının yeni cinsiyet politikası ve Kur'an kursları hakkındaki genel değerlendirmelerle son buluyor. Buna göre Başkanlığın din eğitimi politikaları ve bunların yürütülmesi, konjonktürel olarak devletin din eğitimine yaklaşım tarzı ve özellikle medya organlarında çıkan ideolojik yorumlamaların kronolojik olarak sıralandığı kısım konuyla alakalı daha kapsamlı ve geniş perspektifli bir resim ortaya çıkarması açısından kitabın belki de en can alıcı/dikkate değer kısmını oluşturuyor. Söz konusu bölümde Diyanet İşleri Başkanlığında uygulanan din eğitimi politikalarının zamanla değişkenlik gösterdiğine, 28 Şubat sürecine dâhil olan tarihlere özellikle din eğitiminde gerileme kaydedilirken iki binli yıllarda tam tersine yükselişe geçtiğine ve Diyanet İşleri Başkanlığının kadın istihdamı ile ilgili aldığı önemli kararları adım adım uyguladığına dair bilgilere şahit oluyoruz.

Kitabın ikinci kısmında araştırmanın yapılacağı yöntemle ilgili teknik detaylar anlatılıyor. Burada daha çok izlenilecek yol ve araştırma adımları teker teker açıklanıyor. Malatya ilindeki Kur'an kursu öğreticilerinin örneklem olarak seçildiği araştırmanın hipotezleri, anket, mülakat ve geçmişte yapılan araştırmalar baz alınarak hazırlanmış. Uygulanan anket ve mülakatta deneklere yöneltilen sorular tablolar hâlinde kitabın sonuna eklenmiş.

Ayrıca araştırmaya katılan kadın Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim, yaş, medeni durum, hizmet yılı ve çalışma yerlerini kapsayan demografik profili ile zaman, davranış ve gerilime dayalı iş-aile çatışma boyutları "Bulgular ve Yorum" adı altındaki bir başka bölümde sayısal verilerle birlikte değerlendiriliyor. Ayrıca konunun tam manasıyla incelendiği, hedef kitle olan kadın Kur'an kursu öğreticilerine uygulanan anket ve mülakatlara verilen cevapların teknik olarak su-

nulduktan sonra değerlendirilmeye tabi tutulduğu bu bölüm kitabın merkezini oluşturuyor.

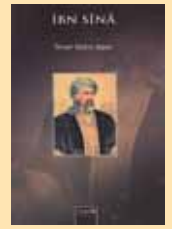
Araştırmanın başında ortaya konulan hipotezler, sonunda ortaya çıkan bulgularla karşılaştırılıyor ve elde edilen verilerle sonuca ulaşıyor. Ortaya çıkan tüm sonuçları burada vermek mümkün olmasa da en dikkat çekici bulgulardan birini burada paylaşarak gerisini okuyucuya bırakabiliriz. Kadın Kur'an kursu öğreticilerinin mesleki doyum oranları, eğitim, yaş, hizmet yılı ve medeni durum gibi değişkenlere göre farklılık gösteriyor. Buna göre eğitim durumu baz alındığında dinî eğitim düzeyi yükseldikçe kadın Kur'an kursu öğreticilerinin iş doyum düzeyinin düştüğü bulgusu elde ediliyor. Belki de bu bulgu Kur'an kursu öğreticiliğinde kadın istihdamıyla ilgili kriterlerin tekrar gözden geçirilmesine sebep olur.

Farklı disiplinlerde çalışma alanlarına bir yanıyla malzeme verdiği düşünülürse bu araştırma akademik çevrelerce de ilgi görebilir. Kitabın içindekiler kısmına göz atılırsa modern yaşamın çalışma hayatına yansımalarından tutun da kadınların iş gücüne katılımına, Diyanet İşleri Başkanlığının genelde din eğitimi politikalarından özelde kadın çalışanlarına ve nihayet Kadın Kur'an kursu öğreticileri istihdamındaki aşamalara kadar sözü geçen geniş bir yelpaze çizildiği görülür.

Diyanet İşleri Başkanlığının kitabın yayımlanma tarihinden sonra da kadın istihdamı ve Kur'an kurslarıyla ilgili politika ve uygulama açısından çok farklı bir noktaya geldiğini özellikle belirtmek gerekir. Bu nedenle değişim ve dönüşümün hız kazandığı günümüz dünyasında bu tip araştırma ve değerlendirmelerin belli aralıklarla yinelenmesi ve her ne kadar bu çalışma bize bir yön gösteriyor olsa da sonuçların doğrulanması için daha fazla ampirik çalışmanın yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

*Farabi
Yaşar Aydın
İsam Yayınları
İstanbul 2008*

*İbn-i Sina
Ömer Mahir Alper
İsam Yayınları
İstanbul 2008*

*Din, İlim ve Sanatta Hermenötik
Burhanettin Tatar
İsam Yayınları
İstanbul 2014*

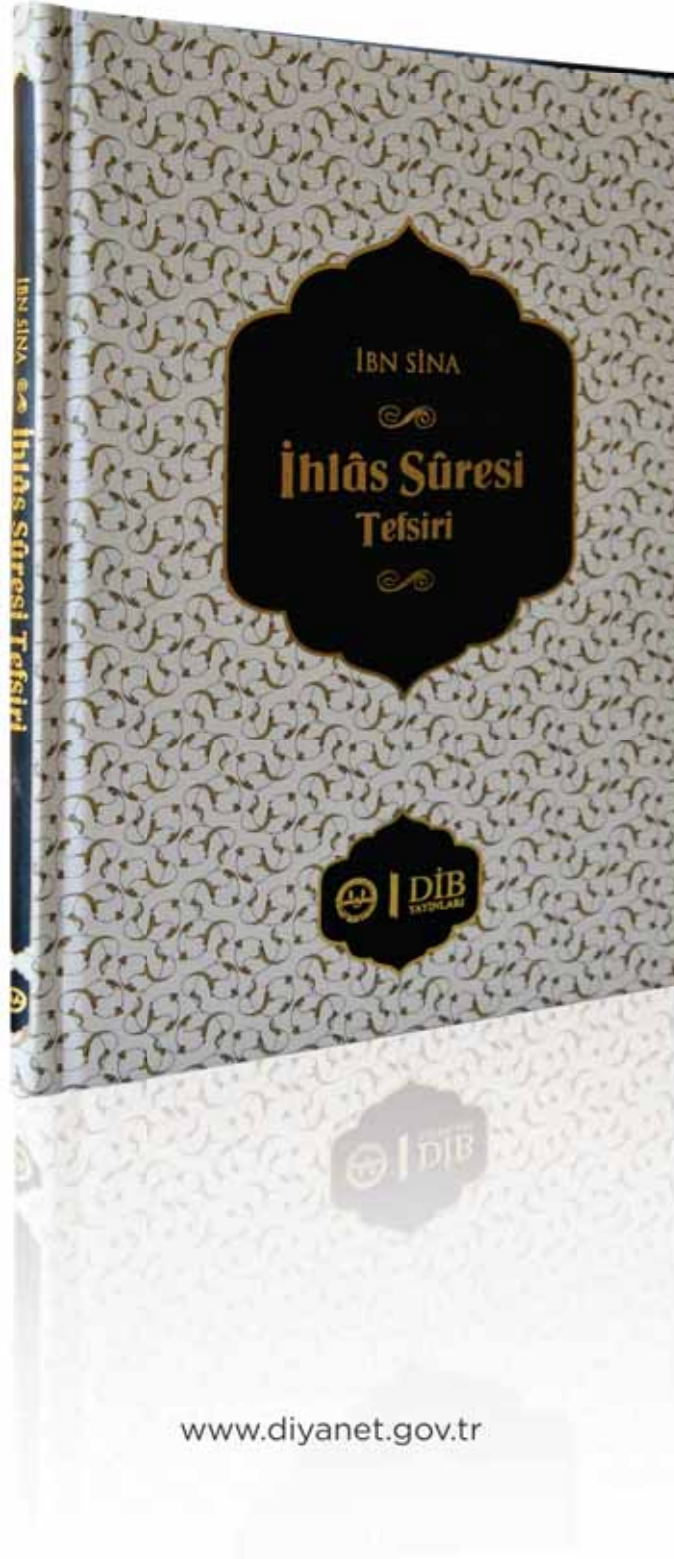

*Divan Edebiyatı
Ömer Faruk Akün
İsam Yayınları
İstanbul 2013*

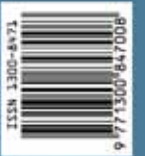
Yeni Yayınlarımız

İbn Sina
İhlâs Sûresi Tefsiri

www.diyagnet.gov.tr

Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla,
bir de mallar, canlar ve ürünlerden
eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele.
(*Bakara, 2/155.*)

FIYATI: 5 TL